

DOM in SVET

LEPOSLOVJU - ZNANSTVU

LJUBLJANA

Leto xviii. 1905

Štev. 7.

VSEBINA.

	Stran
Lea Fatur: V burji in strasti. Povest. (Dalje)	385
Anton Medved: Slovo	396
Anton Medved: V spominsko knjigo	396
Fr. S. Finžgar: Srečala sta se . . . Vsakdanja povest brez konca. (Dalje)	397
Marijan: V kresni noči, sveti noči...	403
Milan Pugelj: Onstran hriba	404
Silvin Sardenko: Sinagoga	412
Silvin Sardenko: Rodni zemlji s tujih tal	413
Bajda Kozak: Ukrajinsko vprašanje	414
Dr. Jožef Gruden: „Mirabilia mundi.“ Potovanja frančiškanskega misijonarja v srednjem veku. (Dalje)	424
Marijan: V tihem veselju	429
Vinogradnik: Če bi mlinar bil	429
Dr. E. Lampe: Londonski izprehodi. (Dalje.)	430
Anton Medved: Pticam selivkam	438
J. K.: Rodbinski priimki na Slovenskem. Napravljeni iz kra- jevskih imen. (Dalje)	439
Književnost	440
To in ono	446

Šah in skrivalnica na ovitku.

SLIKE.

Puljsko pristanišče. — „Morska zvezda“. J. Vavpotič. — London: Towerski most. — Sv. Anton. — Slovenski in hrvaški škofje pri posvetovanju o glagolici v Rimu od 21. do 31. majnika 1905. — London: Kristalna palača. — Tomaž Hren. — Kaj je novega? J. Kinzel. — Deklica iz Rožne doline. — Boj s Kruci l. 1683. — Kraljevi grad Wawel v Krakowu. — Geza pl. Fejervary. — Fran Levec. — Japonska pehota v Motjenskem sedlu. — Ruski zakopi v Mandžuriji.

Listnica uredništva. G. B.: Spis o domači obrti pride na vrsto. — Po pomoti je v tej številki nemška knjiga vlomljena med slovensko književnost.

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: „**Marijanišče**“. — Tiska „**Katoliška Tiskarna**“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2.5 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravništvo v „**Marijanišču**“

PULJSKO PRISTANIŠČE.

LEA FATUR:

V BURJI IN STRASTI.

POVEST.

IX.

(DALJE.)

Ko najslajša kupa nas napaja,
sodbo piše prst nam plameneč.

Levstik.

rjaška drevesa drevoreda so šepetala skrivnostno v mra-ku, ozke steze proti Rožniku so se belile med temnim grmovjem. Po belem pesku drevoredne poti — po molčečih samotnih ste-

zicah je hitela nemirna noga — v uspavajoči se naravi je iskala trudna duša izhoda težkim dvomom — miru pred pošastmi očitavanja... Tanke veje robid so vstavljale Gigantija zasajaje mu drobne bodice v obleko, mladi bori, košati grmi, so mu zastavljali pot — lomile so se vejice, pokale pod urno nogo — svareče so ga gledale temne smreke...

Klobuk v roki, zmršene lase vihrajoče po visokem čelu, je hitel naprej mimo drema-joče samotne cerkvice skozi šepetajoče, grozeče se lesovje... Tri smreke, visoke in temne, pretilne kakor strogi sodniki v črnem talarju, so mu zaprle pot.

Zgrudil se je v njih vznožju — zazibale so se močne veje in vprašale strogo:

„Kam?“

„Kam? Ne vem. Nad menoj vihtijo maščevalne erinije žgoči bič očitavanja. — Hitel bi — preletel ves svet — a trudna je moja duša, željna pokoja...“

Stokajoč je zaril vroče čelo v hladni mah. Po glavi so se podile misli, predstave, v živih podobah je stopalo življenje pred njega — njegovo življenje. Videl se je v brezobzirni borbi za slavo, uživanje, videl pa tudi neznano moč, ki ga je ovirala v uživanju priborjene sreče.

Stalo je pred njim grozno in temno, pripogibalo veje silnih dreves — opominjalo ga je preteče: „Ali veš?“

O da, on je vedel — videl vse... Videl je očeta, sina kamenite Bergame, hoditi po ulicah večnega mesta, upognjenega pod težo tuje prtljage — tudi njega je čakala ista usoda.

Videl je mater, krepko perico, katere visoka postava se je komaj obračala v go-

tovo romantičnem, toda tesnem, nezložnem stanovanju, vzidanem v podrtine nekdanje tako krasne palače na znožju kapitolskega griča. Videl je sebe — zagorelega nedoraslega dečka, ki je pobiral ostanke smodk po kavarnah, potikal se krog radodarnih tujcev in preležaval vroče poldanske ure pod slavo- lokom Septimija Severja na nekdanjem rimskem foru. Najslavnejši del poganskega Rima, kraj, kjer se je zbiral cvet ponosnih Rimljanov, je dobil od njih nevrednih potomcev ime: „Campo vaccino“.

Kjer je stopala noga Romulova, kjer so se divili govorništva večji Rimljani vznese- nim besedam Ciceronovim, je stopala v Gi- gantijevi mladosti mukajoča vitoroga živina, je donel kreg pogajajočih se kupcev — in ko se je spraznil trg živine in ljudi, so pri- hitele urnonoge, belorokave perice ter raz- vešale perilo. Bil je deček in ni umel tra- gične izpremembe — ležal je na trebuhu, kadil ostanke smodk, gledal na palatinski grič in risal. Oglje iz materine kuhinje mu je bilo risalno orodje. Risal je kamenita tla podrtine nekdanje krasne palače. Izkušal je po svoji domišljiji zgradbo izpopolniti v njen nekdanji kras. Tedaj se je ustavil pri njem mož v talarju, doteknil se njegove rame in ga zbudil iz stavniških sanj. Nemarno je odgovarjal na njegova vprašanja — in risal dalje — saj je bil vaje vprašanj radovednih tujcev in jim ni pripisoval nikakega pomena.

Toda neki večer, ko sta namakala s trud- nim očetom ljubljene makarone v paradiževo omako, se je zglasil pri njih služabnik kar- dinala N. in pozval očeta s sinom na dvor svojega gospoda. Ljubeznivo je prejel visoki cerkveni dostojanstvenik preprostega moža, povedal mu, da tiči v sinu stavniški umetnik in da bode izobrazba mladega talenta njegova skrb. Plemeniti mož je izpolnil svojo ob- ljubo, ker je bil sin cerkve, ki je v vseh časih negovala umetnost in podpirala umetnike.

Srečen, presrečen je bil tedaj Giganti. Neoviran od kruhobornih skrbi se je raz- vijal njegov um, se mu je odpiral pogled v nov divni svet vede, umetnosti. A rad se je vračal v urah odmora na prostor starega

foruma in se utapljal v spomine njemu sedaj očite nekdanjosti. Rim cesarjev, mogočni, božanstveni Rim, se je dvigal pred njim — zlatile so se strehe prelestnih stavb na sed- merih gričih — veselo je šumelo ljudstvo po mozaiških tlakih, donele so trobente, skozi odprta mestna vrata so stopali po- vešenih glav vsužnjeni kralji daljnih dežel, za njimi se je vozil slavoovenčani zmagov- vavec na zlatem vozu, bučala je godba, svetile so se čelade, biseri in dragi kameni so bleščali po vratah in tunikah krasnih Rimljank...

„Ave! salve!“ je grmelo iz tisočerih grl, in spremljali so zmagovavca do zvišenega templja grmečega Jupitra. Pristopili so sve- čeniki in svečenice v belih oblekah, dehtelo je kadilo — oblaki so zakrivali Jupitrovo ponosno čelo — poljubljalo je solnce cve- toče krajine — Tibera je šumela, svet se je klanjal božanstveni Romi...

A daleč tam na vzhodu so umirali tiso- čeri... Po mestu se je vlačil bezpravnih sužnjev nezadovoljni trop — sramota ženâ, otrok je vpila k nebu...

In prišel je mož nezaten in boren — veselo poročilo je prinesel bezpravnim, go- reče besede je govoril ošabnim... Tedaj je vzdignil zaničevani suženj povešeno glavo a sklonil je plemič ponosno — in bila sta si brata...

Tedaj so se zazibali mogočni stebri po- nosnih stavb, ki niso bile zidane na temelju človekoljubja — pravice... Iz njih podrtin je vzknila nova kultura, novo življenje — poprej zaničevano znamenje križa je ble- ščalo po strehah nekdanjih templjev in v tem znamenju se je klanjal in se klanja vedno svet večnemu Rimu, zatočišču vseh narodov, viru življenja.

Divil se je Giganti moči krščanske misli, ki je stvarjala junake iz otrok in devic, ki je premenila svet, ko ga je podvrgla postavi ljubezni. Ali dolgo ni klečal pred križem — krščanstvo, katerega glavna poteza je zata- jevanje, ni prijalo vročekrvnemu mladeniču — s slastjo se je oklenil evangelija novega paganizma, čigar geslo je uživanje...

„Nič ni resnično, a dovoljeno vse“. Ravnal se je po tem. Dobival je podporo od cerkve — a sovražil je cerkev — papeštvo. Svobodna zedinjena Italija je bil novi bog, kateremu se je klanjal z drugo mladino in pošteno mu je bilo vsako sredstvo v dosego zedinjenja in svobode. Sovražno je zrl nekoč na stolp pri cerkvi „Ara coeli“ kar se mu je ustavilo oko na belorokavni perici, ki je hitela lahkih nog mimo ondotnih umetnin in privezovala mirnodušno svojo vrv krog vitkih stebrov nekdanjih templjev. Bela, lepo zavita ruta je odskakovala, kodri, črni in gosti, so se vsipali po rjavem nežnem vratu, noga je bila tanka in drobna, njene kretnje polne prirojene gracioznosti. Povabil jo je, da sede k njemu, storila je to in povedala mu z ljubko odkritosrčnostjo vse dogodke in skrbi svojega sedemnajstletnega življenja. Bila je hči ubogega delavca iz Kampanje, prihajala je vsak dan rano v mesto, odhajala trudna zvečer. Nedolžnost, preprostost, ki je vela z ljubkega bitja je očarala Gigantija, saj je poznal le koketna dekleta, izprijeno ženstvo . . .

Lucietta je bila tako čista in nedotaknjena, senca grešne misli ni pokrila še nikoli njene vedrega čela — njemu pa se je zahotelo, da utrga to svežo cvetlico in se veseli njene krasote. Ljubila ga je — verjela mu . . . A kratek, silno kratek je bil ubožici sreče omamni soj — utrgana je bila cvetka, izginil je njen očarljivi duh. Giganti se je naveličal Luciette. Ni prihajal več pod visoke stebre, ni je čakal več pod dehtečo pinijo — zaman so ga iskale zajokane oči — za drugo mu je stopala urna noga . . .

Leto še — in dovršil bode svoje študije, in odprla se mu bode pot do slave. Tedaj ga je pozval kardinal k sebi. Očitane mu je gorelo v očeh, na ustih mu je bilo: „Lucietta!“

V sramoti tavajoča ubožica je našla pot do njega, ki je takoj zahteval od svojega varovanca, naj vrne deklici poštenje, sicer mu odtegne on svojo podporo.

Giganti je obstal kot okamenel. Poročiti se z ubogo neizobraženo Lucietto, ko je na-

meraval pridobiti si z ženo imetek in slavo — strašno . . . Toda kaj storiti? Lehko je bilo živeti pri vedno odprti blagajni potrpežljivega dobrotnika, ali delati za živež, delati v prostih urah mesto zabave — stradati . . . Saj je bila tudi mati navezana na kardinalovo podporo: oče je umrl in bolezen je storila mater nesposobno za delo. In slednjič: kaj je zakon? Neumnost, treba se je prilagoditi razmeram, in potem . . . Kardinalu je hinavsko zatrjeval, da je imel poštene namene. V skriti oddaljeni ulici je najel malo stanovanje, z denarjem, darovanim ji od kardinala je nakupila Lucietta preprosto toda čedno pohištvo, in naselili so se po poroki v novem stanovanju. Poroka je bila v tihi jutranji uri brez šuma in bleska, venec ni dičil tožni nevesti glave, ženin je klel natiho, mati je jokala . . . Priča je bil tujec — revež, ki je pristopil in se podpisal za par lir. Giganti je vse uredil tako, da niso izvedeli znanci in prijatelji, da se je poročil.

Uboga Lucietta ni imela solnčnih dni. Mož se je je ogibal po možnosti, mati njegova se je je pa oklenila z ljubeznijo in jo tolažila s prihodnostjo. Prišel je od blede, mlade žene in od vele matere težko pričakovani gost — prvi glas drobnega listja je polnil materino srce z dotlej neznano radostjo . . . On pa je dvoril v tistih urah, ko se mu je borila žena s smrtjo lepi Eliri — in ko je prišel domov in mu je podala Lucietta dete, si je mislil: „Glej tu dete — neumna postava me obvezuje skrbeti zanj.“

Vender je obviselo oko umetnikovo dostikrat na ljubkem prizoru mlade matere negujoče drobno prekrasno dete. Že se mu je nasmihala mala Lucietta in stegovala drobne ročice proti njemu. Vzel jo je v naročje in občudoval mični, snežnobeli, z drobnimi kodrci obdani obrazek.

Dovršil je svoje študije in dobil kmalu priliko proslaviti si ime. Tisto leto so opazili prve razpoke v krasni palači dožev v Benetkah. Velika dvorana občinskega sveta, kjer se je nahajala biblioteka sv. Marka, okoli šestdeset tisoč vezanih knjig in pet tisoč rokopisov — se je začela podirati. Iskali so

mojstra, ki bi zabranil preteči žalostni pogin. — Kardinal, znan veščak na polju umetnosti, je priporočil mladega Gigantija. Radosten se je odpravil Giganti v Benetke, kjer se je zbral roj starih in mladih umetnikov iz vseh delov sveta. Preiskovali so škodo, delali načrte in popravo in shajali se na trgu svetega Marka. Komisija je odobrila načrt najmlajšega stavnika Gigantija. Z vnemo se je lotil dela. Neutrudno je stal pri delavcih, učil in bodril mudne; ko je počivalo delo, se je pa prevažal po kanalih in občudoval lepoto kraljice Adrije.

Krasne palače Dandola, Močeniga in drugih bleščeče se v belem marmorju, a bližajoče se razpadu, veličastne cerkve, slike od neumrljivih rok Tiziana, Tintoretta in Palme, zidane od velikih mojstrov kakor Sansovin, Palladia i. dr., so ga napajale s svojo krasoto. Morale bi ga bile spomniti, kako velik je bil človeški duh v krilu trdne vere; a on, ki ni umel več te vere, si je mislil pomneč ničevih stavb sedanjosti: „Nazadujemo in se vračamo polagoma k svojemu opičjemu začetku. Vsako razvijanje v naravi gre do gotove meje; razvitek človeških možgan je dosegel svoj vrhunec — sedaj se vračamo mi nadljudje k prvotnemu stanju, kar nam dokazujejo naši novi filozofi. Ali naj žalujem po minoli krasoti? Neumnost — narava je vedno ista, vedno lepa — bodisi v prvotni ali civilizirani opici, smoter življenja pa je uživanje.“

Lucietto je bil pustil v Rimu in se čutil popolnoma prostega. Zibal se je v lahki gondoli po lagunah, poslušal tožno petje gondolierjev in dvoril črnookim Benečankam. Ženi je prepovedal pisati mu... Plašno so begale misli Gigantijeve od žene in otroka strani ter se ustavile pri svetlem hipu, ko je je prvič zagledal — Leonoro.

Prebujalo se je morje, prebujalo mesto, solnce je poljubljalo blesteče strehe vilinskih palač, zeleneli so otoki, hiteli so lahki brodi, vstajala je kraljica Adrije... Sprehajal se je in vzdignil pogled na s cvetjem odičeni balkon stare prokuracije. — Prikazala se mu je slika Tizianove zlatolase Benečanke. Visoka in

krasna, v jutranji beli halji, žareča mladosti, lepote, se je pojavila na balkonu... Kako je šumelo morje — kako lahko je dvigala jata golobov bela krila in se spustila na glavo, rame in roke krasotice... Kako krasen pogled, poln čara in poezije!

Imela je posodo zrnja v roki in ga sipala ga po trgu... Ljubljenke Benečanov, golobice sv. Marka, so priletavale v vedno večjem številu — rožne nožice so utripale po tleh, nežni kljunčki so pobirali zlato zrnje... Solnce je sijalo, morje šumelo, nageljni z balkona so dehteli, dvoje modrih oči je pogledalo Gigantija...

Nekaj velekrasnega se je zlilo po krajini — zatrepetalo mu je srce — poprej neznano sladko-gorko čuvstvo se je zbudilo v njem — od tistega hipa je dobilo njegovo življenje drugačen tir...

Leonora! Vedel je kmalu, da je hči veletržca z Reke, da se mudi le začasno s teto v Benetkah. Stopal je za njo kakor zvesta senca, klečal radi nje dolge ure v cerkvi — ker je ona klečala — molila... Plašno mu je utripalo srce, kedar je srečal njen mirni pogled, zdela se mu je boginja, vzvišena nad zemeljske reve, ki se ji ne sme bližati smrt.

Del zida v biblioteki, kjer je bil naslikan dož Marino Grimani, je zahteval izredne pozornosti. V oblaku prahu je pomagal Giganti sam pri podstavah. Obrnil se je nekoč po srečno dovršeni podstavi — in stemnilo se mu je pred očmi... Mnogo tujcev in domačinov je prihajalo vsak dan v dvorano — a sedaj — niso ga varale oči — skozi gosti prah je zagledal podobo svojih sanj. Beloodeta kakor vedno, je stala Leonora pred njim — namesto klobuka ji je pokrival zlatolaso glavo črni beneški pajčolan. Spremljala jo je teta, priletna dama obilnega života in živahnega kretanja.

Z neprisiljeno grandeco imovite Rečanke se mu je približala stara dama in ga vprašala, kako napreduje delo, ki zanima Italijo in ves omikani svet. Molčé je stala Leonora in poslušala odgovore mladega umetnika... znanje je bilo pričeto... O, dnevi polni

čarobne sreče, ko je hitela hrepeneča noga nji naproti, ko je srečaval med nešteto množico ljudstva na trgu njen pogled, ko je poslušal njen glas, poln harmonije — ko jo je imel spremljati in ji razkazavati krasoto cerkvâ in palač kras . . . O dnevi, ko se mu je odpiral pogled v kristalno-čist, tako redek značaj Leonorin — v dušo, ki je gorela za vse lepo, a iskala v vsem le sledu Večne lepote . . .

„Minljivo je vse posvetno — upokojimo učvrstimo dušo v večnem, stalnem“, tako je govorila Leonora, ko mu je povedala, da potuje s svojo teto zadnje potovanje, ker se zapró za njo kmalu vrata samostanska. Njena teta pa mu je pravila, kako nezadovoljen je oče, da mu gre edina hčerka v samostan. Dosti rajši bi videl, da se Leonora omoži. — V samostan . . . Planil je kakor ranjen lev — narasla reka občutkov je prestopila šumno bregove — razodel ji je v vročih besedah svojo ljubezen . . .

Poslušala ga je — in kakor razburi pribesneli vihar morja gladko površino, tako se je vznemirila njena sicer mirna duša . . . Ljubil jo je in prisegal, da mu ni živeti brez nje . . . Bila mu je naklonjena, in oče je želel, da se omoži . . .

Preklečala je dolge ure in iskala svéta — Gigantijev blede, moško lepi obraz jo je spremljal in motil . . . Zapustila je Benetke, a pustila Gigantiju upanje. Pisal ji je pisma, polna strastne ljubezni — odgovarjala mu je mirno ljubeznivo: Po končanem delu naj pride — možu neznanega imena ne bi zapal stari Hrvat svoje hčere.

V tistem času, polnem tako sladkih nad je privedlo hrepenenje Lucietto v Benetke. Hladno jo je sprejel in peljal v skrito gostilno. Ni se zanimal za ljubko hčerko, ki ga je klicala „Papa“; odpravil jo je kar se dá urno. — Srečujočim znancem je namigaval, da je to nekakšno znanje . . .

Uboga Lucietta! Ni pisal in ni prišel — zgovarjal se je z delom — bil tako mrzel, tako tuj . . . Odpravil jo je kakor se odpravi nadležna beračica in zabičil ji, naj ne lazi za njim — sam pride . . .

Minilo je poldrugo leto — končano je bilo delo v doževi palači. Giganti je ogledoval slavni stolp sv. Marka, našel je znamenja bližajočega se razpada, delal je načrte za popravo, kar pride poziv od Leonorine tete, naj pride urno, ker je zadela kap starega Vičiča in želi videti hčerko udomljeno. To je bila smrtna obsodba Luciettina — moral se je bode rešiti . . .

Pohitel je v Reko. Leonora ga je sprejela v stari palači ob morju, kjer je govorilo vse o bogastvu — ugledu . . . Vedla ga je k očetju. Ležal je ko hrast — vržen od nevihte — košat, močan, ali podrt — štete so bile njegove ure.

Domenili so se, da se bode vršila poroka kar mogoče kmalu. Stari Hrvat je želel, da se vrši šumno, sijajno, po starem običaju, da vé svet, da se ženi njegova edinica. Oklici so bili spisani, draga svila je šumela pod prsti šivilj — šivala se je poročna obleka bogati dedinji — a hči bede, žena ženinova, je še živela . . .

Polotil se je grozen nemir Gigantija. Vozil se je z Reke v Benetke in zopet nazaj — hotel je v Rim, hotel je končati nekako, a se ni mogel odločiti . . . Sama je hitela v pogubo — prišla mu je sama na pot . . .

Bilo je okrog Božiča. Divje je tulila burja . . . Čakal je v Opatiji . . . stal je ob bregu — besneli so valovi — silno je bila uzburkana Adrija . . . Žvižg parnika je klical na pomoč, neustrašeni pomorščaki so hiteli v lahke čolne, pričvrstili debele vrvi, truden, upehan, se je prizibal jadrnik, tožno so visela jadra ob jamboru, premočeni, smrtno-blede mornarji so se držali krčevito jamborja, vrvi, krova . . . Pa vsidrali so se po silnem naporu v varnem pristanu, vrgli so most, prišli šo tresoči se potniki na suho zemljo, od katere so se že poslavljali . . . Glej — mornar vede blede lahko oblečeno ženo in malo dete . . . Zakaj mu je zastalo srce, zakaj otrpnila noga? Žena se je ustavila, mala deklica se je prijemala njenega krila. Žena je obrnila glavo, črna mreža ji je zdrknila z las, prikazal se je Luciettin blede obraz. Videla ga je, stopila k njemu,

lahka roka, a njemu težka ko svinec, se je doteknila njegove: „Odoardo, iskala sem te v Benetkah — rekli so mi, da se ženiš — Odoardo, mar nisem jaz tvoja žena?“

Slaboten je bil njen glas, ali prodril je gromovito tuljenje burje ... Ni je iskal — sama je prišla — sama je hotela tako ...

Plašne so begale Gigantijeve misli in se ustavile pri jasnem dnevu, ko je šumela svila po preprogah reške stolnice, ko je dičil venec nevesti nedolžno čelo, ko se je obhajala svatba, šumna in sijajna, po starem hrvaškem običaju ... Dnevi sreče! Ali kalilo jih je nekaj groznega — nerazumnega — klicalo ga je v tihi noči, približalo se — planil je pokoncu in gledal prestrašene Leonore blede obraz ...

Oče Leonorin je umrl. Giganti pa ni mogel strpeti v kraju, kjer ga je spominjalo vse tistega, kar bi najrajši pozabil za vedno ... Zidal je krasno vilo pri Florenci, izročila sta hišo teti in preselila se tja. Ali tisto strašno je hodilo za njim — motilo ga je v uživanju zakonske sreče, dobljene slave, bogastva. Leonorina blagost je vplivala blažilno na njegovo dušo, in vendar ga je mučila. Dostikrat bi bil rad pokleknil pred tem bitjem, tako čistem, in se spovedal grehov skritih in tajnih, ali ona bi se odvrnila od njega — ne ljubila bi ga več ...

In čudno — mož, ki si je želel bogastva za razkošno življenje, ki se je smejal zakonski zvestobi, bil je zgleden, zvest ... Ljubil je Leonoro še bolj kakor prve dneve zakona — ljubil jo je nad vse ... Leonora mu je povila hčerko. Plavolasa modroglavka je bila radost materina ... In ko jo je jemal v naročje, se je spominjal drugega nežnega bitja, izpostavljenega pišu viharja ... Kaj je z malo Lucietto? so jo li sprejeli dobri ljudje? Glej, tu hčerka, zavita v drage čipke — a tam: morda hodi od hiše do hiše ona, ki je tudi njegova ... Vprašal bi — pomagal, pa skrite so v minulosti strašne tajnosti in dobro ni predramiti jih ... Ljubljenska Leonorina je umrla, zaprlo je dete globoke modre oči. Obupna bol se je lotila očeta ... Žena je nosila vdano težki udarec. „Vidimo

se onkraj groba“, je rekla tolažeče, ko se je poslavljala od mrtvega angela. Nasmeljal se je divje:

„Nikoli Leonora, nikoli, mrtvo je mrtvo.“

Vznikla sta dva druga cveta — Riko in Marko. Kako se je tresel za njiju življenje! Saj je pisano: „Nerodovitna bode njegova hiša ...“

Da, hodilo je za njim tiho in grozno — pripeljalo mu v naročje hčer umorjene, njene oči so mu govorile: „Vrni mi očeta, mater, mladost brez radosti ...“

Je li to usoda — Bog? ...

Tako so se podile misli v divjem kolo-barju po glavi Gigantija. Dvignil se je, tišina in tema — tam doli žarijo luči mesta ... Pa zgenile so se smreke in vprašale strogo:

„Ali slisiš?“

Zatulilo je divje tam doli, zapiskalo, pridivjalo ... Zastokala, zašumela je burja — snežinke so letele, goste, mrzle, ledene — lomila so se drevesa — težko so stopali konji ... Tulilo, vreščalo, jokalo, smejalo se je krog njega ... Sikal je roj peklenških duhov: „Daj, daj ... vun, vun ...“

Dihal je težko ... Grozno mu je utripalo srce. O zdaj — čuj — peklenški vrišč je prevpil rezek krik: „Odoardo!“ Zatem je klical slaboten glasek: „Mama!“ Giganti je planil in letel ko besen skozi grmovje in les ...

Šumeli so kostanji v drevoredu — obupne duše narava ni umirila ...

X.

Čuj, srebrno zvonček poje —
hiti, duša, dan na dan,
da uničiš dvome svoje,
čez polje tja v božji hram!

Prah in dim je legal kot mōra nad Ljubljano. Vročina je pritiskala in razgrevala zidovje; kdor je le mogel, je hitel v Toplice, na kmete, na zrak; polnile so se gorske vasi bledoličnih gospodičen, krepkih mater, živahnih otrok. Ulica se je zdela pusta in prazna. Sanjala je o nežnih poljubih svilenih vlečk lepih dam — sanjala o urnih korakih po njej hitečih lahkonogih dijakov ... Zdela

se je suha in žejna: koprnela je po oživljajočem curku vode; zgenila se je veselo, ko je prihajala s cevjo ovita dvokolnica, ko se je odprl hidrant, vzdignila cev in se vlila blagodejna moča na njeno suho lice. Kako dobro je del razbeljeni, prašni, ta poliv, kako se je radovala malih mlačic, ki so se stekale v neznatnih jamicah — kako jih je požirala počasi — slastno ... Pa jih ni in ni ljubljencev ulice, razposajenih malih otrok, ki tako radi nagajajo polivaču, izpostavlja se curku, ki stopicajo tako radi z golimi nožicami po lepih, penečih se mlačicah.

Le možje, brez katerih bi propadel red mesta, dežele in sveta stopajo čmernega lica po ulici; njihovi svetli čevlji se ogibljejo skrbno mlačic in prahu. Gotovo mislijo na svojo družino, hladečo se tam nekje na kmetih, dočim ubija nje službe vedno enolični tek.

Prazna je ulica; ne hiti po njej kras cve-točih deklet, ne blešče se oči, ne rdé lica, ne šumé svilena krila. Le zidarjev in drugih delavcev okorna noga stopa težkih korakov po prahu, po mlačicah, po blatu ... Zdi se ulici, da poje delavski čevelj že nedoločen, rjavo-žolte barve:

Bil sem čevelj svetel nov,
dičila me boja,
a zdaj, kot moj lastnik izžit sem,
težka mi je hoja ...

Pa pritiska vročina — suši se cesta — mala penca je še ostala od mlačic — sprijeti delci zemlje se sprostijo — prah se dvigne ... Trudnih korakov se vlečejo redki meščani po razbeljenem tlaku.

Slabo vpliva vročina na čmerne, zamišljene ljudi. Morda je vplivala tako tudi na Gigantijevo družino; bili so vsi malobesedni, zamišljeni. Giganti, v čigar srcu je obujal pogled na Luco vedno nova očitjanja, je premišljeval, kako zadostiti otroku, da ne bi sumila njegova žena o odnošaju dekletovem do njega. Prav mu je hodilo, da se je pripravljala Leonora, da odide z otroki v Reko k svoji teti: imel bode časa, prilike, najti si svéta.

Leonora je pripravljala potrebno za pot. Pregledala je lične otroške obleke, kupila jim nove slamnike, svetle čevljčke — saj ju bode prvokrat predstavila svojim vrstnicam, saj se bode dičila ž njima pred svetom. Njena toaleta ji ni prizadela toliko skrbi, nosila se je vedno le belo, kakor nekdanje vile hrvaškega Primorja. Omožen z Italijanom, stanujoča v Italiji, se ni sramovala imena Hrvatice in se je nosila po hrvaškem običaju.

Veselila se je snidenja s teto. Modra žena bode vedela gotovo tudi leka srčnim bolečinam, ki jih je Leonora tiho skrivala pred svetom ... Pri teti bode vroče letne dneve, igrali se bodo otroci z Luco in Vinkom v hladni senci tetine vile tam pri reškem „confinu“ — in Odoardo pozabi Luce, se umiri; tačas konča stavbe, ki jih je prevzel in se povrne ž njo. Luca pa ostane v Ljubljani — tamkaj ji dobi ona dobro službo, čaka naj Vinka in ko se omoži, ji bode storila Leonora vse — vsaj čuti neko dolžnost do sirote ... Odoardo pa se pozdravi v njeni krasni vili pri divni Florenci; nakopičeno je tamkaj umetnosti bogastvo; shajajo se umetniki sveta, v njih družbi pozabi Odoardo drobne Luce, sedel bode zopet pri njej pod senco visokih pinij, dehtičih mandeljnov in temnih cipres ...

Tako zamišljena v svoje osnove se je pripravljala lepa žena na pot; otroci so se veselili šumečega morja, drobnih školjk v obrežnem pesku, srebrokrilih galebov, guga-jočih se na lahkem morskem valu ... Govorili so Luci o vožnji po morju, o kopeli, o Vinku ...

Ali Luca jih ni poslušala. Mislila je le na sladke trenutke, na lepega Italijana žarne oči, ki so ji omamile dušo — težko, silno težko jej je bilo oditi ...

Žvižgaje je odpeljal vlak Gigantiju oboženo ženo, ljubljene otroke. Negotov kam se mu je obrniti, je šel s kolodvora. Bila je rana ura, rosno jutro, lipe so šumele po Resljevi cesti, mlekarice so hitele z vozički, pobožne ženice so šle skromno v cerkev. Sprehajal se je po cesti, zašel do

tedaj začetega novega mosta in ogledoval zanimivo delo. Srebrno je zadonel nekje zvonček, menil je, da ga kliče in sledil je prijetnemu glasu. In prišel je do samotnega poslopja, rdeče se je zarelo v žarku jutranjega solnca med polji.

Samo je stalo to poslopje na širnem prostoru, visoka lesena ograja ga je ločila od ostalega sveta — z višine je pozdravljal prijazno stari grad — podrtine nikomur poznane roda in časa so se skrivale med resnimi smrekami Golovca.

In prihajali so in stopali skozi železna vrata... Čudni možje, dolge, sive brade in lase, tožnega obraza, trudnih korakov... Mladeniči v cvetu svoje dōbe — iskri in sokoli — so stopali skozi železna vrata — Giganti je šel za njimi. Ljubka in tiha ga je sprejela kapelica v svoje naročje — mir je vladal v njej in njenih prebivavcih.

Tu so klečali glava pri glavi, možje, katerih obrazi so pričali o dušnih bojih, pričali, da so mislili — dvomili in — prišli zopet do tega, da so verovali, klečali so mladeniči, ki jih je mamil svet v svoje mreže s sladkim obetanjem — tu so klečali dan za dnevom in se krepili s kruhom večnega življenja...

Mimo vrat je šel šum sveta — prihajali so z vihrajočimi zastavami — glasnimi trobentami — bučečo godbo — zažarele so dekliške oči skozi barvana stekla, zadonel je s ceste deklet srebrni razposajeni smeh...

Klečali so možje, mladeniči, ni motil starcev bojni hrum, ne mladeničev čar oči in smeha glas — klanjali so globoko glave, ker obhajal je svečenik nekrvavo daritev v spomin krvave in ž njo dajal poroštvo za odpuščanje grehov... Klanjale so se globoko sive glave, vele roke so trkale na hropeče prsi: „Gospod, prišli smo k Tebi — nevredni trudni — Gospod, usmili se nas...“ „Žeja našo dušo po pravem živem Bogu, kdaj pridemo in se prikažemo pred Tvoje obličje?“

Klonili so glave cvetoči mladeniči: „Gospod, Troedini, Večni, Ti si naš up, močni steber proti vrstam sovražnikov...“

Žvenkljalo je — praznile so se klopi, pristopali so sivi starčki k mizi življenja. „Gospod, jaz nisem vreden...“ Glasni vzdih, srčni zdih so to bili, prišli so iz src, po katerih je pač že šumel vihar strasti. Spoznal je Giganti, da so to delavci, ki so se vračali okoli dvanajste ure... Bližala se bode skoraj tudi njemu ta ura — zakaj noče on nazaj? Ah težko je vrniti se tistemu, ki zabrede v labirint nevere, trnje in dračje mu zastavlja pot, sikajo strupeni gadi, tuleče odpirajo žrela lačni volkovi v gorah — in duša mu je pusta ko zimska krajina v pišu viharja brez steze, brez luči...

Poživiljenega obraza so se vračali starčki v klopi, spet so klečali, glava pri glavi — tiho je bilo v kapelici — le tuintam se je izvil globok vzdih iz prsi moža — udarila je molka lesena jagoda po klopi...

Šepetale so spovednice o grehah, velicah, krvavih, vnebovpijočih, o solzah vse izbri-sajočega kesanja, o večni, vse odpuščajoči ljubezni...

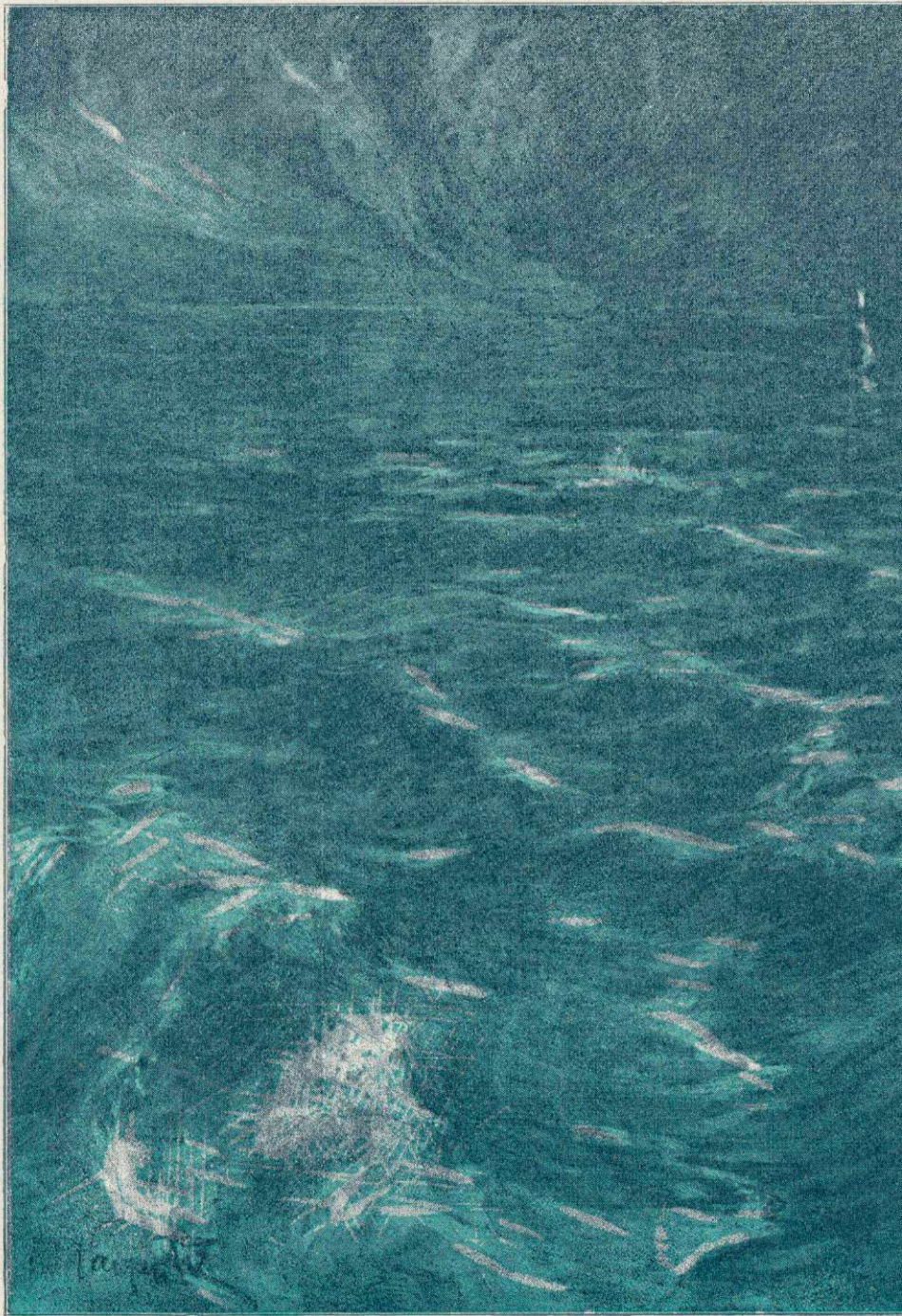
Nespametni so se zdeli Gigantiju ti starčki, spali bi rane ure, spali — kaj poklekujejo, molijo, klečijo — pred kom?

In vendar se je vračal vsako jutro v kapelico. Bila je tako ljuba, tako tiha. Poznala je svoje obiskovavce, žalovala je za njimi, ko so odšli — kadar so se vračali, so vprašali resni kipi: „Kod si blodil, čakali smo te?“

„Čakamo te“, so šepetale spovednice, „čakamo te“, je rekel spodbudno spovednikov pogled, a Giganti je omahoval — dvomil — čakal...

Medlo je prisijala svetloba skozi barvana stekla, sence so legale krog vznožja kipov, brlela je večna luč, po hodniku so odmevali bratov urni koraki...

Giganti je čakal. Vzdignilo se je v njem z orjaško silo. Čemu podobe iz lesa, brona, mramorja, čemu podobe, ki ne morejo nikoli storiti nevidnega vidno? Čemu poslopja iz lesa, opeke, kamenja, poslopja, ki ne morejo obsegati tistega, o katerem govorite, da je brezkončen — čemu molitev, spoved, kes, pokora — nespamet vse...

„MORSKA ZVEZDA.“

J. VAVPOTIČ.

Umno oko je opazovalo boj Gigantijeve duše — rožljaje so jagode molka, šumeli listi brevirja — jagoda je sledila jagodi — list listu — Giganti je čakal — patra visoka postava je izginila skozi nizka vrata zakristije — urni koraki so odmevali po hodniku — slišala se je patrov zborna molitev . . .

Večkrat je prihajal Giganti zvečer v kapelo — ždel tam in čakal, dokler niso zahreščala vrata, dokler ni prišel brat cerkovnik s ključem . . . Potem je šel — nemirna noč ga je podila s postelje, rano jutro dobilo na poti . . .

Poznal je patra, neutrudnega spovednika še od pridig, h katerim je spremljal Leonoro. On ni menil poslušati pridige — opazoval je krasne ali pobledele slike stolnice, bogate, zlate ornamente fingiranih stebrov — stavbo. — Kar zbudi beseda „morivec“ njegovo pozornost . . .

„Nemirne so tvoje noči, morivec, in tvoje zglavje je polno solza, zakaj se ne rešiš pošasti, ki te mučijo, zakaj ne upogneš kolena in ne prosiš odpuščanja Tistega, ki je pripravljen odpustiti vse! In če so tvoji grehi rdeči ko škrlat, opral jih bodeš s solzami kesanja — naselil se bo mir v tvoji duši, med živečemi boš živel . . .“

Takrat se je ustavilo govornika izkušeno oko na zmočenem obrazu Gigantijevem — takrat in še večkrat — in reklo mu je: „Nemirna je tvoja duša, išči pokoja v hiši Gospodovi — odprta je veža Gospodova skesanim otrokom, razprostrte so Njegove roke . . .“

Ali kuhalo se je sovraštvo do cerkve v srcu Gigantijevem — ni bilo Leonore — in silno so zdignile strasti zmajeve glave. Vender je hodil redno k pridigam, hodil h konferencam le zato, da spozna še bolj praznost vsega, o čimur govore svečeniki. Mnogo je čital Giganti, mnogo je videl — malo verjel, vender so ga pobile gorečega govornika vnete besede . . .

Grmelo in treskalo je po obnebj, lili so dežja debeli curki. Giganti je klečal v izpovednici, dolgo, dolgo . . . In ko je šel iz kapelice, so izginili oblaki, solnce se je

skrilo, trepetajoča se je pokazala večernica. Šel je čez deteljino bujno polje, glej, priklonila se mu je deteljica štiriperesna — sklonil se je, vtrgal jo in spravil, bila mu je poroštvo nove sreče.

Sivi starčki so spoznali, da so dobili tovariša — solze so kapale po licu Gigantijevem, ko je pristopil z drugimi k mizi Gospodovi; blagemu patru so se orosile oči.

In govorili so potem skupno o prevarah sveta, o dušnih bojih, o napuhu mesa in življenja, govorili o luči, ki naj gorí vedno v srcu vsakega kristjana, čutili so srečo, ki jih ne more dati svet.

Giganti je pisal Leonori: „Srečen sem, našel sem štiriperesno deteljico, našel sem mir srca. Pridi k meni, Leonora, ti duša jasnočista!“ . . .

In prišla je polna radosti — bližal se je konec počitnic.

Solze radosti je točila Leonora, ko jo je peljal v kapelico in ji govoril o bojih nevere z vero — vse drugo je ostalo v izpovednici — nikoli naj ne izvé žena, kar bi jo gotovo umorilo . . .

Novo srečo je čutila blaga žena — pa menila je, da je pripeljal Gigantija do spreobrnitve le čut do Luciette, pregrešna ljubezen, kesanje in zavzela se je še bolj, da pusti Luco v Ljubljani.

Z veseljem se je vrnila deklica v Ljubljano. Lepo je bilo res, v senčni vili. Vinko je bil tam, igrali so se otroci, ona je šivala in plela z gospo, razgovarjali so se z Vinkom. Ali vedela sta Leonora in Vinko, da so Lucine misli daleč od njih. Zardela, zatrepetala je, če je slišala besedo Tivoli, Zvezda i. dr. Leonora si je tolmačila tako, da misli Luca na njenega moža, raditega ni izpraševala deklice o vzroku njene raztresečnosti. Čutila je pač, da obstoji neka vez med Luco in Odoardom — govorila je le splošno o čednosti in dajala dekletu lepe nauke

Ali kaj so pomagali vsi lepi in dobri nauki od žarečih pogledov omamljeni deklici. Njena duša je trepetala Pavlu nasproti — imela je pač zaupajočo nprav svoje matere,

hrepenela je po ljubezni, ki je ni poznala kot dete... Pavlo ji je rekel, da jo ljubi...

Kakor obleta vračajoča se ptica kraje, kjer je gnezdila, tako je hitela Luca z otroki na prostore, kjer je srečavala Pavla...

Veselila se je ulica zopet dijakov urnih nog — vrnilo se je življenje v mesto — mladina ga je prinesla — mladina, naše veselje in up — mladina, ki ji je posvečen naš trud. Radostno so opazovali starejši ve-sele mlade obraze, krepke živote, ne, ne bode še izumrl naš rod — čuj iz tisočero mladih grl zveni miloglasna naša govorica — v tisočerih mladih srcih živijo sijajni vzori — tisočero mladih rok dviga zastavo domovine...

Tudi Vinko je prišel spremljan od materinih gorkih želja in solza. „Zadnje leto, zlati moj sin“, mu je rekla pri odhodu in gledala na stolp male vaške cerkvice, kjer bode, tako je upala, kmalu daroval njen sin daritev Bogu.

Vinko pa je pošepetal Luci, ko se je pozdravil z Leonoro in otroki: „Zadnje leto, Lucika...“ Zdihnila je deklica. Kje je čas, ko si je mislila: kdaj bode to, ko si je želela v svet, v Italijo? Sedaj pa, ko se ji bliža, kar si je želela, se boji enega in drugega, ker — povesila je tožno glavo. Stal je ob oglu hiše — čakal. Mimogredoči je stisnil listek v roko. To je bilo prvi dan po dohodu iz Reke. Pismo — komaj je čakala, da bode sama... Šla je za hip na hodnik in zgenila listek. Lice ji je gorelo, srce je bilo burno — besede ljubezni prve njegove črke! Ah, kako so gorele te besede v njeni duši, bile so tako gorke in sladke... Dejal ji je Vinko, da jo ima rad, pa kako medlo je

bilo to, nikoli ji ni razburilo srca — a Pavlo — on jo res ljubi! Pisal je, da živi le ob pogledu njenih krasnih oči — da ima in mora govoriti ž njo, ob devetih zvečer jo počaka pred hišo. Kaj ji je bilo storiti? Nemirna, v svesti si, da ni prav ako gre, je naredila vse narobe — ali srečna Leonora ni zapazila njene zmede. Pred deveto je spravljal navadno otroka v kraj, okoli desete sta se vračala gospod in gospa. Spravila je fantka zgodaj v posteljo — ljuba nedolžnost je zatisnila po končani molitvi hitro oči — Luca pa je lezla plaho po stopnicah — bala se je kuharice — a ravno kuharica se je izprehajala mirnodušno pod roko vojaka pred hišo, in se smejala veselo. Saj se je vrnil tudi njen Jože z ljubečim srcem... Čakal je Pavlo in Luca ga je ugledala. Tresla se je sramu in zašepetala: „Hitro, gospod, kaj mi hočete povedati?“ Nežno jo je držal za roko, govoril ji o svojem hrepenenju in žalosti — težko mu je, ker ne more hoditi ona ž njim...

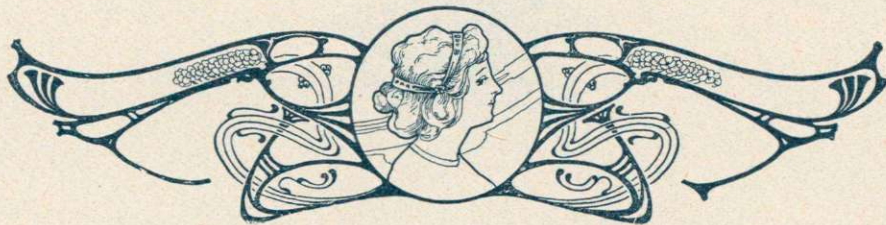
„V drugo službo moraš“, je rekel, „da bodeš bolj prosta.“

„To ne bode mogoče“, je rekla plašna, „gospôda odide kmalu in jaz grem ž njimi.“

„Nikar, neumnica“, je rekel mladi mož, „ostani tu, ko se prepričam, da me ljubiš, te poročim — ali ne govori nikomur o tem, srček moj.“

Obljubila mu je, zrila se plašno iz njegove roke in hitela domov. Kuharica je prišla ravno pred dohodom gospôde v kuhinjo — sedela nedolžno pri mizi in pletla. Luca je klečala pri otročji postelji — tako ni vedela Leonora, kaj se godi...

(DALJE.)

ANTON MEDVED:

SLOVO.

Življenja majnik jasni, z Bogom!
Na nebu dneva luč pojema,
strmi name priroda nema,
le vran kriči nad temnim logom.

Zelenja, cvetja drobne kite,
po tleh, po stolih razmetane,
ob jutrih solnčnatih nabrane,
z večerom tihim usehnite!

Za mano vse! Vse proč! Vse zadaj!
V zaprte vekomaj prostore
nazaj korak mi več ne more...
Zdaj žgi spomin, zdaj solza padaj!

Zdaj, čas nemili, črtaj gube
mrakotne mi v obraz upali,
v obraz, ki nanj v mladosti zali
prižemal sladke si poljube! —

ANTON MEDVED:

V SPOMINSKO KNJIGO.

BOGOMILI S.

Ko leta zgubajo ti lice,
spominsko knjigo časih vzameš,
prebirati v samoti jameš
prijateljev in znank vrstice.
In tudi mojo bodeš brala
iz srca pesem mi kipečo
ob času, ko si mlada, zala
ljubezni prve pila srečo.
O, naj ti ta spomin ostane
v življenja borbi neporažen!
Enako čist, enako blažen

ob dneh mladosti pokopane!
Spominska knjiga... Davna leta...
Vrstica vsaka ti bo sveta.
In brala bodeš pesem mojo,
ki vir je v srčnem dnu imela,
zamišljena desnico svojo
tedaj potegneš preko čela
in spomniš se prelepih dni:
To pisal on je — najin drug —
Bog vedi, ali še živi,
in kje, kako — nemirni duh...?

FR. S. FINŽGAR:

SREČALA STA SE ...

VSAKDANJA POVEST BREZ KONCA.

VII.

(DALJE.)

Dominik je slonel pri mizi in si kakor v taktu gladil z levico kostanjeve lase. Oči je upiral v prazno ploskev na steni. Včasih je prenehal z roko, kakor bi zalotil globoko misel in bi se bal, da je ne bi pregnal prehitro. Dvignil je sredinec z velikim prstanom in ga držal trenutek mirno proti stropu. Obraz se mu je zresnil, obrvi se nasršile. Prikimal je z glavo in vnovič pričel segati s prsti v lase.

„Tako je! Pa se človek ne domisli prej. Nekoga je treba, da te potrese in vzdrami ter ti reče: prijatelj, dani se, vstani! Ril sem naprej prav počasi. Tema je bila pred menoj, da še roke nisem upal iztegniti predaleč. In sedaj mi je naenkrat zažarelo tam na vzhodu, nekaj rdečega je šinilo čez goro in začuden sem se oddehnil in široko so zadihale prsi. Dani se! — — Oj Malči!“

Takrat so se njegove oči tako radostno in hvaležno zasvetile, kakor bi se pred njimi izvršil veseli čudež. Domislil se je Malčike, in zdelo se mu je, da stoji ona na hribu, vrhu katerega je zažarelo in šinilo čez goro. Tamkaj je stala ona, zarja ji je svetila skozi prozorne gube na obleki, z roko ga je vabila za seboj in mu govorila lepe besede o veri, katere ni v ljudeh. V njem se je oglasila moč, ki ga je gnala z velikim upanjem, da se napravi na pot po strmi gori proti njej. Zagledal je cilj svojega popotovanja, ki ga doslej še ni ugledal. Kos kruha — je bil njegov cilj. Po njem je segal dve leti, ponujal je ves malodušen na posodo svoj kapital na majhne obresti. Ni ga mogel naložiti; odklanjali so ga ljudje, pogledali njega in odšli mirno svojo pot. In

on je bil kakor otrok, ki sega pod jablano za sadom. Nebogljjen je, da hodi komaj brez pestunje. S težavo iztega roke po jabolku, opoteka se tako majhen, da se komaj vidi iz trave. Pa hoče do jabolka. Zato leže v travo in zajoka, dokler ne pride mati, ga dvigne v naročje in mu pomore do sadu.

Otrok je bil Dominik. Njegove misli so bile tako boječe in majhne, da so si komaj upale čez ograjo na očetovem dvorišču. Košček kruha bi bil rad imel — in ker ga ni takoj dosegel, je hodil klaveren na pokopališče in nosil seboj puško, ker ni vedel za cilje, ki so daleč od domačega dvorišča in visoko nad plotom, celo nad najvišjo goro.

In sedaj je prišla Malči. Pogledala ga je, v roko mu je segla in mu rekla: prijatelj. Pred njim se je pa zgodilo, kakor bi se odprla velika vrata na dvorišču na stežaj, in bi zagledal pred seboj dolgo pot, po kateri mora. Ve samo toliko, da je pot. Ne ve, kakšna je, ne pozna je, če je strma, če je senčnata, ne ve, če je gladka in ne, če je grudova. Samo to ve, da mora po tej cesti, naprej mora, da pride do cilja, ki se je zasvetil daleč na gori in da ga tam nekdo čaka, s katerim bo delil kos kruha, kateremu obriše solzo, če se razjoka, ali pa se zaveseli in zavriska z njim, če se bo onemu tako hotelo. Dominik je prvokrat v življenju spoznal, da je človek.

Ljudje so z njim trpeli; mati ga je rodila, dala mu vse, celo svoje življenje in legla k pokoju, da more on živeti. Oče se je trudil na potih, podnevi in ponoči. Rodilo mu je polje, žel je težko snopovje, da je mogel deliti njemu kruha. On naj pa sede za ogrado, ko dospe do polne sklede, v grm naj se skrije in tiho naj zajema iz sklede,

da ne škrtne žlica in da se ne bi ozrl lačen popotnik, ki gre po stezi mimo lešče. Ne. On je človek; ljudje so trpeli, da so ti prislonili lestvo na drevo, kjer je obešenega dosti sadja, v naročje so te dvignili, da moreš do jablana — in ti si mislil nanjo in si sklenil, da zlezeš na vrh ter tiho poješ sad za sadom in na tla onim, ki gledajo lačni v veje, ne vržeš niti peclja. Ne, Dominik, ti si človek. Vrh lestve so te dvignili. Sedaj moraš sam med veje. Težko je, ker nisi vajen. Toda moraš, ker si človek in moraš zaradi ljudi. Ne smeš sam jesti kruha, deliti ga moraš; istemu rodu na zemlji, ki je tebe dvigal, istemu moraš vrniti znojne kaplje; to je tvoj cilj, Dominik — — —

Vstal je. Po sobi so odmevali krepki koraki. Dlani je razprostrl, kakor bi hotel vreči med množico bogatih darov. Zagledal je med njo drobno postavo. Znani so mu bili lasje, oči so bile čisto domače. Velika duša je trepetala v njih.

To je ona. Z gore, kjer je stala v zarji, se je vrnila med množico in je tudi dvignila drobno roko ter jo iztegnila po Dominikovem daru.

„Malči!“

Obstal je Dominik, kakor bi se ustrašil in razveselil, vse obenem.

Ali hitro je napravil odločen korak.

„Dvignem te, Malči, iz množice te dvignem in potegnem k sebi. Ti si mi pokazala cilj, ti si vzbudila mojo moč; pri meni boš sedela, in prej dam tebi kruha, kakor ga odlomim zase. Tvoja ljubezen bo moja luč, moja moč.

Tvoja ljubezen . . .“

Dominik je ponovil in se naslonil k steni ob oknu.

„Njena ljubezen — ki je ukradena. Ni je več, ne more mi je dati.“

Dominik se je razžalostil. Vse, široka zarja na vzhodu je hotela zatemneti, na dvorišču so se vrata zgenila v tečajih, kakor da bi se zapirala. Toda ni bilo več mogoče. Odprta so bila, luč je samo zamižala in se razplamentela še jasnejše. Vedel je, da mora za lučjo, in vedel je, da mu jo je prižgala Malči.

„Kesneje lahko še spoštuje, ceni, se celo žrtvuje . . .“

Tako je govorila včeraj.

Morda me že ceni; prijatelj ga je nazvala, morebiti vrne oni ropar ukradeno ljubezen . . . Ropar . . . Ropar se ne vrne, ko je ubil človeka.

Dominik je zagledal pred seboj bridko razpotje. Komaj se je razveselil, da je prišel preko praga, da je nastavlil nogo na pot in pogledal daleč za ciljem. In že — še skozi vrata ni prišel — bi skoro zaželel prejšnje megle, noči in otroške želje, da bi segal čez plot do sadu. Ali sedaj je bilo prepozno. Na vzhodu se je čezdalje bolj danilo, klicalo ga je z mogočno silo na pot — človeško.

„Moraš! Sam tisti glas, ki te je poklical, tista roka, ki se je ljubeznivo doteknila tvojega srca, tisti glas in tista roka sta na pot tvojega romanja položila prvo trnje. In ti moraš naprej, če hočeš biti človek. Sicer si suha mladika. Odrežejo naj te in naj te iztrebijo, da boš koristen vsaj takrat, ko razpadeš.“

Dominikove ustnice so se stresle, kakor bi se jih doteknil z grenko pijačo . . .

Nekdo je krepko pritisnil na kljuko in vstopil. Besede ni izpregovoril oče. Sedel je k mizi in se nagnil nad veliko knjigo. Prisedel je tudi Dominik nasproti očetu, pomočil pero in iskal, kje je prekinil račune. Očetovo pero je krepko drselo po polah; včasih je premeknil nogo, čevelj je zaškripal, oče je potegnil po bradi z roko in zopet je šumelo pod peresom.

Pero umolkne. Oče se obrne od mize in gleda dolgo skozi okno.

„Dominik!“

Neizmerno resen je bil očetov glas.

„Prosim, oče?“

„Dominik, zakaj mi to napravljáš?“

V besedah je bila žalost.

„Oče, prosim, povejte mi! Ne vem, kaj mislite?“

„Moj sin!“

Oče se je ozrl čez rame, ne da bi okrenil života in pogledal sina z očmi, v katerih je

bilo vse polno skrbi in žalosti, očitanja in prošnja.

Dominik je vstal in se približal očetu. Njegov korak pa ni bil plašen. Nič ni bilo v njem kesanja in slaba vest se ni glasila. Ali polne globokega usmiljenja in spoštovanja so bile njegove oči, ko je stopil pred očeta.

„Oče, s čimur sem vam napravil trohico žalosti, odpustite mi! Povejte, kaj je bilo, in nikdar več ne storim tega. Če se me drži kakor s krempiji, odtrgam in vržem proč od sebe, zaradi vas, oče, da niste žalostni!“

Oče se je ozrl na sina; z lica mu je bral mož s sivo brado, da sin ne laže.

„Dominik, pusti tisto žensko; zaradi mene jo pusti in zaradi ljudi!“

Dominik se je stresel, ker se je domislil dane besede in se spomnil nje.

„Malči?“

Izpregovoril je polglasno in s strahom, kakor bi se zbal, ker je izdal veliko skrivnost. Oče je gledal nepremično v sina in ni izpregovoril. Dominik je ponovil drugič. Tedaj se je zavedel, strah je izginil, in prašal je mirno in zavestno:

„Mislite Malči?“

„Morda. Tista, ki je na pošti; ne vem za ime.“

„Da, tista je Malči!“

„Torej pusti to žensko, Dominik. Govori se po Selinju o tej stvari, govori slabo in moji hiši na sramoto. Bogve, kakova ženska je to; mlada in brez službe, pa se potika pri tujih ljudeh. Dominik, varuj se takih žensk. Premlad si in še neumen. Poslušaj očeta!“

„Oče, Malči nima doma in nima kruha. Zame je vsaj streha razprostrta doma in miza pogrnjena, zanjo ni nikjer očeta ne matere. Oče, ne verujte ljudem! Malči je dobra, take ni, tako nedolžne, tako odkritosrčne. Ljudje so hudobni, zaradi nje se ne bojte zame! Ona mi je . . . ona . . . mi je kakor mati.“

„Dominik! kako dolgo boš še otrok? Ti ne poznaš žensk!“

„Oče, ona mi je — verujte oče — nekaj drugega kakor lepa ženska — ne veste kaj mi je . . .“

„Dominik, iz tvojih besedi govori srce, ki je že ujeto. Sin, raztrgaj mreže, dokler je čas. Če bo prepozno, tedaj se spomni očetove besede!“

Oče se je obrnil nevoljen od njega. Potem je bil molk. Pero je bežalo po široko odprti debeli knjigi.

VIII.

Dominik se je naravnal na pošto. Njegovo srce je bilo klaverno. Prebudilo se je in zahrepenelo, pa je nenadoma padlo nanj kakor teža. Nikjer ni videl izhoda. Morila ga je očetu dana beseda, da odtrga od sebe vse, kar bi polnilo očeta z žalostjo. Tedaj pa ni slutil, da je obljubil nekaj tako silno bridkega. Malči je stala očetu nasproti, skromna in majčkена. Samo oči so se dotikali njegovega srca. Govorile so mu: Le pojdi, ogni se me, prijatelj! In te oči so se mu zdele objokane. Ni vedel, kam bi krenil.

Napisal je drugo pismo; počasi je pisal, napolnil vse strani. Ko je pa prečital, je izpoznal, da ni nič povedal. Odprl je vratca pri železni peči in vrgel koščke raztrganega pisma na ogenj.

„Zaradi očeta ne bi šel več do nje, zaradi očeta. Sešel bi se gotovo še kdaj z njo, ko se prikopljem više, blizu do cilja. Ne pozabim je gotovo nikoli — in tudi ona — — Ni mogoče, da bi me pozabila. Ali ker je začela, mama — ne, sedaj moram do nje, da ji vse razodenem in potem se poslovim.“

Premislil je vse besede, ki mu jih je govorila mama.

Kaj sem storil, da me tako preganjajo, da njo sodijo in obsojajo ljudje, ki niso vredni, da bi se ozrli nji v obraz. Tista Pepca! Čemu hodi ta ženska k nam v vas? Menda zato, ker edina nosi v Selinju pozimi šerpo z dolgimi cotami, poletu pa slamnik. Seveda! Ko bi mama poznala to žensko!

Torej Pepca me je videla, da sem se izprehajal z Malči. Kako strašno! Pri belem dnevu, na očitni cesti — in najin pogovor!

Pa govori mami:

„Oh, gospa, škoda Dominika, škoda, ker je tako dober. Ta ga izpelje? Ne veste, kako se nosi, kakor grofovska hči. Kje neki bi dobila zlato zapestnico in židano bluzo — kje, ko nima službe in ne dote. Pošten človek ne upa govoriti o takih ljudeh. Gospa, ko bi vedeli, kako gleda. Mimo nje sem šla oni dan, pa se je ozrla s tistimi očmi, vrag jih je počrnil, kakor oglje so, in goreče. Po životu me je izpreletelo in skoro na glas sem vzdihnila: Revež Dominik! Kakšno pohujšanje za faro! Iztirali naj bi jo, župan postavim, ali kdorkoli...“

Tako je govorila Pepca in potem pila z gospo Skromnovo kavo.

„Pepca, ne smeš se veseliti. Sedaj grem nalašč na pošto. Malčko povabim na izprehod; solnce sije. Mimo gostilne pojdeva, kjer je Pepca doma, in tam bo stala na pragu ali visela na oknu. Dobro vem, da bo tam. Saj vedno visi na oknu ali pa stoji na vratih in presoja ljudi, kakor sodnik s sodnega stola. Ko naju zagleda, bo stisnila ustnice, v srcu se bo ujezila. Jaz se pa glasno zasmejem in pogledam Malčki v obraz ter jo rahlo stisnem za drobčkeno roko. Pa jo povedem dalje. Čakaj, Pepca, napravim ti grenkega veselja in zadosti ti ga napravim!“

Dominik je vstal in se naravnal na pošto.

„Lord, še ti se posmeješ v tvojem dobrem pasjem srcu, ko pojdemo mimo Pepce!“

Lord je dvignil glavo do njegove roke in jo obliznil.

Prišla sta do napol gosposke hiše, ki je imela dvojna okna. Ta lastnost gostilne, kjer je bila doma Pepca, je bila tolike važnosti, da je hiša prvačila v Selinju. Zakaj drugod so imeli leto in dan nabita enojna okna, ki so jih pozimi za pedenj visoko zasuli z žaganjem.

Dominik se je ozrl na okna. Pepce ni bilo. Pogledal je na vrata. Tudi tam ni stala Pepca.

„Ni je, si je mislil. Če je ne bo, ko pojdeva mimo z Malčko, mi pokvari veliko veselje.“

Še enkrat je pogledal proti vratom; morda je za podboji skrita. Pa ni bila. Ali na prag je stopil njen oče, človek velike modrosti, s katero je dan na dan množil bele krone.

„Kam, gospod Dominik, kam?“

„Na pošto, gospod Čuden!“

„Kaj bi na pošto? Nikogar ni doma! Vsi so pri nas! Poslušajte klavir! Notri pojdite! Kakor v rajju, tako veselje je danes pri nas.“

Dominik se je ustavil in široko pogledal Čudna.

„Vsi pri vas?“

„I, kje pa bodo, lepo Vas prosim! Moja rebulja in gnjat! Do Ljubljane in še naprej do Hrvacije ne dobite take kaplje in svinjine!“

Dominik se je ustrašil in se začudil. Oštir se mu je ognil s praga, da je vstopil.

Pred vratmi je zaslišal prešeren smeh.

„Kakor Malčkin glas“, je pomislil. „Ali tako se ne smeje ona; bogzna, kdo ima tako podoben glas.“

Rahlo je pritisnil in odprl duri.

Omizje ga ni zapazilo. Vsi so se glasno smejali, zlata rebulja je kapljala na mizo, ko so dvigali kozarce in trkali.

Mara se je prva ozrla.

„Gospod Dominik!“

Vstala je in mu šla naproti ter ga gorko stisnila za roko. Z očmi ga je posvarila z dolgim pogledom. Dominik je bral v njem koristen nauk.

„Moja prijateljica, gospa Ida Nagelj, njen sin Rudolf, lajtnant.“

Dominik je prisedel k Mari. Ob Malčki ni bilo prostora, ker je primaknil prav do nje stol lajtnant, kateremu se je poznalo na sablji, da je še ne nosi dolgo.

Pepca mu je natočila rebulje.

„Po Vas smo mislili poslati. Pa ste sami prišli; kako je prav! Ne veste, Malčka je danes kakor igračica, kakor grlica. Bratovščino bi ji ponudila, tako se mi ljubi! Na zdravje, gospod Dominik!“

LONDON: TOWERSKI MOST.

Pepca je dvignila kozarec in vsi so veselo napivali Dominiku. On je trkal z njimi, pa nikogar ni pogledal v oči. Iskal je Malčkinih, pa jih ni našel. Kratek pogled — in še tedaj mu je odme knila oko. Dolge, črne vejice so se povesele na lice, katero je še bolj zardelo.

Lajtnant je sedel h klavirju in bunkal po šibkih tipkah. Zvenelo je iz starih razglašenih strun, da je trpelo človeško uho. V Selinju je na Vidovo nedeljo taka godba, ko pred cerkvijo barantači nove kose prodajajo, pa kmetje potrjavajo nanje in jih presoajajo.

„Gospod lajtnant, mi smo vojaci korenjaci!“

„Prosim, petkrat sem že igral!“

„V šesto zahtevam! In zapojte tudi!“

Malči ga je pogledala zapovedujoče, čelo se ji je stemnilo — lajtnant je pa začel peti s sklanim glasom.

Dominik se je razžalostil. Lajtnantovi pogledi so objemali Malčko. Ona se pa ni genila. Koketno je kadila cigareto in gledala vanj, kakor bi pri klavirju slonela pusta soha vaškega podobarja.

„Dominik, bodite veseli! Sicer vam rečem mevža! Pijte kozarec rebulje, da se zvedrite!“

„Mara, jaz grem odtod. Sicer planem na tega človeka in naredim veliko sramoto sebi in vsem!“

„Dominik, ali me niste razumeli, ko sem Vam segla v roko?“

„Razumel, oj razumel; ali meni je prehudo. In ona? Malči takšna! Jaz grem.“

„Tiho in nikamer ne hodite! Sedite takole, kakor sedim jaz, in se veselite, da ste v Selinju pri glediški glumi. Dobra Vam bo. Meni je tako ugodno, kakor bi po izborni večerji, ob kozarcu sekta gledala velikomestni tingel-tangel.“

Lajtnant je odpel dve kitici. Mara se je namuznila in mu zaploskala. Malči se ni genila. Nogo je oprla na lajtnantov stol. Hotel je sestti.

„Prepovedano! Da capo!“

„Gospica, Vi se šalite! Šestič sem igral.“

„Da capo! Prej mi še dajte drugo cigareto. Ta ne vleče!“

„Prosim izvolite —!“

Rudolf je hitro ponudil tobačnico.

„Da capo!“

„Gospica, ko bi kaj drugega...“

„Mi smo vojaci — da capo! Jaz uživam, in če ste kavalir, me ne boste žalili.“

Drunk — drunk — drunk, vnovič so se oglasile strune, kakor nove kose pred cerkvijo v Selinju na Vidovo nedeljo.

„Mara, kaj ne, kako so srečni ti otroci! Iz same ljubezni si nagajajo!“

Nageljnovki so se svetila lica vesele radosti.

„Kaj ne, Ida, ti kar uživaš! Seve takega sina imeti, vojaka-korenjaka; kaj se ti mara.“

„Ah, veš, Mara. moj Rudi ima zares nekaj, da vse ženske obnori. Lehko bi izbiral enkrat.“

„Kako grofico dobi, pa grad z njo in konj v obilici. Boš videla, Ida, tak fant! Še v grofovskih kočijah se boš vozila, zavidam te!“

„Bogve, kako še pride; vse je mogoče.“

— — — — —
Ko je lajtnant odigral desetič „Mlade vojake“, mu je dovolila Malči, da ji je smel prižgati cigareto. Doteknil se je njene roke z enim samim prstom; tedaj bi bil Dominik storil veliko neumnost, da ga ni pokrotila Mara.

Pogledala je na uro.

„Gospôda, dolžnost me zove. Hvala lepa! Na svidenje kmalu!“

Gospa je dala zapreči; lajtnant je spremil Malči preko ceste do pošte. Dominik je pa šel za njim s povešeno glavo in z veliko jezo v srcu. Za slovo je stisnil lajtnantu roko, da ga je zbolelo in odšel po stopnicah za Maro.

Malčka je šla na divan in si naslonila glavo na roko.

Dominik je sedel k mizi in gledal zamišljen predse.

Mara je stopila sredi sobe, pogledala molčeči par in se jima zasmejala.

„S šibo bi vaju, kakor otroka!“

„Mara, jaz sem neizmerno trudna!“

„Morda od ljubezni?“

Dominik je izgovoril s težavo to besedo. Malčka se je dvignila in se zasmejala.

„Oj, Dominik, prijatelj moj, sedi semkaj, da te pobožam po žalostnem licu!“

„Malči, zakaj si mi to storila? V zarji sem te videl, visoko na gori. K sebi si me dvigala, in sedaj me pahneš tako okrutno proč, nazaj v kotel, v noč in meglo.“

Malči mu je segla z mehko roko na lice, pogladila mu je čelo in ni nič odgovorila.

Dominik jo je prijel za roko. Ni mu branila.

„Malči, s kakim srcem sem se napotil danes sem! Prišel sem iskat tolažbe, pa sem dobil strupa. Koliko bi ti povedal, pa ne morem. Da si taka — Malči taka — oj ne; umrl bi.“

„Dominik, govori! Izpovej se grešnici, ki sedi ob tebi!“

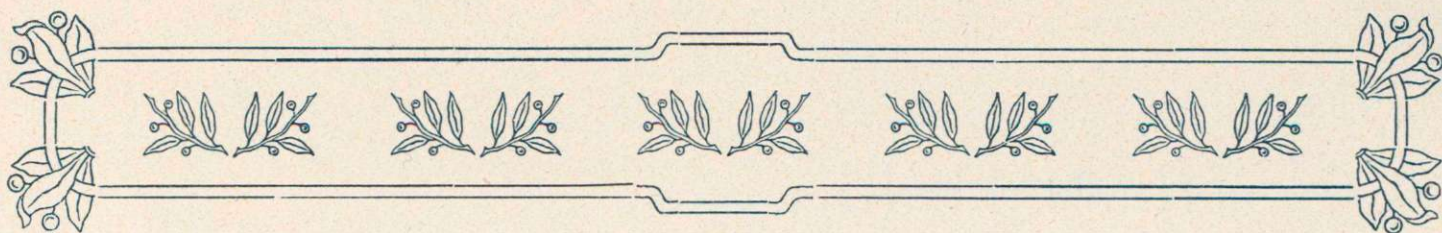
Dominik je povedal z žalostnim srcem žalostno historijo od doma, od očeta in matere, od ljudi in Pepce — — —

„Dominik, prijatelj, kako neizmerno si ti ljubezni vreden otrok. Ko bi jo še imela, dam ti jo. Z obema rokama ti jo ponudim in z istima rokama bi te povedla daleč proč, bogvekam, v skrivnostno kočjo sredi košatega gozda, da bi mi bil do konca dni takole ljubezni vreden otrok. Oči imaš pa ne vidiš, ušesa in ne slišiš. Na svetovnem odru si me videl, v vlogi, katero igra kravja dekla na studencu, kadar pere stare kočemajke in hlapec konje napaja. In taisto igra pod širokim lestencem s cvetjem kronana lepa kraljica karnevala. In ti ne vidiš, da sem vrgla sedaj te cunje z odra v garderobo, ki se mi studi in mi dušo ubija, da ne zatisnem nocoj oči. Prijatelj, ti zlati, ljubezni vredni otrok!“

Dominik je molčal. Njegove misli so višje na Malčkinih trepavnicah, v njem je vstajalo visoko upanje ter se oziralo za zarjo nad goro.

(KONEC.)

MARIJAN:

V KRESNI NOČI, SVETI NOČI . . .

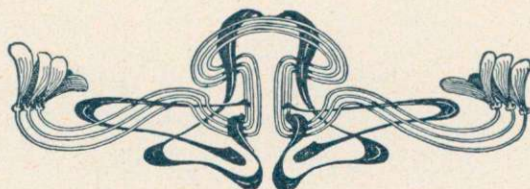
V kresni noči, sveti noči
stopi z neba sveti Janez
k nam na našo zemljico.
V rokah ima sveto knjigo,
v knjigi blagoslove svete,
ob njegovi strani stopa
angel zlat s kropilnico.
In pred njima polno lučic
v sveto kresno noč blešči se,
svetijo jima na poti,
da se ne spotakneta.

Sveti Janez gre čez polje
pa se pogovarja z vetrom,
pa se pogovarja z žitom
in ga tiho blagoslavlja:
„Rasti, zôri, težko klasje,
prizanašaj Bog ti s točo,
da boš lepše obrodilo,
ti dodeli solnčnih dni . . .“

Sveti Janez gre prek gozdov
pa se pogovarja ž njimi
in jih tiho blagoslavlja:
„Bog vas čuvaj pred sekiro
in ne daj, da bi zapela
trdo, neubrano pesem —
gozd je kmetiču zaklad . . .“

Sveti Janez mimo hiš gre,
tiho gre, da ne bi zbudil
spečih kmetičev trpinov,
hiše bele ogovarja:
„Bog vas brani, hiše bele,
pred pogubonosnim ognjem!
Kam bi šle potem sirote,
če vas plamen vpepeli? —
Bela hišica — palača,
temni lesi so zakladi,
žito mu zlato rumeno —
zadovoljen je trpin . . .“

Sveti Janez beseduje,
angelček mu prikimava,
krasne lučke spremijo ju
spet nazaj v nebeški raj . . .

MILAN PUGELJ:

ONSTRAN HRIBA.

I.

ri stricu so živeli, dva brata sta bila in ena sestra. Sedem let je imel najstarejši, slabo je bil napravljen, samo pozimi je nosil čevlje in skoro nikoli ni imel svoje obleke. Ali učil se je pridno in miren je bil in pameten. In dogodilo se je nekoč, da so čuli vesti o materini smrti. Tam je živela z ostalimi otroki za hribom, tam da je zdaj umrla daleč za hribom. In domislil se je stric, da bi peljal otroke na pogreb, ali za voz ni bilo denarja in peš je bilo daleč za hribom. Ali hotel je, da ostane spomin, na hrib pojde z njimi, tam jim pokaže pogreb v dolini.

„Glejte, otroci, tam nesó mater!“ . . .

Razžalostili se bodo obrazki, solze bodo tekle po licih, glasen jok bo nastal.

„Da se boste domislili, otroci! Mater nesó — kaj vidite?“ —

Ozrli se bodo doli v dolino objokani obrazki, lepa bo vsa v zelenju in cvetju, vsa posejana s solnčnimi žarki in sredi zelenja in cvetja in solnčnih žarkov se bo vila črna vrsta ljudi in peli bodo zvonovi. Peli bodo, na daleč bodo plavali glasovi, slišal jih bo samotni popotnik, odkril se bo in prekrizal.

Gledali bodo otroci, jokali bodo na vrhu, klicali bodo svojo revno mater.

„Mama, oh, naša mama . . .“

Preslabotni bodo glasovi, ne bodo dosegli doline.

Tako je mislil stric in je sklenil napraviti otrokom večer spomin. In tako so se napravili na pot, ob enajstih dopoldne so se odpravili, kruha so vzeli s seboj in vode in so se izgubili v grmičevju.

Solnce je sijalo, spomlad je bila, samo še malo dni je bilo do tedaj, ko se pokaže

prvo zelenje in zacvetó črešnje. Cisto je bilo nebo, temno-modre spomladanske barve, plavali so včasih pod njim težki svinčeni oblaki, plazili so se tik nad gorskimi slemenimi, včasih je potegnil jug in preplašeni so se skrili za vrhovi.

Že se je oglašal ptič na veji, veselo je zapel in naglas in človeku je bilo prijetno. Prišel je bil zopet lepi spomladanski čas, veselo je bilo srce, ki ga je srečno dočakalo in veselo razpoloženje se je razlilo po duši.

Šli so po poti; stric je šel spredaj, Franci je šel za njim in potem Tonček in Milka. Molčali so, samo stric je včasih zakašljaj, vzela je robec in obrisal pot in mogoče zavzdihnil. Pusta je bila pot, dolgočasna in neskončna. V strmino se je vlekla gori, vedno sredi grmovja, sredi pustih in dolgočasnih skal včasih, na desno in levo sredi grmovja tuintam slabotno drevo.

Franci je bil truden in se je ustavil.

„Kam tako daleč, stric, ko je tako pusta pot in ko ni treba . . .“

Molčal je stric, šel je dalje, čez dolgo se je oglasil.

„Dobro je . . .“

Isti molk je bil zopet, zasopljeno dihanje, samo globoki vzdih, dolga neskončna pot se je vila v strmino. In tistikrat se je zazdelo, da je izgubilo solnce polovico svoje svetlobe, omedleli so žarki, onemogli in bolni so trepetali po strmini. In tudi nebo se je užalostilo, obledelo je, tiho je zajokalo . . .

Milka je sedla na pot, globoko je vzdihnila in povedala je s solzami v očeh.

„Jaz ne morem naprej . . .“

„Kaj ne moreš? Vstani in pojdi!“ . . .

Strica je razjezilo; prijel jo je in dvignil na roke in nesel naprej.

Pot pa je bila še dolga, nič se še ni bila skrajšala, vrh je bil v silni daljavi. Že so hodili dolgo uro in prehodili so drugo, ko se je pribrižal vrh samo za malo. Tako je

bilo, kakor bi bil napravil dva koraka proti njim, enkrat bi jih bil lepo pogledal iz prijaznosti in usmiljenja, potem bi se jim bil zasmel, ustavil bi se bil na mestu in obrnil na drugo stran.

In šli so naprej in premislil se je hrib. Zopet se je obrnil k njim, prijazen obraz je kazal, že so bili na vrhu. Samo še malo korakov so storili in stric je odložil Milko in je pogledal doli po novi dolini pred seboj. Ali takrat so se široko odprle oči, razveselilo se je srce nad toliko lepoto. Zakaj tam spodaj je bila domovina pomladi, tam je vse zelenelo, vse je cvetelo, samo pisano polje od rož in zelenja — kar so nesle od pota utrujene oči. Silno lepo je moralo biti tam, zakaj že iz dalje same so videle oči polno krasote. Zelena in visoka drevesa so bila tam, lepa senca je morala biti pod njimi, legel je doli mimoidoči in zasanjal lepe sanje. In ptice so morale biti tam, slavci so bili mogoče in so peli, kedar se je delalo jutro in ko se je približal večer.

In še malo dalje naprej pa je bilo morje. Veliko in silno se je razprostiralo po vsi daljavi, sama ravnina, kar so dosegale oči; nebo se je naslanjalo nanjo.

Pogledal je stric in zahrepenelo je staro srce. Napravil bi se človek na pot, po hribu doli, naprej v nebeško dolino, legel bi pod senco prvega drevesa, zasanjal bi na mahu in ne bi se prebudil nikoli več...

Raztresene hiše so stale po dolini, črna vrsta se je pokazala sredi njih, víla se je počasi naprej, žalostno ljudstvo je šlo sredi vesele doline.

„Poglejte, otroci! Mater nesó!“ ...

Dvignili so se obrazki, pogledali so v dolino.

Pomikal se je sprevod, izginila je črna vrsta za hišami, pokazala se je zopet, žalostno je zazvonilo ob tistem času. Tenki so bili glasovi, bolestni in grenki obenem, razlegali so se daleč po samoti, popotniku se je prebudilo srce. Vse žalostno, samo redkokdaj občudeno je vstalo v prsih, dvignilo se je nenadoma, zatrepetala je duša v težki tesnobi...

„Poglejte, otroci; mater nesó!“ ...

Zvonilo je v dolini, tenki in žalostni glasovi so priplavali na hrib, tesno so se oklenili mladih src, solze so stopile v oči...

„Poglejte, otroci!“ ...

Tudi srce starca so objeli. Zastale so besede, obrnil se je v drugo stran, da bi se ne videle solze, ki so stopile v oči popolnoma drobne in neznatne.

Na glas so jokali otroci, Franci je pogledal še enkrat v dolino in se je vrgel na zemljo in je obupno zaplakal. Že je bil tedaj izginil sprevod, več niso peli zvonovi, tiho je bilo vse in mirno. Zahajalo je solnce, rudečile so se gore in so obledele zopet, mrak se je dvignil iz doline in se je počasi plazil gori proti hribu.

Vstali so vsi in se odpravili po strmi poti nazaj. Mrak je bil tam doli, megleno morje, ni se videla revna in zapuščena vas.

Počasi so šli in otrok je bilo strah. Včasih je šinilo bogvekej mimo, stopilo na desno stran, šlo je zadaj, ali izginilo je, ko so pogledale oči. Dvignil se je kje v dolini oduren glas, sova je zavpila mogoče, prešerno je sedela na veji, smejala se je v plašno noč.

Malka je zopet sedla na pot, trudna je bila in je zajokala. Stric se je sklonil molče do nje, dvignil jo je v naročje in zopet so šli tiho naprej.

In takrat se je bilo že popolnoma stemnilo. Zgostila se je bila megla naokoli, zastrto je bilo nebo, ni bilo na njem lune, ni bilo zvezde.

„Počakajte stric, primite me za roko...“

Zaprosil je Tonček, truden je bil, skoro bi bil zajokal. Stric ga je počakal in ga prijel za roko in tako so šli vsi zopet tiho naprej.

Franci je stopal za stricom in tudi on je bil postal popolnoma truden in onemogel. Zdelo se mu je najlepše, da bi stopil tiho na stran in bi legel ob poti in zasanjal. Tam bi sanjal do drugega dne, ki bo mogoče lep in solnčen. Morda bo sijalo spomladansko solnce, cveteli bodo zvončki, dehte bodo vijolice, slavec bo pel nekje — tako bo lepo, kakor v dolini onstran hriba.

„Stopi, Franci!“...

Zaostal je bil in stric ga je opozoril. Potekel je malo in šel je zopet tik za stricem. Mislil je dalje, na dolino onstran hriba, na črno vrsto, ki se víje sredi nje. Z Bogom, mama, v življenju se ne vidimo nikoli več... Zbolelo je v prsih, zapeklo je v srcu. In ne vidimo se resnično nikoli več, nikoli več, ne zjutraj, ne na večer, ne opolnoči — nikoli več... Jasno je bilo pred očmi, bolelo je v duši, srce je trepetalo...

Popolnoma temna je bila tedaj, ni se razločevalo več kamenje pod nogami, ni se razločevalo grmovje, ki je bilo najbliže. Sama noč je bila vse naokoli, samo daleč spodaj se je svetilo par luči, slabotne, umirajoče sredi megle in noči so trepetale v nižini.

Noč je bila mirna, samo včasih je vstal sredi nje oduren in neprijeten glas, zavpila je žival, ptica je zakričala, veja je počila sredi hoste.

Franci je šel zadaj s povešeno glavo in zopet mu je prišlo na pamet, da bi zavil na levo ali na desno, legel bi ob poti in bi zaspal in zasanjal. Dolgo bi sanjal, tako dolgo, da bi bilo konec vseh žalostnih misli, umrli bi spomini, prebudil bi se vesel in zadovoljen. In ko bi se tako prebudil, tedaj bi pokrtil klobuk malo na levo stran, rožo bi zateknil za trak, zapel bi veselo pesem in bi se napravil po strmini gor na vrh hriba in doli po drugi strani v lepo in nebeško dolino. Tam je doma spomlad, tam vse zeleni in je vse v cvetju, oljike rastejo tam in srečni dnevi tekó svojo veselo pot.

II.

Petnajst let je minilo od tiste poti; odrastel je Franci, mnogokaj je pozabil, ali nekega večera se je domislil na davno in polpozabljeno pot.

Jesen je bila tedaj, venele so rože, suho listje je padalo od vej. Šumelo je po gozdu pretrgoma, tu je vstal šum, tam je vstal, počil je strel, zalajal je pes na klancu.

Ničesar ni bilo več na poljih, samo suhe bilke, polvela roža tuintam, jata vran je letela preko, izginila je za holmom.

Večer je bil; ugasnilo je solnce, krvava zarja je oblila gorske vrhove in nebo. In ta odsev je bil razlit po vsi okolici; drevje je bilo obdano s krvavo barvo, vsa polja so bila polita z njo in potok je je bil popolnoma poln. Krvavordeč se je vil med vrbami, med ravnimi polji in se tako izgubljal za ovinkom. Izgubljal se je in se izgubil, mrak je pal na zemljo, zagorele so zvezde na nebu.

Umeknil se je dan, umeknila se je trdoba iz srca. Mehko je postalo, zasanjalo je rahle in tople sanje.

Franc je hodil zunaj, ob morju je hodil; šumeli so valovi, in on je bil zamišljen. Stalo je pred očmi življenje, novo je bilo, polno sreče, gledale so nanje oči, hrepenela je duša po njem. Onstran hriba je bilo to življenje, do vrha je bilo treba, potem so ga komaj videle oči, komaj je sanjala o njem duša, ali dotistihdob, ko bi minile sanje ko bi se resnično pričelo zaželeno življenje, dotistihdob je bila pot pač dolga, komaj so jo premerile oči.

Pozdravil je Franc — mimo je šla Margareta. Mlada je bila in lepa, prišla je bogveodkod in bogvezakaj, namenjena je bila bogvekam. Nejasna je bila minulosť, nejasna je bila bodočnost dotistikrat in niso je marale misli. Ali takrat se je zgodilo, kakor se je dogodilo že tisočkrat. Našla so se na potu sorodna srca, zasanjala so in so zahrepenela, oklenila so se tesno.

„Kam greš, Margareta?“

Vprašal je, in ustavila se je pred njim.

„Srce je reklo, da si tukaj, in prišla sem.“

Oči so bile globoke kakor morje, zamišljene in zaljubljene.

Tedaj je bil večer, tih in prijazen in lepote poln. Pošumevali so valovi, zvezde so bežale po njih, šumelo je po drevju, nekje v večeru je igral nekdo na gosli. Glasovi so bili mehki in topli, plavali so mirno, veselo jih je vzprejemalo srce.

Lepo je bilo, mehkoba je bila v duši.

„Skupaj smo, razšli se bomo, ne bomo se videli nikoli več...“

Izpregovorila je in vzdihnila, prišla je žalost v srce, pomnožilo se je obupno hrepenenje.

„Nikoli nisem bila srečna in ne bom nikoli...“

Tako je bilo srce žalostno, sklonila se je glava in ni bilo veselja na obrazu. A Franc je upal. Mogoče je, da vstane nekoč jutro, veliko jutro njegovega življenja, naenkrat da se razjasni nebo, posije na pot veselo solnce. Doseženo bo, kar je onstran hriba, lepo bo življenje in zadovoljnosti polno.

Lehko se zgodi; kaj je nemogoče na svetu? Odpró se vrata v novo življenje, večno se zapró za starim in malolepim. Zacvetó rože ob poti, novo nebo se razpne nad življenjatrudnim romarjem.

Sanjal je Franc in je mislil na Margareto. Hodil bo z njo in živel bo z njo; in to življenje bo prijetno in lepote polno. V službi bo takrat, in ko bo prišel domov in bo stopil v prvo sobo svojega stanovanja, bo poklical, in odprla se bodo vrata, stala bo na pragu Margareta, proč otožnost od obraza, proč zamišljenost od oči. Zakaj zjasnilo se je nebo, posijalo je novo solnce, zacvetele so rože ob potu, prišlo je veliko jutro življenja. Stala bo na pragu Margareta, stopila bo bliže, glej, pritekla bo zanjo kodrolasa deklica. Drobna in vesela bo pritekla, zasmejala se bo z veselim in tenkim smehom, zaploskala bo z majhnimi in debelimi ročicami...

To življenje so gledale oči in zato je bilo srce od hrepenenja trudno in izmučeno. Vse je bilo že tisočkrat presanjano, vsa bodočnost od tistega trenutka, ko se je razjasnilo nebo prvokrat. Ponavljale so se iste sanje dan da dan, zapuščale so v srcu pogostokrat obup in temno noč, ali pa so se poslovile z veselim akordom, ki je zvenel v srcu kakor himna radosti.

Razšla sta se, in Margareta je sedela v svoji tesni sobi. Sedela je, domislila se je, da bi pisala pismo, dolgo in polno silne ljubezni, da bi ga prosila, naj je ne zapusti nikoli. Večno naj misli nanjo, naj je ne po-

zabi nikoli za eno uro v vsem svojem življenju. Zakaj mislila je, kako lahko je srce in kako veselo, ko se zaveda, da tam v dalji mogoče misli kdo nanje vsak čas, misli in hrepeni in ljubi.

Samotno je bilo v izbi, ali Margareti je bilo lepo in prijetno. Pisala je pismo pri mizi in zdelo se ji je in čutila je, kako hodijo okoli nje njegove misli. Okoli njene glave plavajo, stiskajo se k obrazu, poljubljajo oči.

Kaj to, če gre jutri na pot, ko pa pojdejo z njo vse te misli, ki bodo neprenehoma hodile okoli nje, plavale okoli glave, stiskale se k obrazu in poljubljale oči.

Kaj to, ako pojde v drug kraj, v novo in mogoče težko službo, ko gledajo oči bodočnost, ko se nekoč razjasni nebo, solnce posije, stori se veliko jutro življenja...

Bile so sanje v duši tisti večer in pustile so veselo zveneč akord v srcu. Jasen je bil akord in zato je bilo srce srečno in veselo. Napisala je Margareta pismo in legla spat. Trudna je bila, kmalu so se zaprle oči, in sanje so se razlile okoli nje.

Maj je bil v deželi, najlepši čas, smejala se je nebo, peli so ob večerih šmarnični zvonovi. In ti zvonovi, ki so peli ob večerih tako prijazno, so zapeli nekoč veselo in svečano. Na glas, vsi radostni in razigrani so zapeli, plavali so po dolini, dvignil je popotnik glavo, kakor bi jih hotel videti, kako plavajo pač visoko v zraku nad njim tako praznično razpoloženi in polni svečanega veselja.

— Hej, vstani Margareta, deni v lase venec belih mirt; čakajo svetle kočije, brskajo iskri vranci!...

— Stopi, Margareta, storilo se je veliko jutro tvojega življenja! Sedi na voz, da stekó vranci gori proti samotni cerkvi.

Gledala je Margareta: prišla je nevesta, sedla je na voz. „Glej, kaj nisem to jaz, kaj niso to moje oči, kaj niso to moji lasje, kaj ni to moj obraz?“... Gledala je Margareta: prišla je nevesta, sedla je na voz.

Stopila je Margareta k vozu, k vrancem je stopila in jih prijela za uzde.

„Ustavite se, svatje, tista Margareta na vozu je senca, prava Margareta pa sem jaz. Ustavite se, svatje in se prepričajte!“

„Pusti, dekle, konje! To je prava Margareta, srečna vse dni od početka življenja, ti si pa nje podoba, ali tvoje življenje je brez sreče do konca dni...“

Govorili so svatje, nategnile so se vajeti in zacepetali so vranci.

„Uverite se, svatje, in si dajte dopovedati!... Senco imate na vozu, Margareta pa stoji pred vami in drži konje za uzde. Večno je bilo polno neprilik moje življenje in ta je zadnja pred velikim jutrom, ki vstane.“

Ali svatje niso verjeli, razjezili so se obrazi, dvignil se je bič nad konji.

„Stopi na stran, dekle, sicer gredó konji preko tebe in bo na tem kraju konec tvojega življenja!“

Razjezili so se svatje, zažvižgal je bič. Zaprosila je Margareta na novo in s solzami v očeh:

„Pomislite, prepričajte se, svatje! Senco peljate k poroki, jaz sem prava Margareta!“...

Razjezili so se obrazi, zazvižgal je bič, dvignili so vranci glave in zdirjali so preko Margarete. Trdo kopito ji je strlo srce, rdeča kri je tekla iz njega po prsni dolini in na prašno cesto in se je mešala s prahom v umazano mlako. Še je bila živa, divje je bolelo srce — prebudila se je...

In s tistim hipom je izzvenel veseli akord, ki so ga bile pustile v srcu sanje, težke in moreče misli so legle na dušo, megle so stale pred očmi, v megleno morje se je pogreznila vsa bodočnost.

Vstala je Margareta, ko se je storilo jutro in je šla na postajo. Tam je čakal Franc. Ni bilo veselja na nobenem obrazu, ni bilo nade v srcu na lepo bodočnost, na veselejše svidenje.

„Piši mi, Franc, zbogom, Franc, če se ne vidimo nikoli več!“...

„Oprosti, da je moje življenje tako ubogo, oprosti, Margareta, in daj mi roko, ako se ne vidimo nikoli več!“...

Zažvižgal je vlak, premeknili so se vozovi, odšel je Franc na svojo samotno pot...

III.

In tisti dan je bil zanj dolg kakor večnost in težek kakor silno breme. Mislil je na bodočnost, ali tisto jutro je videl njen obraz, in potem ni več mislil nanjo. Žive ljudje, nimajo sreče v življenju, nikoli je ne bodo našli...

Franc se je domislil na svojo minuloost. Ozrl se je daleč nazaj po prehojeni poti, ki je bila tiha in samotna in žalostna in brez trenutka veselja. Vse se je godilo tam enakomerno, komaj tuintam buren dogodek, da je bila pot za njim tem samotnejša in žalostnejša. Glej, in ista bo bodočnost. V megle je zavita sedaj, ali te se dvigajo, kakor se jim pač bliža, ali ne dvignejo se nikoli. Malo nad glavo ostanejo, nikoli se ne odpre nebo na široko, nikoli ne posije solnce na žalostipolno pot. Ni zelenja na njej, ni sledu o pomladanskih rožah, komaj tožen spomin na Margaretine oči.

Mislil je Franc na Margareto in težko mu je bilo ob tistih mislih. Minilo je vse čez eno samo noč, mrzel je bil obraz, mrtve so bile oči.

„Zbogom, Franc, če se ne vidimo nikoli več...“

Še je zvenelo od vseh strani, od desne, od leve so prihajale na uho mrtvo-povedane besede, tiho so hodile za njim. Niso utihnile, pričele so očitati.

„Zbogom, Franc, če se ne vidimo nikoli več...“

Legale so na obraz zasmehljive poteze, že so se zaničljivo zasmejale ustnice.

„Zbogom, Franc, če se ne vidimo nikoli več...“

Zaničljivo so se smejala usta, poteze zaničevanja so bile na obrazu.

„Zbogom, berač, če se ne vidimo nikoli več...“

Užaljeno je bilo ljubeče srce, ali preko ust ni mogla žaljiva beseda.

„Oprosti, da je moje življenje tako ubogo...“

Ni hotela žala beseda iz ust, kakor je bilo pač užaljeno ljubeče srce. —

SV. ANTON.

Pozno popoldne je bilo že tistikrat, ko je tako mislil Franc, ko je začutil vso samoto in zapuščenost svojega življenja. Kam se naj obrne, kam naj stopi, ko ni novega pota, ko je pred očmi samo megleno morje...

Večer se je delal, Franc se je napravil domov s sprehoda, šel je po stopnicah gori v svojo sobo in že legel v postelj. Ali niso se hotele zapreti oči, šle so podobe pred njimi, vrnila se je davna pot. Dolgo je bilo že od takrat, ali vrnila se je ista: čutile so jo noge in bile so težke in trudne. Po strmini gori po hribu je šel, pogledal je v dolino, sreče in cvetja polno...

Z Margareto se je napravil na tisto pot, kakor je bila pač težavna in so bile noge težke in trudne.

„Peljem te, Margareta, po težavni poti, in trudne so noge in izmučeno je telo, ali plačilo je veliko. Do vrha hriba in potem doli po drugi strani, in dosežena je dolina sreče in nebes. Stoterno je plačilo, blagor tistemu, ki ga bo užival. — Saj ni treba, da bi ti hodila, saj te ponese sam na ono stran...“

Ali Margareta je hodila sama ob njegovi strani, upalo je početkoma srce, mislilo je na dolino onstran hriba in je bilo potolaženo. Ali poti ni bilo konec in zamislile so se oči in dvomi so objeli srce.

„Mogoče je ta pot brez meje, mogoče je neskončna...“

Dvomilo je srce, ni verjelo besedam...

„Ima konec, Margareta, in neskončno se razveseli ob njem srce...“

Ali srce je dvomilo in ni verjelo besedam. Polagoma so ga objemali dvomi, tiho je vstajal obup.

„Ah, Franc, vrniva se, vse je brez cilja, brez misli je...“

Težko mu je bilo, da bi šel nazaj, da bi zdaj zapustil vso svojo srečo.

„Ne, Margareta! Umrjem potem, ako tudi sedaj ne dosežem sreče ne cilja...“

In šla sta naprej, ali vrh se ni hotel približati. Silno oddaljen in hladen je stal v daljavi, zdelo se je očem, da je obrnjen v stran, da se nikoli ne ozre po romarjih.

Strma je bila pot in težka, že je bilo srce prenapolnjeno z dvomi, obupa je bilo dovrhano...

„Vrnimo se zdaj! Kam siliti naprej, ko je vse brez zmisla, ko ni nikjer cilja...“

„Nikoli ne, Margareta! Dalje do konca, do ciljev, do doline sreče...“

Tekel je pot po obrazu, težko se je tolažilo srce, zmagovali so dvomi.

„Ali ne, Margareta! Samo zdaj me ne zapusti, samo do vrha pojdi z mano, da se odpre pogled po široki dolini! Po tisti dolini! Po tisti dolini sreče in veselja in zadovoljnosti, ko tako nestrpno hrepeni srce, ko umira duša od plamenečih želja...“

In šla sta dalje po obupni poti v strmino gori, ali ni se maral približati vrh, ostal je mrzel, ni maral pogledati v tisto stran. In pot je bila težka, od ila, polzelo je trudnim nogam, popolnoma izmučeno je bilo telo.

Margareti je prišlo na pamet, da bi stopila nastran, da bi legla tam ob strani in zaspala in si odpočila. In zaprosila je, in Franc je dovolil. Tudi on je bil truden, zapreti so se hotele oči, silno težke so bile trepalnice, besede so bile izgovorjene v polsanjah.

„Ničesar nimam, Margareta, niti luči, da bi ti posvetil. Ali čakaj; zvezdo vzamem z neba in razsvetlim z njo to temno okolico.“

Trudne so bile oči, besede so bile izgovorjene v polsanjah.

„Vzemi zvezdo, daj mi jo, tako lepo in svetlo...“

Že je legla Margareta na trda tla, že so se zaprle oči.

„Ah, in mraz ti bo, Margareta, in nimam ničesar, da bi te odel. Ali čakaj; tisti temni in težki oblak bom vzem z neba in odel te bom z njim, da ti bo toplo in prijetno...“

Že je legel tudi Franc, zaprle so se oči, zaspalo je izmučeno telo. In sanje so stopile na okoli, lepe sanje so bile in srečne in bogate. Dosegla sta bila vrh, sam se je bil obrnil proti njima, prijazno se je bil nasmešnil, stopil je z naglimi koraki nasproti. In bila sta na njem, in pogledala sta v dolino, polno sreče in bogastva. Tam je vse

cvetelo, tam je bila doma spomlad in sreča in zadovoljstvo.

„Samo še po tej strani doli, samo še ta pot, in srce bo veselo in duša bo srečna...“

In šla sta in sta dosegla dolino. Kipelo je srce od veselja, vriskala je duša od silnega blaženstva. Blagoslovljena, ti srečna dolina, blagoslovljena na vseh vekov veke!

To so bile sanje do jutra, do takrat, ko so se zopet odprle oči, ko so pogledale dalje po poti, ko so se ozrle na vrh, ki je stal tuj in mrzel in oddaljen...

Še je spala Margareta in poklicati jo je bilo treba. Mirno je spala, pokojno je bilo lice, enakomerno so se dvigale mlade prsi.

„Vstani, Margareta, treba je na pot...“

Odprle so se lepe in velike oči, več ni bilo pokoja na obrazu, otožnost se je razlila po njem. Pogledala je na pot, ki je ležala pred očmi, pogledala je vrh, ki je stal še daleč, ki je bil tuj in popolnoma hladan.

„Kam, Franc, ko je dolina nedosežna...“

„Dosežna je, Margareta, samo stopi, samo hodi po poti dalje in izženi obup in dvom iz srca!“ ...

In tako sta hodila še dolgo pot, tja do vrha; trudne so bile noge, vse telo silno izmučeno, ali dosegla sta vrh. Približal se je bil na pogled, stala sta na njem, pogledala sta doli po dolini, videla sta spomlad, samo cvetje je bilo tam, samo žarki spomladanskega solnca, od sreče se je smejalo veselo

nebo, od lepih sanj se je zibalo morje. Tam so stale palme, lotosi so cveteli po mirnih jezerih, tihe reke so se pomikale proti morju...

Tam so cilji, tam je sreča...

Tam se pojó ob tihih večerih lepe pesmi, gozdne vile jih pevajo pod visokozrastlimi bori, pevajo jih iz svojih čistih grl, po dolini plavajo glasovi, bližajo se srcu romarja, objemó ga in potolažijo; izlijejo vanj mehko in ljubezen...

Tam je domovina slavcev, tam pojó vso jutro ob žuborečih potokih, tam se vozijo beli labudi po temnih tolmunih, vztrepavajo s perutnicami, igrajo se in ljubijo...

Gledale so oči dolino sreče: tam so bili cilji, tam je bilo blaženstvo...

Ali vmes je bila še dolga pot, navpična je bila, nikoli pristopna romarju, ki je iskal sreče po svetu. In videle so jo oči, zasolzile so se, zakrile so jih žalostne roke...

„Pojdimo, Margareta, vrnimo se, za nas ni sreče...“

In tako sta se bila samo ozrla na tisto življenje, ki ga je tako želela duša; komaj so ga videle oči, nikoli ga ni vživalo srce... Nedosežna je bila dolina ciljev in sreče, nedosežna za oba, ki sta bila uboga in revščine bogata...

Tako je bilo vse življenje neprehojena gora, samo pot do vrha in nazaj in žalostno in samotno umiranje ob koncu.

SILVIN SARDENKO:

SINAGOGA.

Tisto noč po Veliki soboti
prebudila se je Sinagoga
iz morečih, polresničnih sanj.

Stala je ob Tiberi prsteni
zapuščena — kakor piramida
prinešena z daljnega Egipta:
Morebiti kdo se ji začudi,
ali vzljubi — vzljubi je nihčè.

V mesečini se ji je blestelo
s svetlim jeklom okovano teme,
kakor starki sivolasa glava.
Okna so ji gledala brezupno,
kakor oni, ki se v ječi vzdrami
in se spomni svojega zločina
in si nagle smrti zaželi.

Kroginkrog je spalo mesto celo,
božji mir je zibal v snu ga toplem.
Ona pa je zmučena strmela
v nepokojne tiberske valove,
ali mnogo bolj so še nemirne
bile misli Sinagoge sive.

Tam pod holmom, pod Janikulom
dvigala se v sinje je višave,
kakor himna v kamen izklesana,
katedrala celega sveta.

— Ah, še vedno! vzdihne Sinagoga.
Še stoji ta skala nerazrušna!
Dvakrat tisoč, dolgih tisoč let
Golgota je zrla že od takrat,
kar sem umorila Nazarejca,
a še vedno kot nekdej živi.

V srcu nosi dete Ga nedolžno,
in na licih sveti se devici,
in na ustnih ženi trepeta.

Kakor zvezde na visokem nebu,
križ blesti se na domovih mnogih,
na slemenih, na vrhovih mnogih
vedno več teh zvezd je štirižarnih.

Kdo je svetu vest o Njem raznesel?
Niso moji nesli je očetje:
mirno v grobu moji spé očetje.
Niso moji nesli je sinovi:
zlata ruda vest sinov je mojih.

Ako ti si veter jo raztrosil,
kakor Kajn po svetu bežen hodi!
Če si ti jo solnce razodelo,
naj ugasne svetla tvoja luč!

Ah, še vedno! Vedno večje trume;
Videla sem, kak so hrepeneče
vrel včeraj v ono katedralo,
resnih so prihajali obrazov,
vračali se lic ožarjenih.
Kako čudo! Kaka neumljiva
moč se skriva v katedrali tam!?

Ali k meni bilo ni nikogar.
Ni ga bilo Levija rabina —
novo hišo šel si je ogledat.
Le upogli starec, strežnik Nahum,
v hram prikazal se je za trenutek
in obrisal zaprašeni Talmud,
in odgrnil in odprl je okno,
da me sveži je poživil zrak.

A sinovi hodijo po svetu,
in bojim se, da so pozabili
Upanje in Blagor Izraela.

Jaz pa čakam ... neprestano čakam.
Vsak oblak, ki prihiti nad mano,
vsaka bilka, ki brsti pod mano,
mislim, da prinese Blagor moj.

Kak je težek čas pričakovanja!
Zdi se mi, da je že večnost cela
trikrat teme obletela moje.
Ali vse bi še prestati mogla,
ko bi tiste širne katedrale,
ko bi te ne zrla pred seboj! —

Zasijal je dan Velikonočni.
Zazvonili jasni so zvonovi
v katedrali glasno alelujo.
Stari Nahum je pridrsal v tempelj
in zapahnil in zagrnil okno.
Mrak je legel spet po Sinagogi...

SILVIN SARDENKO:

RODNI ZEMLJI S TUJIH TAL.

ZVONOVI VEČ NE PRIDEJO.

Kaj ste pravili nekdam?
Sveti teden odpovsod
vsi zvonovi romajo
v daljni Rim na božjo pot.

Nad zvoniki praznimi
dviga križ se pozlačen,
kakor da bi vrh grobov
vidno plaval božji sen.

A zvonovi daleč tam
tajen zbor zborujejo,
o minolih dnevih vseh
si pripovedujejo.

Kaj vaščanov v sveti hram,
kaj zvalili pred oltar,
kaj so jih spremili v grob,
kolikim več niso mar.

Sveti teden čakal sem
vas, zvonovi, dneve tri;
dneve tri poslušal sem,
vaški moji znanci vi.

In zaslišal od nekod
melodijo sem glasov
in posluhnil sem vesel —
ali bil je glas vetrov.

In pridihal skozi zrak
tajnosten mi je šepet —
ali hitrih lastovic
lahkokril je bil polet.

Vas pa letos bilo ni —
in povejte mi — zakaj?
Morda že ste prestari,
da bi šli v ta daljni kraj?...

Kak si bila dražestna,
pravljica detinska mi,
pa te vzela iz srca
sapa je tujinska mi!

BAJDA KOZAK:

UKRAJINSKO VPRAŠANJE.

Sumna dolja Ukraïny“ — tužna usoda Ukrajine, a ne samo Ukrajine, ampak vse Maloruske! Nešteto-krat naletiš v ukrajinskih knjigah in listih na te besede. In srce ti objame tuga in s Tarasom čutiš globoko v srcu žalostno istino besedi:

Ukraïno, Ukraïno — nenjko moja, nenjko!
Jak zgradaju tebe, kraju, — zavjane serdenjko!

„Ukrajina, mati moja, ko se tebe spominim, srce vene!“ Tako je tožil Taras in često, često se je jadú in ljubezni kakor otrok razjokal duševni orjak ob spominu na svojo Ukrajino, na „sumnu dolju Ukraïny“.

Kakó upravičene so bile njegove solze, solze in vzdihni tisočerih in tisočerih čutečih ukrajinskih src! Kako upravičena tuga, ki je polnila Ševčenku krvaveče srce vse življenje — do smrti, ter živi še nadalje v njegovi deci, v pesmih, kakor jih rad imenuje!

Rusinski narod ne oplakuje brez vzroka svoje domovine, zakaj toliko gorjá, kakor Malorusov, ni zadelo še nobenega drugega naroda. Velik, mogočen narod, kulturni narod, venčan s slavnimi zmagami, narod, ki je pretil veletoke krvi — ta narod, ki je zaslužil sijajno usodo, mora še dandanes tožiti o „sumni dolji!“ Do 30 milijonov duš šteje ta narod, čil in krepak v jedru — pa nima skoraj nič pravic, ne sme se razvijati, kakor bi želel, pač pa mora ječati v okovih in še čakati in čakati, da se izpolnijo proške besede Tarasove, da:

ožive dobra slava, — Slava Ukraïny.

Nesrečna vojska na Daljnem Vzhodu se bliža svojemu koncu. Vsa Rusija je vsled te vojske vznemirjena. Veliki nemiri pretre-

sajo to silno carstvo in pogledi vsega sveta so obrnjeni nanj, pričakujoč, kako se rešijo njegove notranje borbe. Carski ukaz obeta versko svobodo in resno se razmotriva vprašanje, kako bi dali Rusiji ustavo, ki bi zadovoljila njeno prebivalstvo. Zato se nam zdi umestno, da tudi mi pogledamo nekoliko v njeno osrčje in da se seznanimo s težnjami maloruskega naroda, ki je prvi med ruskimi plemeni ustanovil lastno državo in si ohranil svoj značaj do današnjega dne.

* * *

Iz starega Nestorijevega ter iz še starejših grških in arabskih letopisov posnemamo, da se je v starih časih nazivalo plemo, stanujoče okoli „svetega“ Kijeva, „Rus“. Bila so sicer še druga sorodna plemena v sosesčini, a imela so druga imena. Polagoma so se pa ta sosednja in zelo sorodna si plemena združila krog leta 900. v „rusko državo“ pod kijevskimi knezi; popustila so svoja prvotna imena ter tudi sebe imenovala „ruska“; na imenu jim pač ni bilo mnogo ležeče, ker jim je bil jezik malone docela isti s Kijani.

Moč kijevskih knezov je rastla od dne do dne; podvrgli so si ogromno zemlje in sorodnih plemen — med drugimi tudi Vjatiče, ki so stanovali v okrožju moskovskem ter proti severu in vzhodu.

V srcu Velikoruske so stanovali torej pred tisoč leti Vjatiči, in ti so praočetje sedanjih Velikorusov. O njih pravi letopisec Nestor, ki je umrl krog l. 1130., da so bili „otj Ljahov“ t. j. Poljakov.

Knez Jaroslav Modri je razdelil svojo ogromno kneževino († l. 1054.) med svojih petero sinov, na kar so dobili tudi Vjatiči in sosedni jim Fini lastnega kneza, sinu

Jaroslavovega, ki je privedel še s seboj ruske, t. j. kijevske dvornike, vojake in duhovnike, da bi razširili tudi v tej deželi krščanstvo. Knez in pa njegovi nasledniki niso imenovali svoje zemlje več „vjatiške“, ampak „rusko“, dasi je sam knez z vsem svojim spremstvom sprejel narodov jezik. Izprva se je imenovala ta kneževina „vladimirsko-suzdalska“, kesneje moskovska, ki se je sčasoma dobro okrepila, se docela osamosvojila od kijevskega velikega kneza ter si podvrgla še druga plemena, zlasti Fine ali Čude, s katerimi so se Vjatiči pomešali in se potem v jeziku in običajih in v vsem značaju še bolj ločili od južnoruskega naroda. In ko so slednjič prišli Tatarji v deželo, leta 1237. ter vladali do 250 let Moskvičem, je zavladovala v jeziku in naravi med Moskviči in južnimi Rusi še večja razlika, ki se je še poostrila s tem, da so se Moskviči s Tatarji tudi krvno mešali in so se celo njihovi knezi ženili s Tatarkami.

Iz teh površnih zgodovinskih črtic razvidimo, da imajo v prvi vrsti južni Rusi pravo do ruskega imena, bolj nego Moskviči. Južni ruski narod se je ohranil čistejšega in pristnejšega in je iz svojega početka poseben narod zase, kakor sta si različna narod češki in poljski.

A rusinski in velikoruski narod sta si različna tudi po jeziku.

Rusini pišejo etimološko in fonetično, ker se o tem vprašanju še niso združili. Etimološka pisava premoti marsikoga, da misli, da čita velikorusko, in s tem dokazujejo tudi moskvofili, da je literarni jezik obema narodoma isti, ko vabijo Rusine v moskovski tabor.

„V pismu se zdi neučenim ljudem na prvi pogled naše etimološko pismo podobno moskovskemu. Toda v resnici ni tako: dasi se moskovsko piše precej podobno našemu, vendar se docela drugače izgovarja“, pravi Cegeljski.¹⁾

Rusinski etimološki ѣ čitajo Moskali kakor „je“, v nekaterih besedah celo kot „jo“ —

¹⁾ Longin Cegeljski: Rusj-Ukrajna i Moskovščina, Levov 1901., str. 70., 71.

Rusini pa kot „i“; rusinski „и“ čitajo kakor „i“, Rusini večinoma kakor kratek „ü“ ali bolje „ö“; Moskali nimajo glasu „e“, in kjer pišejo Rusini „e“, čitajo Moskali kakor „ε“ ali kakor „jo“, kjer pa hočejo čitati „e“, pišejo znak „ε“. Črke „ε“ Moskali nimajo, ker se že znaka „ѣ“ in „e“ čitata kot „ε“. Ravno tako nimajo Velikorusi glasu „r“, in kjer je napisano „r“, čitajo „r“; rusinski „o“ čita Moskal večinoma za „a“, Rusini pa mešano zdaj za „o“, zdaj „i“ itd. Zato je v moskovščini več kot polovica besed različnih od maloruskih. V izgovoru in besedah se približuje moskovski jezik bolj poljščini nego maloruščini.

A ne gledé na to današnjo razliko v jezikih, bi se moskovščina še bolj ločila od rusinščine, ako ne bi bila rusinščina tekom stoletij toliko vplivala nanjo. Krščanstvo se je razširjalo iz Kijeva proti severu in vzhodu, in kijevski duhovniki so uvedli po moskovskih cerkvah svoj „ruski cerkveni jezik“. Kakor so se zapadni narodi posluževali v cerkvi in pismu latinščine, tako so rabili južni Rusi „ruski cerkveni jezik“, ki se je razvil po vplivu živega jezika iz stare bolgarščine ali slovenščine; tega jezika so se pa posluževali v cerkvi tudi Moskali, ker niso imeli svojega, — v pismu so ga pa deloma prekrojili z živim jezikom.

Slavna je bila „Mogiljanska akademija“ v Kijevu, velikem kulturnem središču maloruskem. Ko je zavladoval car Peter I., je poklical iz te akademije v Moskvo mnogo učenjakov za profesorje in škofo, ki so pismeno, deloma cerkveno ruščino še bolj obogatili z rusinskimi besedami. Za vladarice carice Katarine I. je pesnik Lomonosov v to cerkveno-moskovsko-rusinsko mešanico uvedel mnogo besedi živega jezika, in ta „lomonosovščina“ je bila književni jezik Velikorusov, dokler ni nastopil veliki Puškin, ki jo je krog l. 1820. opustil in pisal izključno le v narodnem živem jeziku.

Seveda je na moskovščino zelo vplival ruski cerkveni jezik; tekom skoraj 800 let je sprejela mnogo južnoruskih besed, mnogo si je izposodila tudi od neslovanskih na-

rodov, s katerimi so se Moskovci pomešali in do cela spojili.

Iz tega sledi zopet, da ima prav južnoruski jezik v prvi vrsti pravico do „ruskega“ imena, in da je ta jezik, kakor narod, res pristen in čist, od nekdanj nepomešan z drugimi, tujimi elementi, česar ne moremo trditi tako o moskovskem, ki je bil prvotno, po Nestorju — poljski. Ako vrh tega še opomnimo, da ni bilo med Rusini in Moskviči nikdar skupnega književnega jezika, ter da si prizadevajo Velikorusi že od Puškina sem in še pred njim, da bi iztrebili iz svoje knjige zadnjo sled „ukrajinščine“, je dokazano, da so južni Rusi poseben narod.

* * *

To dokazuje krepko tudi zgodovina teh dveh narodov — krvava zgodovina celih 700 let, kakor razvidimo iz naslednjega.

Ruska, t. j. kijevska kneževina se je pod Svetoslavom, Vladimirjem Velikim in Jaroslavom Modrim zelo razširila ter obogatila tudi z zemljami *Vjatičev*, t. j. Moskvičev. Lega ruske države je bila zelo ugodna za trgovino; na jugu so tržili Rusi z Grki, na severu pa z narodi, ki so stanovali ob rekah Dnjepr, Dnjestr, Bug, Don in drugih, po katerih so plovili. Ruski gospodarski interes je bil torej v tem, da si podvržejo severna plemena ter naselijo neobljudene, v to prikladne postojanke ob rekah in sovodnjih. Nasprotno pa niso imeli Moskviči skoraj nobene zveze z jugom, kakor edino Volgo, a še ta se izteka le v Kaspiško in ne v Črno ali Rusko morje. To ni ugajalo Moskvičem, ki so tudi stremili po gospodarskem napredku. Zató so se najprej osamosvojili pod svojimi ruskimi knezi nadvladja kijevskega velikega kneza; pod knezom *Andrejem Bogoljubskim* pa so se l. 1169. vzdignili celo nad Kijev in ga razdejali. Težišče južne Ruske se je nato preselilo v Halič in kesneje v Lvov. Slavni in odločni kralj Danilo iz Haliča je kesneje krog l. 1240. združil zopet v eno kraljestvo vse maloruske zemlje. To veliko kraljestvo je pa po prihodu Tatarjev veliko trpelo in l. 1324. do-

cela razpadla ter prišlo deloma pod Poljsko, deloma pod Litvo, ki je obsezala litovske zemlje, Belorus in Ukrajino.

Južni Rusi so radi pristali Litvi, — da bi se tem laže z združenimi močmi otresli tatarskega nasilja, kar so tudi slednjič dosegli. Značilno je, da so se Rusini s Tatarji vojskovali posebej, Moskviči pa posebej in niso nikdar skupno nastopili proti divjemu sovragu.

Poljska je imela mnogo opraviti z nemškimi „križarji“¹⁾ in da ne bi podlegla v boju, je naprosila unije z litovsko-rusko državo, ki je unijo sprejela v nadi, da ji bo tudi Poljska pomagala v bojih proti Moskvi in krimski tatarski ordi. „Križarje“ so združeni Poljaki, Litovci in Rusini docela pobili.

Ko so se Poljaki okrepili, so se lotili Litovcev in Rusinov in delali na to, da se le ti še tesnejše spojé s Poljsko ter si jih korak za korakom docela podjarmijo. To ni bilo tako lahko in zadeli so na hud odpor. Zató so Poljaki prigovarjali litovsko-ruskim boljarom, jim obljubljali enaka prava s poljskimi velmožmi in s „šlahto“ in jih res pridobili za svoje namene. Nastala je l. 1569. *Ljublinska unija*, ki je grozila, da Rusine popolnoma uniči.

Vedoč, da jih more rešiti le prosveta, so začeli Rusini ustanavljati v svojo obrambo bratovščine, šole in tiskarne. Slavna sta iz tega časa med drugimi zavodi zlasti *Stavropigija* v Lvovu ter „*Mogiljanska akademija*“ v Kijevu, o katerih izpregovorimo kesneje malo več.

Poljski in ruski pani so uvedli na Ukrajini kmalu tudi panščino, t. j. tlačanstvo, a svobodoljubni Ukrajinci niso mogli tega trpeti in zató so v velikem številu zapuščali rodna tla ter utekali na južne proste stepe med *kozake*, kjer ni bilo panov in panščine.

Že za prvih litovsko-ruskih knezov se je namreč začelo med Ukrajinci v južnih stepah, sosedujočimi s črnomorskimi tatarskimi stepami, živo gibanje. Ljudstvo ni bilo

¹⁾ Te boje opisuje kaj krasno H. Sienkiewicz v romanu „Križarji“.

nikoli varno pred tatarskimi napadi in bilo zato primorano, da se vsak čas stavi v bran. Tako so postali prebivavci step tudi kozaki, t. j. lahkooboroženi jezdeci.

Tako bolj in bolj pomnožene kozaške čete so se jele polagoma bojevati s poljskimi in ukrajinskimi popoljačenimi pani, ki so hoteli slednjič tudi te proste kozake utlačaniti, in slavni kozaški hetman Peter Konaševič-Sagajdačnij se je, pobivši dobro Turke in Tatarje, proglasil za „hetmana Ukrajine obeh dnjeprskih bregov.“

Poljska je bila namreč zapletena v vojsko z Moskvo, in naprošeni kozaki so ji prišli na pomoč, česar bi gotovo ne bili storili, ako bi se bili smatrali za en in isti narod z Moskali ali bi bili sploh živeli z njimi v prijateljstvu in dobrih odnošajih. Ravnotako je pomagal kesneje Sagajdačnij Poljski proti Turkom, a le s pogojem, da pripozna njegovo hetmansko oblast tudi čez Ukrajino, k čimur je Poljska v sili tudi pristala.

No, Poljaki so kmalu pozabili danih obljub in so zatirali kozake po navadi; da, l. 1638. so jim vzeli sploh vsa prava in jim na čelo postavili posebnega komisarja, kateremu so sledili na Ukrajino nešteti poljski šlahčiči, ki so si osvajali plodne ukrajinske zemlje.

V teh žalostnih časih je vstal slavni Bogdan Hmeljnickij iz Čigirina. Kmalu je navdušil kozake na Siči (polni otokov na spodnjem Dnjepru, ki so bili dobro utrjeni in so služili v stanovanja in obran kozakom, bojujočim se s Turki in Tatarji), in ti so se razleteli kakor sokoli čez Ukrajino ter klicali narod na splošno vstajo. Tedaj so jeli navdušeni seljani vreti kar v celih trumah na Sič in vse se je pripravljalo na grozen boj.

L. 1648. je bilo grozno leto! Od Dnjepra do Visle je bilo vse v ognju in krvi, baš kakor je to popisal nedosežno Sienkiewicz v svojem romanu „Z ognjem in mečem“, in kmalu ni bilo na Ukrajini „ni hlopa ni pana“ — sami prosti ljudje. Narod je pozdravljaj Hmeljnickega kot „ukrajinskega Mojzesa“.

Ker se je Moskva bala, da se ne zaneti tudi med njenimi kmeti, ječečimi pod težkim jarmom podanstva, ukrajinskemu enako gibanje, se je združila s Poljsko. Obenem so pa Poljaki nahujskali Tatarje, naj udarijo na Ukrajino, a sultan, katerega je naprosil v tej stiski Hmeljnickij, naj ukaže Tatarjem, ki so bili pod njegovo oblastjo, da mirujejo, ni nič opravil. Tatarji ga niso hoteli slušati.

Da se ni izognil gotovemu porazu, zlasti pa, da se ni rešil krute Poljske, je izbral Hmeljnickij manjše zlo, kakor je sodil tedaj, ter se združil z Moskvo v perejaslavski pogodbi l. 1654. s pogojem, da ostane Ukrajina samovlastna in bo Moskvi plačevala le davek.

S pomočjo Moskve, je sklenil Hmeljnickij združiti pod hetmanskim žezlom vse rusinske zemlje, tudi Gališko. Težki dnevi so grozili Poljski; od ene strani jim je pretila huda nevarnost od Rusov, od druge strani pa od Švedov. V tej veliki zadregi so naprosili carja miru, obljudivši mu, da ga izvolijo za kralja. Car se je nakrat polakomnil časti, s nedel Ukrajincem dano besedo, ter z njimi sklenil viljensko pogodbo, v kateri so Poljaki odstopili Moskvi Ukrajino, sami pa pridržali Belorusko in Galicijo. — Iz teh dogodkov se zopet vidi, da je gledala Moskva vedno le na svojo korist in da je bila celo proti osvobojenju Rusinov iz Poljskega jarma; pač najboljši dokaz, da je bilo od nekdanj med tema dvema narodoma manj skupnega nego med dvema nesorodnima!

Ti grozni neuspehi so Hmeljnickega do cela potrli; sklenil je sicer uporabiti ves svoj vpliv, da ne bo njegovo desetletno delovanje z vsemi velikimi zmagami vred zastonj, ter iskal zaveznikov na Ogrskem in Švedskem, a med tem je umrl l. 1657., do zadnjega obžalujoč, da je zaupal lokavi Moskvi in carju.

Žalostni časi so nastopili za Ukrajino. Korist Moskve je bila, da ostane Ukrajina slabotna in temna, in zato ji je kakor prej Poljska, omejevala stara prava. Car je poslal

v rusinska mesta vojvode in moskovske vojake; hotel je celo kijevsko metropolijo podvreči moskovskemu patriarhu ter tako potegniti Rusine v popoln razkol — da bi si jih tako tem lažje in tem prej docela podjarmil.

Razpor med Moskvo in Rusini se je ostril od dne do dne. Poljska je z vidnim zadovoljstvom opazovala napeto razmerje ter pregovorila Ukrajino, naj se združi z njo pod imenom „Velika kneževina ruska“, ohranivši vsa prava in prostost kulturnega razvoja. In hetman Vigovskij z Nemiričem se je v sporazumljenju s kozaki res pridružil Poljski v gadjajčki pogodbi leta 1658. ter leto pozneje nad reko Sosnivko grozno pobil Moskale, katerih je ostalo na bojišču 30 tisoč.

Vendar ukrajinski narod ni bil kaj zadovoljen s poljsko zvezo, ker se je bal, da uvede šlahta zopet tlačanstvo, in protivniki Vigovskega so kmalu pridobili zase Ukrajince, ki so zopet privabili v deželo moskovske vojvode. Radi notranjih razprtij je vrli Vigovskij odložil hetmansko „bulavo“ (žezlo).

In staro gorjé se je povrnilo podvojeno na vso Ukrajino.

Ukrajina na desnem bregu Dnjepra je spadala pod Poljsko, odkoder so kmalu preplavili židje in pani vso pokrajino; na levobrežni Ukrajini so pa moskovski vojvodi in vojaki zatirali narod gmotno in nravno. Hetmanoval je le-tu Brjuhoveckij, kletega spomina, „carski hlop“, nekdanji tovariš Hmeljnickega. Veliki „carski hlop“ in lizun je celo predlagal carju, naj zatre hetmanstvo, osebno grdil svoje rojake, kozake, da so svojeglaven in neposlušen narod, kateremu treba vzeti vsa prava. Neznosni, vedno se množéči davki so kar trli Ukrajino. Veliki Efialt je uvedel celo na hetmanskih posestvih panščino. Pod njim so bili prognani prvi Ukrajinci v Sibirijo.

Kakor vedno, takó so se izkušali Ukrajinci tudi zdaj osvoboditi tujega jarma. — Desnobrežni poljski hetman Teterja, vreden drug Brjuhoveckega, je popustil hetmansko čast, videč, da ni več varen, ter odšel k

„svojim“ na Poljsko — na njegovo mesto so pa izvolili kozaki leta 1665. slavnega in v narodnih pesmih toli opevanega junaka Petra Dorošenka. Medtem so se bili dolgotrajni boji med Poljsko in Moskvo, ki je slednjič zaželela miru; in prišlo je do premirja v Andrusovu l. 1667., kjer sta si obe državi razdelili vso Ukrajino z naravno mejo Dnjeprom.

Na Ukrajini je jelo raditega še bolj vreti, ker s tem je bil rusinski narod razdvojen in se je docela prepričal, da žrtvuje Moskva radi svoje koristi najdražji zaklad Ukrajine — narodno edinost, za katero je pretil toliko krvi!

Brjuhoveckij je hotel zdaj, videč skrajno razjarjenje v deželi, stopiti proti Moskvi; pomiril se je z Dorošenkom in poklical tudi Tatarje na pomoč. Od pravobrežne Ukrajine je pa prišel s svojimi kozaki Dorošenko, ki je zahteval od Brjuhoveckega, naj se odreče hetmanstvu. Neznačajni „carski hlop“ je pa pobil Dorošenkove poslance in hitel s svojo vojsko mesto proti Moskvi — proti Dorošenku. V tem so mu pa vojaki odpovedali pokorščino, se uprli in ga izročili Dorošenku. Po kozaškem običaju bi bil moral biti privezan na top in razstreljen, a zadela ga je še sramotnejša smrt — razljuteni kozaki so ga slekli in ubili, kakor „skaženu sobaku“ (psa).

Dorošenko je dobil zaveznika — sultana in pregnal iz Ukrajine vse Poljake in Moskale. Dolga, krvava je bila ta vojska; da pa ne bi ljubljena mu Ukrajina — vže itak skrajno opustošena — še bolj trpela, je sklenil vojsko in odložil hetmansko čast.

Desnobrežna Ukrajina je skozi več desetletij zapored grozno trpela. „Poljaki, Turki in krimska tatarska orda so neprestano plenili mesta in sela, gonili v plen ogromno ljudstva, in narod, od vseh strani zatiran, se je selil v velikih množicah na levi dnjeprski breg, iščoč si varnih selišč. Iz pravobrežne Ukrajine se niso selila samo cela mesta in sela, ampak kar ljudstvo celih polkov, t. j. zemelj s polkovimi (kozaškimi) mesti. Dežela je postala pustinja, in tekom 3—4 let so bila

bogata in gosto naseljena mesta: Ladyžin, Umanj, Braclav, Čerkasy, Korsunj, Kaniv in druga povsem opustošena in zapuščena.“¹⁾

Hudo je bilo Dorošenku, da je prenehal osvobojevati Ukrajino iz poljskega in moskovskega trinoštva — in to po desetletnem neprestanem uspešnem bojevanju, polnem slavnih zmag, a ni kazalo drugače; vrh tega ga je še bedni in obupani narod zapuščal, ščuvan in slepljen od navideznih prijateljev Moskalov.

Slišavši o odstopu Dorošenka, se je sultan zbal za svoje vrhovno pokroviteljstvo nad Ukrajino, katero mu je poveril narod pod Dorošenkom in se tako raje podvrgel sultanu nego Poljski in Moskvi, ker je bil prepričan, da se sultan ne bo dotikal pravic ukrajinskih, ni hetmanskih. In začela se je nova vojna, ki se je končala brez koristi za Moskvo v bahčisarajskem premirju l. 1681. Vzhodno Ukrajino je dobila Moskva, južno-zahodno Poljska, južno-vzhodno pa Turčija; dežela med Dnjeprom in Bogom, meječa te tri države, pa je ostala pustinja.

L. 1687. je dobila ukrajinska staršina²⁾ od moskovskega urada pravo, soditi svoje podanike, pobirati od njih davke in nakladati robote, in s tem je bila uvedena na Ukrajini nova mala panščina. Vrh tega je še ukazal moskovski urad, naj se dela nato, da se strne rusinski narod z moskovskim, in to nalogo je imel izvršiti z raznimi sredstvi hetman s staršino, ki se je bolj in bolj navzemala šlahčiškega duha ter iskala v prvi vrsti svojih koristi.

V Moskvi je bila že izdavná še hujša panščina od poljske. Moskovski „hlopi“ so

¹⁾ Istorija Rusi, Oleks Barvinjskij, str. 220.

²⁾ Po končanih bojih s Hmeljnickim je razdelila Moskva Ukrajinski narod med „pospolite“, t. j. seljane in kozake v njegovo veliko nevoljo. Kozaki so se zopet delili med „značne“, t. j. staršine, bogate kozake in šlahčiče, ter med „proste“. Med tema dvema stanoma je nastala borba zaradi enakopravnosti. Do tedaj so kozaški staršini dobivali za svojo službo takozvane „rangove zemlje“. Moskovski urad jim je dovolil, da so ostale te zemlje njihova lastnina, ljudje pa, stanujoči na teh zemljah, so morali opravljati malo panščino.

se radi že prenečloveškega zatiranja in odiranja tudi večkrat uprli ter pobijali svoje gospode — boljarje. Radi prekrutih razmer so nezadovoljneži po zgledu Ukrajincev zapuščali dom, ter se nastanjali nad Volgo kot kozaki.

Teh se je posluževal zlasti znani Pugačov v svojih bojih proti carski vojski in boljarjem. Vendar niso bili ti moskovski kozaki ni od daleč tako slavni kakor ukrajinski. Zatrila je te kozaške polke carica Katarina II. l. 1764.

Pustila je pa Moskva, da se je uvedla ta mala panščina tudi na Ukrajini zlasti radi tega, da se ne bi jeli boriti za samostojnost tudi moskovski kmetje po zgledu Ukrajincev, in seme takih uporov je bilo že v ravnokar omenjenih nadvolženskih kozakih.

V tem je bil izvoljen za hetmana iz Byrona-Koseskega znani Ivan Mazepa, ki je ljubil Ukrajino in si zelo prizadeval, da jo osvobodi, le žal, da je bil iz stanu „staršin“. Pripravljal je pot svojim težnjam zlasti z razširjanjem prosvete in s tem, da je nastavljal po Ukrajini rusinske uradnike.

V tem času je zacaroval Peter I. Veliki. V svojem bistrem duhu je spoznal, kako zaostala je še Moskva v kulturi in da se ne dá niti od daleč meriti z Ukrajino, kaj še z zapadnimi narodi! Moskviči so pač bili tedaj še docela nerazviti — fizična moč sama pa ne zadošča in še ne okrepi države. Zato je poklical Peter v svoje urade na Rusko mnogo učenih ptujcev iz vse Evrope; na visoko šolo pa, ki jo je ustanovil v Moskvi, je znal privabiti več učenih Ukrajincev iz mogiljanske kijevske akademije ter jih postavil za profesorje, deloma pa za škofe. Zatrli je v povzdigo svojega gospostva tudi moskovski patriarhat, ustanovil „Sv. sinod“, sebe pa postavil za vrhovnega poglavarja ruske cerkve, kateri je podvrgel tudi Ukrajino.

Čim bolj se je dvigala prosveta Ruske, tembolj je padala na Ukrajini, zlasti ker so ukrajinski učenjaki jenjali služiti svojemu narodu v prid moskovskemu, ker so čutili tam večjo moč. Peter je hotel osredotočiti vso

moč v svojih rokah – in zato mu je bila na srcu čimvečja centralizacija. Prava Ukrajine je bolj in bolj omejeval, in da zatrè že v kali slednji upor, je gradil trdnjave po Ukrajini.

Peter je zlasti hlepel po severnem baltijskem obrežju, katero so vedeli ceniti tudi Švedi, si podvrgli vse nadmorske novgorodske zemlje in izliv Neve, kjer leži zdaj Peterburg.

Nastala je velika severna vojska. Moskvi sta pomagali tudi ob Baltijskem morju interesirani Poljska in Danska, kateri je premagal švedski kralj Karol XII.

Žar upanja je zasijal Mazepi. Skrivši se je zvezal s Karlom XII. in zbiral vojsko. Prosti kozaki mu pa niso zaupali, in imel je na svoji strani le kozaško staršino, katero je toliko podpiral in krepil nad prostim narodom. Tega ni delal sicer iz preziranja prostega kozaštva, ampak le, ker je mislil, da ne more prosti narod dvigniti ukrajinske samostojne države, temuč le močna stranka kozaških staršin. Vrhtega so mu nasprotovali še Zaporožci, siški kozaki, ki so cenili in imeli docela čisto demokratično republiko. Hetmanoval je tedaj na Siči Kostij Gordijenko, učen, odločen in razumen mož, ki je končal visoke šole in videl dosti sveta. Bil je goreč demokrat in svobodoljubec ter vnet ukrajinski patrijot, želeč to, kar Mazepa —: združiti v eno neodvisno kozaško, republikansko državo vso Ukrajino in vse Rusine; razloček med obema je bil le ta, da se je opiral Gordijenko v vsem na ves prosti narod, Mazepa nasprotno le bolj na osvetljeno in bogato kozaško staršino.

Ko se je prikazal Karol XII. na Ukrajini, so srečno prenehala vsa nasprotstva med Ukrajinci, in ono pogodbo, ki jo je sestavil energični Gordijenko, obsegajočo tudi docela demokratično ustavo Ukrajine, so v sili podpisali Mazepa, kozaška staršina, Gordijenko in Zaporožci. O tej ustavi izpregovorimo radi njene pomenljivosti kesneje kaj več.

Videč nevarne spletke na Ukrajini, je uporabil Peter vsa mogoča sredstva, da jih razbije. Izdal je manifest do ukrajinskega

naroda, v katerem mu je obljubil, da odpravi vse davke in bremena, ter dvigal ljudstvo proti Mazepi, češ, da se veže s heretiki, luteranskimi Švedi, da bi uničil pravoslavno vero. Na carjev ukaz je „Sveti sinod“ proklel Mazepa, in pravoslavni škofje ter duhovniki so morali po vseh cerkvah razglasiti Mazepovo izobčenje. Odredil je car tudi izvolitev novega hetmana, in mnogo vdanih staršin je soglašalo ž njim.

Čuda li, da je postala slednjič Mazepova stranka zelo majhna! Več pa nego vse lokavosti in zvijače Petrove je škodovala Mazepi nezaupnost prostega kozaštva, že itak sovražnega gospodstva staršin. In le majhen del ukrajinskega razumništva z Gordijenkom in njegovimi Zaporožci se je postavil v zvezi s Švedi proti veliki premoči Petra, ki je vse premagal v glasoviti bitki pri Poltavi l. 1709.

Karol XII., Mazepa, Gordijenko z Zaporožci in drugimi staršinami so ubežali v Turčijo — vse nade na osvobojenje Ukrajine so propadle. Mazepa je kmalu umrl. Res tragična usoda tega junaka, ki je bil v jedru dober in sposoben, a žrtva prepričanja, da more edino le močna staršina osvoboditi Ukrajino!

Nad tužno Ukrajino je legala vedno gostejša in pogubnejša megla. Car Peter si je nadel naslov „carja vse Rosije“ — Ukrajino pa nazval „Malorosijo“. Hetman bivše Ukrajine je bil od tedaj obenem carski minister, Malorosijo je pa upravljala posebna komisija carskih generalov, imenovana „malorosijski kolegij“, kateremu je bil podložen tudi hetman, in prava Ukrajine so teptali in zatirali, da so ginila od dne do dne. Vse obljube carjeve so se porazgubile v nič in Peter je postal Ukrajini grozen trinog. O njegovih grozodejstvih napram Rusinom izpregovorimo kesneje.

Da bi zatrl vsak poizkus nove vstaje, je dal Peter uničiti „Zaporoško Sič“, ona slavna taborišča na otokih spodnjega Dnjepra, odkoder so slavni kozaki skozi skoraj 200 let branili Ukrajino Tatarjev, Turkov, Poljakov in Moskvičev, — „Zapo-

roško Sič“, toli opevano v maloruskih narodnih in umetnih pesmih z vsemi njenimi tisočerimi junaki!

Svobodoljubni Zaporožci so nato žalostni zapustili ljubljene kraj slavnih spominov in postavili ob Dnjeprovem izlivu v Črno morje novo „Sič“, kjer so dalje junačili. Ko je pa moskovski urad kesneje potreboval Zaporožcev v vojskah s Turki in Tatarji, jim je dovolil, da so se vrnilo zopet v staro domovino.

Kakor prej stara „Sič“, je bila tudi nova pravo ognjišče ukrajinske zavesti in utočišče vseh svobodoljubov. Iz stare „Siči“ se je netil ogenj uporov in vstankov po Ukrajini, — iz nove, kjer je bival Gordijenko in novi hetman zaporoški, goreči domoljub Orlik — se je pa tudi širila nezadovoljnost.

Medtem je bil izvoljen na Ukrajini, ali pravzaprav v „Malorosiji“, za hetmana Pavel Polubotok, učenjak in vrl narodnjak, ki je energično zagovarjal in branil ukrajinska prava napram „malorosijskem kolegiju“ in Moskvi sploh — a brezuspešno. Slednjič je moral Polubotok s kozaško staršino v Peterburg pred carja, da se zagovarja proti mnogim pritožbam moskovskih uradnikov ukrajinskih.

Krasen in odločen je bil njegov nastop pred carjem, zakaj vedel je, da se gre za usodo Ukrajine. Ovrigel je kriva pričevanja in prosil milosti za Ukrajino; no, pomagalo ni nič, in car je dal zapreti njega in spremstvo. Kesneje je prišel Polubotok s kozaško staršino zopet prosit carja milosti. To se je zgodilo ravno, ko je car šel iz cerkve. Razsrjeni Peter je Ukrajince kar zmerjal pred vsemi navzočimi; tedaj pa je Polubotok povzdignil svoj glas in zavrnil carja¹⁾: „Vem in vidim, car, da hočeš uničiti naš rodni kraj, vsa naša prava in svoboščine, potrjene od tvojih prednikov in tebe samega. Naš narod pošiljaš v težka dela in se poslužuješ prostih kozakov kakor sužnjev pri kopanju prekopov. Jemlješ nam najdražje pravo, izbirati si prosto hetmana in staršino. Namesto naših sodnikov si poslal moskovske urad-

nike, ki ne poznajo našega prava, svoboščin in običajev, delajo našemu narodu velike krivice in ravnajo grdo z nami. Pomisli, car, da ne boš imel nikakih koristi od uničenega naroda in poteptane dežele! Ali naj bo tvoja slava ta, da vladaš s silo in krutostjo nad neprostitimi? Ali ne bi bilo zate slavnejše, da bi vladal kakor oče prostemu narodu, ki je pripravljen prelivati kri za tvojo slavo? Vem, da me čakajo verige, toda le dokler živim, povem ti resnično. Ti, car, boš moral dajati pred Carjem vseh carjev, pred vsemogočnim Bogom odgovor radi nas in zatiranja našega naroda.“

Za te besede je dal car zapreti Polubotka z vsem spremstvom. A Polubotok, duševno in telesno potrta, je kmalu čutil, da se mu bliža smrt. Ko car to sliši, mu pošlje zdravnika, katerega pa Polubotok neče sprejeti. Nato pride k njemu sam car, ga prosi naj sprejme zdravlila in naj mu odpusti vse krivice. Polubotok mu pa odgovori: „Ne, car! Ti mi ne moreš vrniti več gasnečega življenja! Do tebe ne čutim nobenega sovraštva. Čez kratko bosta pa stala Peter in Pavel pred pravičnim Sodnikom! On bo razsodil!“ Pavel Polubotok je umrl kmalu, začetkom l. 1724. — leto kesneje pa Peter I.

Omenili smo, da se je netil iz nove „Siči“ nov upor po Ukrajini. Gordijenko in Orlik sta z navdušujočimi pesmicami in seli preplavila Ukrajino, in kar nakrat sta drla v zvezi s Tatarji proti Poljski na pravobrežno Ukrajino; narod je bil ves na njiju strani, in levobrežni Ukrajinci tudi. Carja je to vznemirilo, in da se ne bi združili tudi levobrežni Ukrajinci z Orlikom, je velel vsem kozaškim polkovnikom, naj pošljejo svoje žene za jamstvo vernosti v „malorosijski kolegij“.

Mogoče, da bi se bilo Orliku posrečilo osvoboditi Ukrajino, toda tatarski zavezniki se niso držali sklenjene pogodbe in so plenili po Ukrajini in tirali narod v robstvo, radi česar je Orlik opustil nadaljno vojevanje iz same ljubezni do toli teptane Ukrajine.

Nato je šel car, hoteč se maščevati radi Orliku dane pomoči, z vojsko nad Turčijo,

¹⁾ „Istorija Rusi“ str. 233., 234.

a bil je premagan in celo vjet in le z denarjem se je rešil iz vezirjevih rók. Moral je pa obljubiti, da se ne bo mešal v ukrajinske zadeve.

Car se ni menil za dano obljubo. Osveteželjen je dal pregnati kar cele ukrajinske družine na sever — drugi so se pa iz strahu raje podali Moskvi, izgubivši slednji up na pomoč Turčije.

Orlik pa in mnogo drugih veljavnih Ukrajincev ni hotelo ničesar slišati o Moskvi in o Petru. Zapustili so Turčijo, od katere niso pričakovali nobene pomoči več, in odšli čez Avstrijo in nemške zemlje v Švedijo h Karolu XII. Po kraljevi smrti so se razšli po svetu. Moskovski urad jih je zasledoval povsod in jih dobil več v roke ter hudo kaznoval. Edini Orlik je prišel čez Nemčijo, ki je šla na roko Moskvi, na Francosko in od tam zopet v Turčijo. Povsod pa, kamor je prišel, je nagovarjal evropske vlade k vojski z Moskvo — vse to, da bi le rešil Ukrajino! Videč, da ne opravi ničesar, je vstopil v francosko vojsko kot brigadir. Kesneje je poizkusil še enkrat pregovoriti sultana k vojski, a brez uspeha. Gordijenko je umrl kmalu po poltavski bitki v novi Siči.

Po Polubotkovi smrti ni pustil ruski urad več izbrati novega hetmana, in čez kozaške polke so poveljevali generali iz „malorosijskega kolegija“. Le-ta je nastavljal za polkovnike in druge staršine večinoma le ptujce Neruse ali pa ukrajinske odpadnike, renegate, ter jim razdaval kozaška zemljišča. Ta staršina je skrbela le za svoj trebuh in ni imela ni smisla ni srca za Ukrajino. Breme za bremenom je nalagala ubogemu ljudstvu, in tako jela uvajati na Ukrajino kruto panščino.

Ruskemu uradu je to počenjanje ugajalo; zlasti pa mu je bilo ljubo, da so bili večinoma vsi ukrajinski velmožje vdani Peterburgu in velikoruski ideji ter jim še na misel ni prišlo osvobojenje Ukrajine.

Za Polubotokom sta bila pravzaprav še dva hetmana, a le bolj po imenu in sta dobila to čast le bolj iz naklonjenosti ruskega urada, oziroma iz osebne naklonjenosti

in ljubimskih razmer carice Elizabete. Ko je pa zavladata carica Katarina II., je pod ministrom in velikim sovražnikom Ukrajine, Potemkinom, l. 1764. na večne čase zatrla hetmanski urad.

Ukrajina je dobila uradno ime „Malorosija“. Razdelili so jo na gubernije in uvedli povsod le „rosijski“ urad in jezik — celo v šolah!

Omenili smo, da je ostala po bahčisarajskem premirju in pogodbi l. 1681. pravobrežna Ukrajina — pustinja, kot meja med Moskovščino, Poljsko in Turčijo. V to pustinjo so utekali po stari navadi zatirani tlačanje iz vseh krajev Poljske in Moskovščine, zbirali se v cele polke ter se bojevali s šlahto, izganjali ju in odbijali tatarske napade. Njihov glavni namen je bil pač, združiti se z levobrežnimi kozaki ter doseči neminljivi rusinski ideal: — osvobojenje Ukrajine, ustvaritev svobodne kozaške republike.

Dolgo je vrelo na levem bregu Dnjepra. Narod ni mogel več prenašati nasilja grozne panščine; slednjič je prišlo l. 1768. in vnel se je grozni „seljanski upor“. Ti vstaši, „Hajdamaci“, ki sta jim načelovala grozna borca Maksim Zaliznjak in Ivan Honta v zvezi z Zaporožci pod vodstvom Petra Kaljniševskega, so kakor nevihta preplavili deželo z ognjem in mečem, morili pane in jude in glasno naznanjali narodu, da je prišel Ukrajini čas rešitve in svobode. Ves narod se je oklenil Hajdamakov in vsa pravobrežna Ukrajina je bila v ognju in potokih krvi. V samem mestu Umanu so Hajdamaci poklali 40 tisoč panov in judov; seveda je bilo vmes tudi mnogo nedolžnih žrtev. To klanje in požiganje je trajalo celo leto, dokler ni prišla Poljski na pomoč Katarina II., boječa se, da se ne zanese iz Poljske ta upor tudi v Rusijo, kjer so ječali ubogi seljani pod še večjo panščino nego na Poljskem, in bili, kakor živina, popolna last boljarjev in panov.

Vredno je omeniti pri tej priložnosti groznega speva Tarasa Ševčenkovega, naslovljenega „Hajdamaci“. Bolj živo in

bolj divje je pač težko opisati krvavo hajdamaško vstajo, nego nam jo predočuje Taras. Le en primer:

Mine dan in mine leto,
v ognju ves žari se kraj;
a po selih deca plače —
— prazno vse je. Pusti gaj
samo žolto listje krije;
skril se solnca je sijaj.
Ni besede čuti nije;
samo zver po poti vije,
kjer pri truplu truplo gnije,
volk in gavran jih je jel,
dokler ni jih sneg zamel.

Proti koncu pa vzdihne:

Za vselej je Ukrajina
umrla — za vselej!

Ko je bila vstaja zatrta, je Poljska uvedla iznova panščino. Kmalu nato, l. 1775., je Katarina II. poslala vojsko na Sič in jo docela uničila; zaporoške zemlje pa, na katerih so se bili z dovoljenjem Zaporožcev naselili prejšnji ukrajinski seljani, je razdelila med svoje mnogoštevilne ljubimce, kneze, grofe, ministre in generale, Ruse in Neruse iz vseh kotov Evrope. Ruski urad je imenoval te zemlje „Novorosijo“.

Slednjič je uvedla zloglasna Katarina II. po vsej Ukrajini l. 1783. tlačanstvo, ali bolje podanstvo (rusko: kripactvo), ki je bilo še strašnejše od poljskega, ter je trajalo do l. 1861.

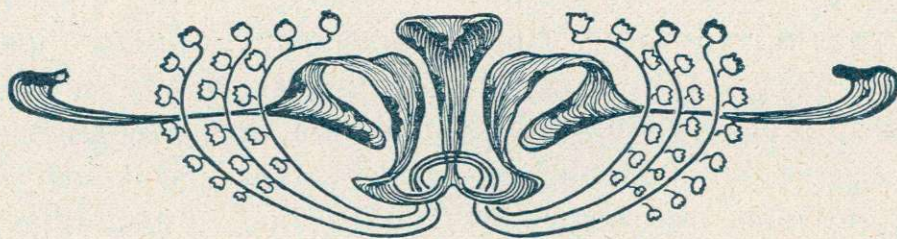
Nečastno bi bilo, da se ne bi spomnili ob zaključku krvavih sto in stoletnih bojev Ukrajine za svobodo zadnjega junaka, zadnjega hetmana kozaške zaporoške Siči. Ta je Peter Kaljniševskij, ki nam je znan iz hajdamaških bojev. L. 1776. so ga pri razdejanju Siči vlovili in kot 84-letnega starčka zaprli v grozno ječo v Soloveckem samostanu ob belem morju. Vse njegove zasluge, ki si jih je pridobil v turških vojskah za Rusko, mu niso nič pomagale. V omenjeni temnici, v pravem pomenu besede — ker ječa ni imela niti oken, ampak le dobro zamrežene luknje — je preživel ubogi starček celih 25 let! Z nikomer ni mogel govoriti ni besedice, pisati tudi nič in le trikrat na leto je smel dobro zastražen iz temnice na čisti zrak — gledat solnce, sijoče tudi na tužno Ukrajino...

Car Aleksander I. ga je slednjič l. 1801. osvobodil. Umrli je l. 1803. star 112 let.

Aleksander Barvinjskij zaključuje to tužno a junaško dōbo z naslednjimi besedami:

„Tako je ugasnil zadnji boritelj za svobodo ukrajinsko-ruskega naroda na daljnem, mrzlem severu, a tačas so dorasli že novi sinovi Ukrajine Ruske, ki so nastopili v obrambo naroda, ne sicer s sabljo in mečem v roki, pač pa z besedo in učenostjo. Ni umrl, ni izginil ukrajinsko-ruski narod, marveč se je le probudil v novo življenje.“

(DALJE.)

DR. JOŽEF GRUDEN:

„MIRABILIA MUNDI.“

POTOVANJA FRANČIŠKANSKEGA MISIJONARJA V SREDNJEM VEKU.

Vzhodna Indija.

(DALJE.)

Odorik ni potoval po svetu z namenom, da obogati geografsko vedo z novimi odkritji. Tudi mu je primanjkovalo potrebne naravoslovske, geografske in zgodovinske izobrazbe, da bi mogel učeno razpravljati o podnebjju, vodovju, rastlinstvu in živalstvu tujih dežel, o verstvu in običajih divjih ljudstev. Vendar se kaže v njegovih spisih čudovit dar opazovanja in večkrat označi posebnosti dežele in naroda tako določno in jasno, kakor more to storiti le kak novodôben etnograf. Splošno bolj opisuje izvanredne, čudovite stvari, ki so preprostega moža posebno zanimale, tako ljudi izredno velike ali majhne rasti, njih noše in običaje, krasnozidane palače, bogastvo tujih knezov, čudne rastline in živali. Odtod oni pravljичni značaj, ki ga je opaziti v njegovih poročilih, in ki se včasih beró kakor bajke iz „Tisoč in ene noči“. Mnogoizkušeni potovalec pač ni hotel svojim sodôbnikom napisati geografske knjige, kakor stari Strabon, temuč jim le naivno pripovedovati o „čudih sveta“.

Umevno je, da posebno obširno opisuje Indijo in njene otoke. Tu se je razgrnil pred njim popolnoma nov, bajni svet. Zato nima dovolj besedi, da bi označil bujnost rastlin, mnogovrstne živali in čudne šege divjih plemen, ki so ondi bivala.

Iz Perzije je šel Odorik v Indijo preko morja. — V mestu Ormus, od katerega ima še sedaj morska ožina ime, je čakal pripravne ladje. Ormus je bil tedaj zidan na veliki skali, dvigajoči se iz morja. Odorik

opisuje neznosno vročino, ki je tamkaj vladala in ki uniči skoraj vsakega Evropca, če se dalj časa ondi mudi. Domačini se izkušajo zoper njen pogubni vpliv zavarovati z raznimi mazili.

Vožnja po morju je bila zelo nevarna. Na lesenem plavu, čigar posamezni deli niti z žebli niso bili zbiti, temuč le z vrvmi zvezani, se je izročil valovom in po 28 dneh dospel v mesto Thana, ležeče na malem otoku galsette blizu sedanjega Bombaja.

„Mesto ima zelo lepo lego“, piše Odorik, „in v njem je velika obilica kruha, vina in raznih sadežev. Nekdaj je bilo tu stolno mesto kralja Pora, ki se je bojeval z Aleksandrom Velikim. Ljudstvo je vdano malikovalstvu; molijo namreč ogenj, kače in drevesa. Sedaj so ondi gospodarji mohamedovci, ki so si deželo osvojili.“

V Thani je Odorik našel nestorijevce. Ti krivoverci so se morali kmalu po cerkvenem zboru v Efezu (l. 431.) izseliti iz rimskega cesarstva in so iskali zavetišča v Perziji. Tu so ustanovili svojo patriarhijo s sedežem v Bagdadu in začeli živahno misijonariti po Aziji. Stari napisi, ki so se našli v Singanfu, pričajo, da so nestorijevski duhovniki že v osmem stoletju prišli na Kitajsko in v Mongolijo in ondi zasnovali dve škofiji. Nauk teh krivovercev je bil čudna zmes poganskih in krščanskih nazorov. Zato so nestorijevci v Indiji in Kini poznejše delovanje katoliških misijonarjev le ovirali. Odorik se večkrat čez nje pritožuje in jih imenuje „pessimi haeretici“ (zlobni krivoverci).

V Thani je imel naš misijonar izvršiti važno poslanstvo: dvigniti mu je bilo ostanke štirih redovnih bratov, ki so par let prej ondi

	Mahnič (Krk)	Jeglič (Ljubljana)	Nagl (Trst)	Aversa (tajnik)	Mavrovič (Senj)	Zaninovič (Hvar)	Pulišić (Šibenik)	
Uccellini (Kotor)	Nakić (Spljet)	Dvornik (nadšk. zadrski)	Posilović (nadšk. zagrebški)	Serafin kard. Vanutelli	Panici (tajnik kongr. sv. obr.)	Jordan (nadšk. goriški)	Flapp (Poreč)	Marčelić (Dubrovnik)

Slovenski in hrvaški škofje pri posvetovanju o glagolici v Rimu od 21. do 31. majnika 1905.

umrli mučeniške smrti. Ti frančiškani so bili: Tomaž iz Tolentina, Jakob iz Padove, Peter iz Siene in laik Demetriij. Hoteče potovati v Kino, jih je vihar zanesel na zahodno indijsko obrežje blizu Thane. Ko je mohamedovski sodnik izvedel od nekega nestorijevca, da se mudé v mestu, jih je pozval predse in javno v pričo mnogoštevilnega ljudstva vprašal, kaj sodijo o Mohamedu. Pogumno mu odgovori eden izmed njih, da je Mohamed lažiprerok, sin pogube, in da je pokopan v peklu. Razsrjeni sodnik jih ukaže izpostaviti žgočemu solncu, potem zakuriti grmado, in ko jim niti ogenj ni škodoval, so jih slednjič obglavili. Odorik je vzela ostanke svetih mučencev s seboj, jih ponoči deval pod glavo in čuval v vseh nevarnostih kot dragocene svetinje, dokler jih ni srečno prinesel v Peking.

Iz Thane je šla pot proti jugu ob obrežju Malabar, kjer omenja trgovska mesta Fandaraina in Cranganore, v srednjem veku najvažnejša izvozna pristanišča za indijske pridelke. Odorikovo pozornost so zlasti zbujali veliki nasadi popra, o katerih trdi, da so se po osemnajst dni na dolgo razprostirali, in jih zanimivo opisuje:

„Poper se prideluje tako: Male sadike vtaknejo v zemljo poleg dreves, kakor pri nas sadimo trte. Te sadike rodé sad, ki je podoben grozdju, v toliki množini, da bi se zlomile, ko ne bi imele opore na drevesu. Ko poper dozori, se žanje, kakor pri nas trgamo grozdje. Zrna pobirajo, jih posušé na solncu in spravijo potem v velike posode.“

Skoraj gotovo je Odorik na tej poti ob zahodnem indijskem obrežju prišel na otok Cejlon, katerega opisuje pozneje med drugimi otoki. Cejlon imenujejo Angleži „biser Indije“. In res so vse prednosti te dežele: milo podnebje, bujno rastlinstvo in živalstvo, bogastvo na rudninah in dragem kamenju, združene na tem otoku. Zato indijska pravljica veli, da je Bog raj za prva človeka zasadil na Cejlonu; zato morska ožina med Cejlonom in indijsko celino nosi ime „Adamova cesta“, in najvišji hrib na

otoku se imenuje „Adamov hrib“ (Adams-pik). Odorik omenja te legende, pišoč:

„Na Sillanu (Cejlonu) je zelo visoka gora, o kateri pravijo, da je na njej Adam objokoval svojega sina sto let. Na vrhu te gore je lepa ravnica in na njej malo jezero, ki pa ima zelo veliko vode. Pravijo, da je ta voda nastala iz solz, ki sta jih prelivala Adam in Eva. Vendar se to ne zdi verjetno, ker voda izvira iz tal. Dno tega jezera je pokrito z dragimi kameni. Teh kamenov kralj ne zahteva zase, temuč enkrat ali dvakrat v letu dovoli, da smejo reveži iti v jezero in si vzeti biserov, kolikor jih more kdo dobiti.“

Na zahodnem indijskem obrežju Koromandel je Odorik obiskal grob sv. apostola Tomaža. Po ustnem izročilu je namreč sv. Tomaž dalj časa deloval v Indiji in bil slednjič v mestu Madras l. 68. od budhistov s kamenjem pobit. Nestorijevci so mu zgradili ondi veličastno cerkev. A značilno je, da je Odorik našel v cerkvi poleg oltarja svetega Tomaža tudi polno malikov, ki so jih nestorijevci in pogani vzajemno častili.

Verstvo in običaji Indov.

Gorečega misijonarja so posebno zanimali verski nazori tujih narodov. In čeprav o njih ne razpravlja posebej, vendar podaja prav o tem predmetu mnogo zanimivih poročil. — Ko je bival Odorik v Indiji, je bila tamkaj glavna religija zmes braminstva in malikovalstva. Vladajoča kasta braminov je verovala v neko trojico (trimurti) Brama-Višnu-Šiva, a nižje ljudstvo je častilo malike. V vseh stvareh in prirodnih pojavih, ki so mu bili v korist ali pa v škodo, je videl zaslepljeni narod božjo moč. Zato je po božje častil bika, ki mu je bil simbol plodnosti, zebu-kravo, ki mu je dajala mleko in pomagala pri delu, a tudi kačo, ki je na leto pomorila tisoče ljudi.

O kultu živali in o nečednih obredih, ki so z njimi v zvezi, piše Odorik: „V tej deželi molijo bika za boga, češ da je ta žival sveta. Šest let ga pusté delati, sedmo leto

pa ga postavijo na javen kraj, da ga molijo. In to navado imajo vsako jutro, ko ga pripeljejo iz hleva: njegov vodnik vjame njegove vode v srebrno ali zlato posodo in blato v drugo posodo in dá oboje glavarju dežele. Kralj si umije s to vodo obraz in roke, z blatom pa si zaznamuje prsa in čelo, vse to z velikim spoštovanjem. In vsi deželani se imajo za srečne, če se umivajo, kot je bilo rečeno in se imajo s tem umivanjem za posvečene.“

Poročila misijonarjev in potovalcev naše dôlebe izpričujejo, da so še dandanes med Indii razširjeni taki običaji.¹⁾ Nad sto milijonov braminov se še zdaj klanja svetemu biku, postavlja njegovo podobo v svoje veže in se očiščuje na opisani način.

Najstrašnejši običaji pa so združeni s češčenjem boga Šive. — Šiva je v braminski trojici bog razdejanja. V tem božanstvu časti Indii posebljene vse one sile, ki so mu pogubne: silne viharje, točo in revščino, zemeljske potrese, kužne bolezni, vojsko in rop. — Šiva zahteva veliko žrtev, in če jih ne dobi, ugrabi si jih sam in pošlje svojo jezo nad ljudi. Zato izkušajo Indii s prostovoljnimi žrtvami potolažiti njegovo jezo. Uprav blazen fanatizem se javlja v strašnih človeških žrtvah, samomorih in pohabljenju samega sebe, s katerim so častili Indii tega malika. Odorik ta ostudni način malikovalstva zanimivo opisuje:

„V kraljestvu Mobar (Koromandel) je malik, ki ga zelo časté vse indijske pokrajine. Velikosti je tolike, kot sv. Krištof na naših cerkvah, in ves iz zlata. Okoli vratu ima nanizane drage kamene. Njegov tempelj je z zlatom obložen, tudi strop in tlak. K temu maliku prihajajo rodovi iz daljnih krajev na božjo pot, kakor romajo naši kristjani k sv. Jakobu v Kompostelo ali k sv. Petru v Rim. Način, kako časté tega malika, je tak: Vsakdo si po svoje prizadeva razne telesne muke: Nekateri butajo z glavo ob tla in jo potem dolgo držé sklonjeno, kakor bi se ne upali pogledati v svojega boga, drugi si ranijo z noži in meči roke, noge in ostale

ude telesa, tretji, brez primere še bolj nespametni, njemu v čast zakoljejo svoje sinove in hčere. In ko imajo svoje otroke mrtve pred seboj, jih pokropé s krvjo, kakor se kristjani kropé z blagoslovljeno vodo . . . So tudi nekateri, ki sami izjavijo, da se hočejo svojemu bogu v čast umoriti. Tem napravijo stariši, znanci in čarovniki najprej veliko gostijo, potem jim privežejo na vrat pet ostronabrušenih nožev in jih pevaje peljejo k maliku. Ko pridejo do njega, vzame tak nesrečnež nabrušen nož, odreže si ž njim kos mesa, in ga med glasnim vpitjem vrže svojemu maliku v obličje, potem se z drugimi štirimi noži opetovano rani po telesu in tako umori. Ko je nesrečnež mrtev, naredé prijatelji velik ogenj in truplo sežgó. Vsakdo vzame nekaj tega pepela z velikim spoštovanjem s seboj. O onem pa, ki je radovoljno umrl za svojega boga, pravijo da je večno srečen.“

Najimennitnejši praznik boga Šive je bil „praznik voza“. Vršil se je na obletnico posvečevanja njegovega tempelja in je bil prav tako združen s človeškimi žrtvami.

„Ta malik“, piše Odorik, „ima en praznik na leto, ki je dan splošnega slavlja. Takrat malikovavci vzamejo tega svojega boga, ga postavijo na voz, ki je bogato obložen z zlatom in dragimi kamni, in ga vozijo po deželi. Pred vozom gredó paroma male deklice, za njimi romarji, ki so prišli iz daljnih krajev, potem tisti, ki so bolni na kakršnikoli bolezni, in velika množica godcev. Tako vozijo malika po deželi med petjem in godbo. Mnogo malikovavcev pa se vrže iz velike pobožnosti sredi na cesto, kjer mora iti malik, in težki voz stare nesrečneže, da izgubé življenje. Nikdar se ne praznuje ta nesrečni praznik, da ne bi umrlo čez petsto oseb. Njih trupla pa ljudstvo sežge z velikim spoštovanjem, češ, da so svetniki, ker so umrli za svojega boga.“

Na isti način praznujejo še sedaj v Indiji „praznik voza“. Na stotisoče braminov prihaja ta dan v mesto Puri, kjer časté Šivo pod imenom „Dschagarnath“, t. j. gospodar sveta. Iz pokrajini, ki so po 3000 km odda-

¹⁾ Spillman: Quer durch Asien II, str. 465.

ljeni pridejo romarji, večinoma obloženi z različnimi boleznimi, da prosijo boga ozdravljenja. Samomore fanatičnih Indov, ki so se metali pod voz, je angleška vlada prepovedala. Vendar se komaj polovica teh romarjev vrne v svoj domači kraj. Večina jih umrje vsled napora in raznih bolezni na potu. Katoliški misijonarji porabijo to priliko, da pomagajo onemoglim bolnikom in marsikateremu umirajočemu podelé sveti krst.¹⁾

Na malajskem otočju in v Cochinchini.

Potujoč iz Indije v Kino je Odorik obiskal razne otoke in otočiče, ki tvorijo sundski arhipel. Nekje pravi, da je vseh skupaj pač 24.000 in da jim vlada 64 kraljev. To število je mnogo pretirano, vendar označuje tedanje nazore o razsežnosti otočja, ki se razprostira med Azijo in Avstralijo. — Red, v katerem so po raznih rokopisih otoki naštet, in tudi njih imena se ne vjemajo. Vendar je lahko posneti, da je Odorik šel preko Nikobara in Andamanov na velike Sundske otoke: Sumatra, Java, Borneo, in odtod v Zadnjo Indijo, katero imenuje kraljestvo Tschampa.

Njegova poročila o prebivalstvu teh otokov so se zdela nekaterim geografom bajna in neverjetna. Odorik namreč pripoveduje, da stanujejo na Nikobaru in Andamanih pesjeglavci. „Vsi ljudje, moški in ženske“, pravi v svojem potopisu, „imajo pasje obraze.“ Zdelo se je, da to ni družega, kakor stara pravljica o pesjeglavcih, ki se nahaja pri mnogih narodih. A novejša etnografske preiskave so pokazale, da se na imenovanih otokih, deloma tudi v Zadnji Indiji, dobé divji ljudje, ki živé na drevesih in so kosmatega, obraščenega obraza.²⁾ Malajci sami jih nimajo za ljudi in zato jih imenujejo Andaman (Orang-handoman = opica).³⁾

Ni se čuditi, da je vladalo pri teh divjakih še kanibalstvo. Goreči misijonar jih je

zaman izkušal izpreobrniti in pripoveduje o tem sledečo zanimivo dogodbico:

„Na otoku Andaman vlada še ostudna navada, kajti oče pojé sina in sin očeta, žena moža in mož ženo. Ako n. pr. zboli oče, gre sin k vedeževavcu in ga vpraša, bode li oče ozdravel. Vedeževavec se posvetuje z malikom in mu odgovori. Ako sin dobi odgovor, da bode oče ozdravel, mu streže, dokler ne ozdravi, ako pa izvé, da bode, umrl, gre domov, mu dene kos sukna čez usta in ga zaduši. Potem umorjenega zrežejo, spekó in na pojedino povabijo vse znance in vedeževavce tiste pokrajine in obedujejo med petjem in velikim veseljem. Te ljudi sem ostro karal, rekoč: ‚Ali ni to, kar počenjate, silno nespametno? Če bi zaklal psa in ga predložil drugemu psu, bi ta ne hotel žreti od njega. Vi pa to delate, ko se mi vendar zdite razumni ljudje.‘ Toda odgovorili so mi: ‚Zato delamo tako, ker je bolje, da mi pojemo mrtvečevo meso, kakor da bi ga črvi jedli. Sicer bi namreč njegova duša morala trpeti hude kazni.‘ In naj sem jim govoril, kolikor sem hotel, nič mi niso verjeli in tudi niso hoteli opustiti svoje ostudne hrane.“

Na Sumatri je našel Odorik tetovirane divjake, ki so bili vdani kanibalstvu in mnogoženstvu.

Izredno navdušeno opisuje otok Javo, njegovo bujno rastlinstvo in bogate knežje palače. Java je imela staro budhovsko kulturo, in Odorik je videl še njene sijajne spomenike. A kmalu potem, v začetku petnajstega stoletja, so si mohamedovci osvojili otok, zatrli budhizem in ž njim vred njegove templje in palače.

Borneo velja še dandanes za najrodovitnejši in najbujnejši otok. Prav tako ga označuje Odorik. Obširno našteva razne palme, iz katerih dobivajo vino, medico, in celo neke vrste tekočino, ki se strdi in uporablja kot pšenična moka za razno pecivo. Občudoval je posebno bambusov trst, ki zraste visoko kot mogočno drevo, in zdravilni kamen (menda bezoar), s katerim so se divjaki zavarovali zoper strupene puščice.

¹⁾ Spillman: Quer durch Asien II. str. 493. in 500.

²⁾ Podobo take družine je objavil Cordier (o. c. str. 216.)

³⁾ Sievers: Asien str. 547. 548.

Z otoka Borneo je šel neustrašeni potovavec zopet na azijsko celino, in sicer v deželo, ki je bila v XIV. stoletju še zelo malo znana — namreč v Zadnjo Indijo. Obiskal je njeno jugovzhodno obrežje, sedanjo Cochinchino. Ta dežela tekmuje po rodovitnosti in bogastvu z drugimi tropiškimi

pokrajini. Odorik je našel tam kneza, ki je imel več sto udomačenih slonov, videl je velikanske želve in v morju velike trume rib, ki so ob gotovih časih priplavale k obrežju se drestit. Domačini so mu pa rekli, da se prihajajo klanjat kralju dežele.

(KONEC.)

MARIJAN:

V TIHEM VESELJU.

Polno tihega veselja
solnčno-jasno je obzorje,
polno tihega veselja
valoví se žitno morje.

Polna tihega veselja
iz zemlje puhti vonjava,
polna tihega veselja
smeje cvetna se dobrava.

Poln radosti zaželjene
svetel srp se v polju bliska,
poln radosti zaželjene
izza gore fantič vriska.

In devojka v zlatem žitu
zardela kakor mak je,
fantič pa v veselju tihem
k njej nameril svoj korak je...

Valoví se žitno morje
od radosti brez pokoja —
bodi tihega veselja
polna tudi pesem moja!...

VINOGRADNIK:

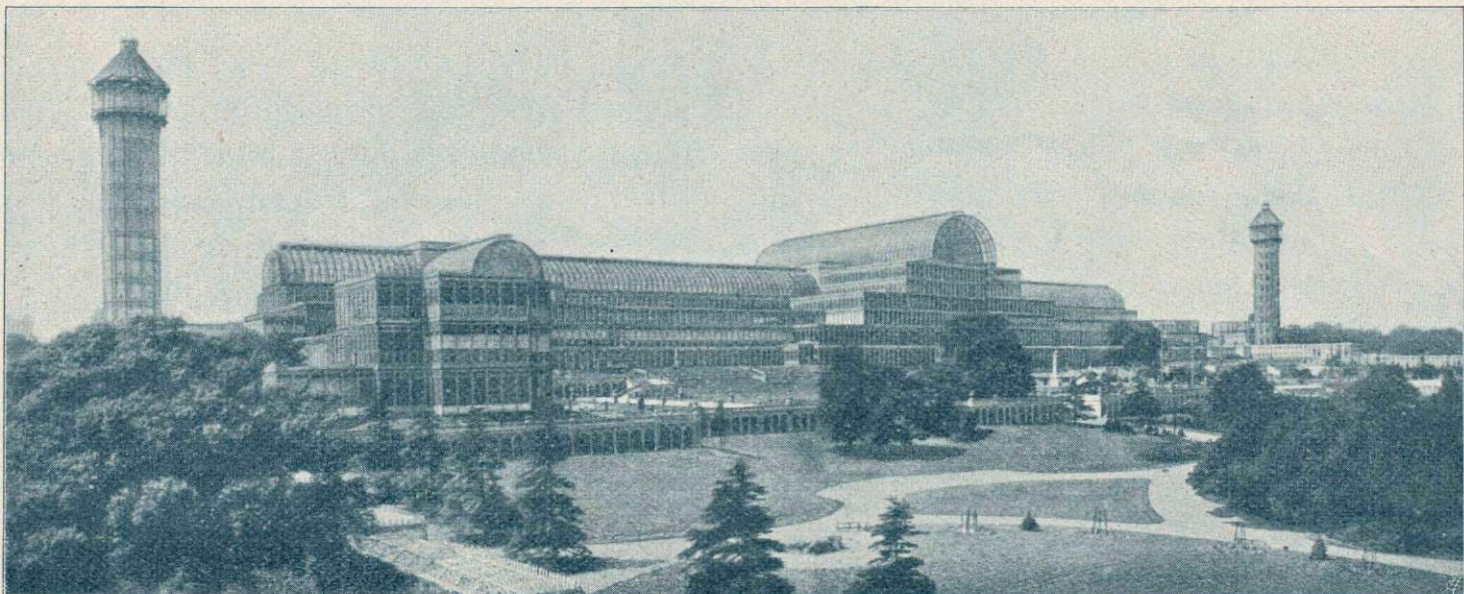
ČE BI MLINAR BIL ...

Če bi mlinar bil,
vinčka bi nalil,
ga do dna izpil,
in klobuček bel

bi postrani del,
pa bi vam zapel
kakor ptič vesel,
če bi mlinar bil...

LONDON: KRISTALNA PALAČA.

DR. E. LAMPE:

LONDONSKI IZPREHODI.

V Kristalni palači.

Nekega jutra sem pogledal v svoj zapisnik, katera pota sem si določil za ta dan. Udaril sem se ob svoje pozabljivo čelo in vzkliknil sam sebi: Že zopet zamudil! V zapisniku je stalo: „Dne 22. avgusta Trifan Fjodorovič Šestakov — inserat ‚Times‘.“

Kaj naj storim? Danes zjutraj bi morali „Times“ že prinesiti moj inserat. A list je ravnokar izšel! Stal sem nekaj trenutkov v zadregi, kajti zamuda je bila res jako nerodna. Hipoma sem se spomnil vsega, kar mi bi bil moral poklicati v spomin moj zapisnik že prejšnji dan.

Bilo je dva meseca prej, ko sem se vozil od Verone do Milana z zanimivim človekom. Starček z dolgo, sivo brado in jako krepkega telesa mi je sedel nasproti. Dasi so njegove svetle oči uprav izzivale k pogovoru, sem sedel molčé, opazujoč okolico. Na neki postaji pa je izkušal kupiti sadja. Migal je prodajalki, vzel iz košare nekaj pomaranč in jo vprašaje pogledoval. Zaman

mu je pravila črnooka Italijanka, koliko stane sadje. Vzel je iz mošnje celo pest denarja in pustil, da je sama izbirala, kolikor je hotela. Z otročjim veseljem je pustil, da je preobračala denar v roki. Bil je očitno tujec, ki ni poznal denarja, in ko sem videl, da bo kupčija izpadla v njegovo precejšnjo škodo, sem začel posredovati in sem Italijanki odštel iz njegove roke zahtevano vsoto.

Starček je obrnil v mene svoj svetli pogled in rekel: „Blгодарjú!“¹⁾

„A tako?“ odvrnem jaz. „Vi ste Rus!“

Radostno mi je jel stiskati roko. „Vi tudi, vi tudi!“ je vzkliknil in od veselja poskakoval na sedežu.

„Skoro, ne manjka mnogo“, mu odgovorim. „A dovolite poljubopýtstvovat²⁾: Kam se peljete?“

„Jaz grem na Špansko“, reče, „rad bi videl borbo z biki.“

„Zanimiva pot“, odvrnem, „ali greste tja edino le s tem namenom?“

„Samo zato. Če še kaj drugega vidim, bo tudi prav. A borbe z biki še nisem videl, in zato potujem na Špansko. Že dve leti

1) Zahvalim.

2) Dovolite radovedno vprašanje.

sem na poti in sem videl mnogo deželâ, a borbe z biki še nisem gledal. Res je še nisem videl, samo slišal sem o njej, da je nekaj posebnega, nekaj blaznega, pa si jo hočem ogledati. Oh, kaki so ljudje na svetu! Z biki se vojskujejo! Strašen rod to! Res moram pogledati to sirovost.“

Njegova zadnja pot je bila iz Port Arturja v Moskvo. To je bilo še pred vojsko, in gnalo ga je, da si ogleda nove kraje, neznane in nadepolne, ki jih je odprla sibirski železnica.

„Trideset dni sem se vozil po železnici“, mi je zatrjeval. „Pomislite, trideset dni na železnici! Pa neprenehoma! Prekrasno!“

In od veselja se je udaril po kolenih: „Trideset dni neprestano! Dnjom a nočju vperjód 1)!“

„Res posebna zabava! Pa kaj ste delali na poti? Ali ste potopisec?“

„Ne, jaz ne pišem. Čemu?“

„Ali ste trgovec?“

„Sem bil nekaj časa, a zdaj nisem več, slava Bógu!“

Bil je iz Moskve, potomec stare ruske rodbine. Svoje posestvo je večinoma prodal in si ga ohranil le malo.

„Votj-te“, je dejal. „Star sem že štiriinšedemdeset let. Slava Bógu, štiriinšedemdeset let! Nimam rodbine, sam sem na svetu. Slava Bógu! Pa sem še močan, kakor vidite. In zdaj potujem po svetu, da vidim božje stvarstvo. Videti hočem svet, preden umrjem. In potem razdelim svoje premoženje med ubožce. Slava Bógu, najlučše tak 2)!“

Njegovo lice je postalo resno in pobožno, oči so se mu mehko zaiskrile. Dobra, blaga duša je gledala iz njih, odkritosrčna in poštena. Bila je prava slovanska duša, polna poezije, rahločutna in sanjava. Povedal mi je, da se pelje iz Lizbone v London, in ker sem bil tudi jaz namenjen tja, a po drugi poti, sva se zmenila, da se tam sestaneva.

„Harašó, harašó 1)!“ je pritrjeval. „A kje in kdaj se najdeva?“

Jaz sem mu predlagal, da oba deneva v „Times“ med male oglase dné 22. avgusta kratko naznanilo, eno samo vrsto, kjer bo stalo le ime, ura in kraj, kje bo dotični isti dan. Katerega ura bo bolj zgodnja, tega pojde drugi iskat.

„Prekrasno!“ je vzkliknil in se udaril po kolenih. Dala sva si roko, da se poiščeva.

Iz Milana se je peljal takoj dalje v Genovo, a jaz sem izstopil.

„Proščajte 2)“, je dejal in me poljubil solznih oči.

„Do svidanja!“

In vlak je odhitel . . .

Tega sem se bil spomnil, ko sem zjutraj odprl svoj zapisnik. Torej napovedani dan! A bilo je že prepozno, da bi dal oglas v list, ker je zjutraj že izšel. A hitel sem kupit številko „Times“, v kateri sem iskal oglasa svojega tovariša. Med stotinami inseratov sem našel slednjič drobno vrstico:

Trifan Fjodorovič, Crystal, Palace,
4 o' clock.

Vrli moj Trifan Fjodorovič je bil torej na mestu, zvest svoji obljubi.

Popoldne sem hitel čez Temzo do bližnje postaje. Prišedši do Towerskega mostu se mi odpre zanimiv pogled. Velika ladja je prišla do mostu, ki je tako visok, da plovejo manjši in srednji parniki brez nevarnosti pod njim. Dva visoka stolpa držita most, ki ima — rekel bi — dve nadstropji. Spodnji most so takoj zaprli, in ko je bil izprazen ljudstva in vozov, se je na sredi kakor preklal na dva dela, ki sta se dvignila z veliko histrostjo, da je mogla ladja pluti skozi odprtino.³⁾ Da pa nismo zamudili dragega časa, smo se pešci v velikih trumah vsuli v stolp, kjer smo se vstopili na električni dvigalnik, in ta nas je dvignil na zgornji 142 čevljev visoki most, čez katerega smo hiteli do drugega stolpa, prišli do tal zopet

1) Noč in dan naprej.

2) Najboljše tako!

1) Dobro.

2) Z Bogom!

3) Pr. sliko str. 401.

po isti poti. Tačas so že zopet drdrali vozovi po spodnjem mostu, ki je dolg pol angleške milje.

Vzel sem vozni listek in se peljal v Sydenham, kjer stoji svetovnoznana „Kristalna palača“.

Bil je lep popoldan. Vlak je bobnel po dolgem mostu čez Temzo, in visoke hiše so švigale mimo nas, kakor bi se podile v burnem teku. Zavozili smo na južno stran mesta,

kjer so nas sprejele nepregledne vrste majhnih, delavskih

hiš, pritisnjenih tesno druga ob

drugo, z majhnimi dvorišči in miniaturnimi vrtički. Tu je vse zidano samo za golo potrebo brez vsakega nakitja. —

Celo zidovi so neometani, da gleda povsod žalostno na na dan rjava opeka. Čimdalje se vozimo

vun, večkrat zagledamo zeleneče travnike, ki jih pa tudi vedno bolj krčijo

neprestano se množeča delavska stanovanja. Slednjič

smo v Sydenhamu, predmestju london-skem, in napis „To the Palace only“

nam pokaže pot k našemu cilju.

„Kristalna palača“ je ogromna zgradba, ki služi podobnemu namenu, kakor dunajska „Rotunda“ ali pariški „Grand Palais“. Zgradili so jo iz materiala svetovne razstave leta 1851. iz samega železa in stekla. Centralna dvorana, ki se raztega podolgem, meri 1608 črevljev v dolžino. Steklena streha je tako visoka, da se človeku skoro ne zdi, da je v zaprtem prostoru, ker sije dnevna luč

skozi steklo. Ob vsaki strani je visok steklen stolp. Na obširnem vrtu okoli palače je napeljana voda po slapovih in umetnih jezerih, vse je krasno zasajeno, vmes pa so zabavišča za staro in mlado. Tu, kjer se igrajo stari in mladi otroci, gotovo ni mojega Trifana Fjodoroviča.

Vstopil sem skozi velikanski portal v palačo. Prvi pogled je čaroben. Zelenje rastlin se prijetno odbija od belih kipov in svetlega stekla, skozi katero se smeje avgustovo solnce. Okoli vodijo hodniki in galerije, in po njih se izprehajajo pisane množice veselega ljudstva.

Kje najdem v tej ogromni palači med neštevilno množico svojega Trifana Fjodoroviča? Tu so kipi angleških kraljev, ki gledajo s kamenitimi, mrzlimi obrazi na ljudstvo. Zablesti se šumeč vodomet, okoli nje ga se napajajo s svežimi kapljicami vodne rastline, iz vseh krajev sveta presajene sem. Stopim dalje, kjer se odpre velikanski oder za pevce in za orkester z ogromnimi orgljami. To je slavna „Händel Orchestra“, koncertni prostor, ki more obseči 4000 pevcev in godcev. Nad njim se razpenja streha v mogočnem oboku, v ozadju so pa koncertne orglje, ki imajo 4384 piščalk. Ob strani je še ena koncertna dvorana. Oder, ki se dviguje amfiteatralno, je danes prazen, le pri orgljah sedi človek, ki se v daljavi komaj vidi. Orglje buče v mogočnih akordih. — Ravnokar je orgeljski

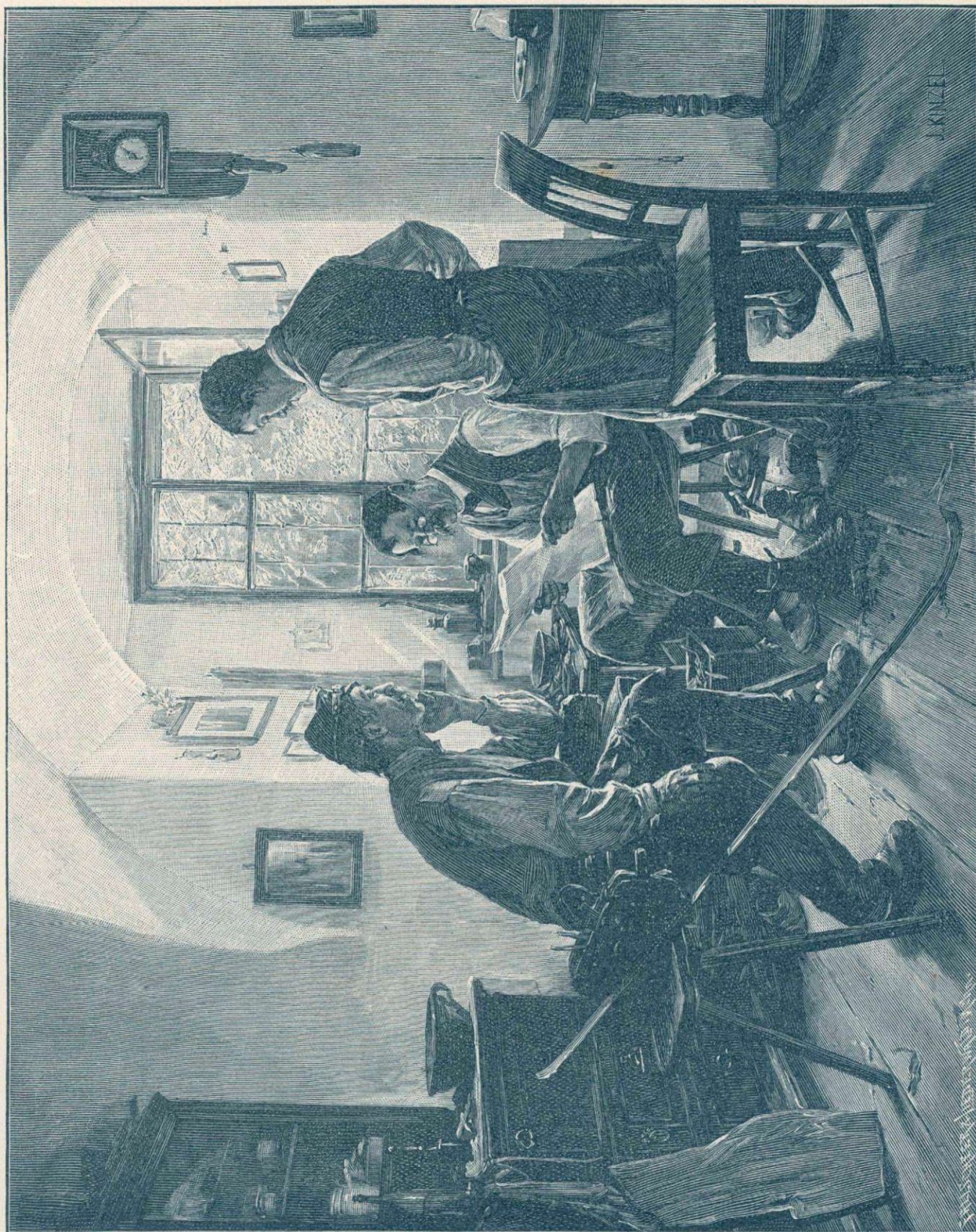

Tomaž Hren,
ljubljski škof 1598—1630.

slavna „Händel Orchestra“, koncertni prostor, ki more obseči 4000 pevcev in godcev. Nad njim se razpenja streha v mogočnem oboku, v ozadju so pa koncertne orglje, ki imajo 4384 piščalk. Ob strani je še ena koncertna dvorana. Oder, ki se dviguje amfiteatralno, je danes prazen, le pri orgljah sedi človek, ki se v daljavi komaj vidi. Orglje buče v mogočnih akordih. — Ravnokar je orgeljski

koncert. Spodaj sedé svobodno poslušavci. Tudi jaz sedem nekoliko, da poslušam virtuosno igranje, nekoliko da si odpočijem in se orientiram po načrtu in popisu palače. Saj

ladje, kjer se za zagrinjalom odpre pogled v veliko gledišče. Tako ogromen je prostor Kristalne palače, da lahko hkrati v njem igrajo in godejo najrazličnejše stvari.

J. KINZEL.

KAJ JE NOVEGA?

ima za majhno vstopnino vsakdo pravico, da vživa vse, kar nudi „Kristalna palača“. Ni še štiri ura, lahko torej poslušam koncert. Nato stopim v nasprotno stran poprečne

Ob straneh so v dobrih posnetkih vzorci arhitekture vseh časov. Stopim v celi gozd starih egiptovskih stebrov. Templji faraonov in njih grobišča se vrste z grškimi kolona-

dami in romanskimi svodi. Izprehajam se pod vitkimi gotskimi stebri in šilastimi loki, pod katerimi se dvigajo najličnejši oltarji in spomeniki srednjega veka. Nato mesprejme Alhambra, divni umotvor španskih Mavrov, in me pozdravljajo spomeniki italijanske renesanse. Tudi tukaj ni Trifana Fjodoroviča.

Zopet se zablešči vodomet, ki kaplja na sveže rastline. Solnce sveti skozi stekleno streho, ki se izgublja v zračni visočini, da se mi zdi, kot bi bil pod milim nebom. Stopim mimo gostilne in doli po stopnicah v akvarij, poln najzanimivejših vodnih živali. Malo dalje je hišica za opice, ki se neutrudno prekucujejo in plezajo po vrveh in vejah v neskončno veselje mladini. Smejal sem se tudi jaz nekoliko in ogledal učene napise za vsako ribo in opico — a Trifana Fjodoroviča nisem našel.

Stopil sem zopet med krasne bizantinske stavbe in pregledal zidarsko umetnost iz dōbe kraljice Elizabete, ki je posneta po vzhodnih zgledih iz Italije, Nemčije in Francije. Vstopil sem v veliko knjižnico, na katero se naslanja prostorna bralna dvorana. Tu sem v naglici prebrskal dnevne liste, v katerih sem iskal novic iz domovine. A angleški listi poročajo o Avstriji silno malo, komaj nekaj vrstic. Izvedel sem samo to, da na Balkanu in v Armeniji kristjane koljejo in da tudi na Ogrskem ni vse prav — a Trifana Fjodoroviča med bravci nisem zagledal. Zato sem sedel k pisalni mizi in spisal v naglici kratek dopis za domovino, ga opremil z državnimi insignijami angleške pošte in prepustil svetovnemu prometu.

Skozi koncertno dvorano sem po daljšem popotovanju došel v razstavo francoskih umetnin, potem sem mimogrede videl dvorano za velike obede, sem se motovilil skozi razstavo najnovejših strojev in sem prišel v izložbo glasbil, nato pa sem spoznal, da sem zašel v neko restavracijo. Na tej poti sem se izgubil v južni del Kristalne palače, kjer sem bil namah v izkopinah starih Pompejev, ki jih je Vezuv tako neprevidno zasul s svojo lavo. Bila je to hiša iz časa cesarja Tita z lepimi meandri, naravnost po-

sneta iz pravih Pompejev. A ker ni bilo tu mojega prijatelja Trifana Fjodoroviča, sem šel dalje v kitajsko mesto, kjer sem videl vsa kitajska oblačila od najmanjših damskih čevljičkov do mandarinskih pokrival, nebroj starih sulic in novega porcelana. Tudi Japonce sem posetil, a med njimi ni bilo mojega ruskega tovariša, pa sem zašel med gibčno četo, ki je na lepo umerjenem prostoru igrala „lawn tennis“. Ker ni bilo upanja, da bi se tu zabaval moj prijatelj, sem šel dalje, a sem bil kmalu med malo galantnimi ljudmi, ki igrajo „foot-ball“, to se pravi, da z nogami sujejo veliko žogo in včasih tudi same sebe. Tu gotovo ni mojega Trifana Fjodoroviča, sem si mislil, in se preril skozi množico v galerijo portretov najslavnejših mož vsega sveta, v kateri sem našel mnogo Angležev, a nobenega Slovenca, in sem nadaljeval svojo pot v galerijo zgodovinskih slik, ki je z umetniškega stališča jako majhne vrednosti, in sem bil kmalu obkoljen od lesenih Indijancev in Hotentotov, ki so váme merili s sulicami in me gledali, kakor bi me hoteli živega požreti. Pregledal sem hitro njihove uniforme, posetil kratko še narodopisne zbirke boljše toaletiranih narodov, med katerimi sem našel tudi slovanske brate, in sem šel po stopnicah na galerijo, ki se vleče okoli vse palače. Krasen pogled na to vrvečo množico in tisočine vabečih, razstavljenih predmetov! Tu so pa razstavljene razne zverine. Stopiš okoli ogla, pa ti molí taco nasproti rjav medved, in preden se mu prav ogneš, ti je za petami lisica in laja v tebe grd šakal. Pri slonih se nekoliko potolažim, ker so manj nevarni, in zabredem v razstavo modernih slik, ki mi zopet razburi živce s strašnimi barvami in sujeti. V razstavi mikroskopičnih preparatov še nagloma pogledam mišje oko in konec pajkovega krempeljčka ne vem koliko stokrat povečana, in ko stopim doli, zagledam celi semenj prodajalnic vseh mogočih angleških tvrdek, ki izdelujejo in prodajajo tisočkrat več predmetov, nego jih rabim celo življenje, od naočnikov do avtomobilov in najnovejših premogovih svedrov.

Preril sem se skozi tisoče ljudi, a Trifana Fjodoroviča nisem videl. Stopil sem v velikanski stolp in se dal z električnim liftom dvigniti 282 čevljev visoko. Tudi stolp je ves steklen do vrha, da se zdi človeku, kakor bi plaval po zraku v tej silni višini. Proti jugu se raztegajo med hišami travniki, a proti severu, vzhodu in zapadu je zemlja pokrita z morjem hiš, ki se zdé drobne kakor krtine, a med njimi leži drobna meglica, ki jih zastira v siv pajčolan. Nobena ponosna zgradba ne dosega naših oči, razen steklenega kolosa, ki se mrzlo reži v višavo in pokriva ves grič. Kakor komaj vidne mravlje se gibljejo ljudje pod nami. Pripeljem se doli in začnem svoje potovanje po Kristalni palači od druge strani.

Najprej sem pogledal vrtne nasade v italijanskem in angleškem slogu, krasno zasajene s cveticami, ozaljšane s kipi in omočene po umetnih vodovodih in slapovih. Poleg njih so igrali „cricket“ in „lacrosse“ in ne vem kakšne športne igre. A jaz sem šel dalje in vstopil v geološko zbirko, kjer so nagromadeni vsi skladi zemskega osrčja, da se ti zdi, kot bi se tu svet na novo ustvarjal. Predzgodovinske živali stegujejo tu svoje ogromne vratove. Tu se režé megalozavri, tlačijo zemljo ihtiozavri, paleoteriji in megalozavri s svojimi strašnimi pezami in dvigujejo pterodaktili svoje težke kosti. A Trifana Fjodoroviča ni med njimi. Od strani še pogledam pisane papige in šibonoge flaminge ter zaidem na plesišče. Tu igra godba, in kdor hoče, lahko po njenem taktu giblje svoje telo, dokler mu drago. Lepo posute steze me zavedejo na vrh griča. Tu zgoraj so lični čolnici na železnem tiru. Sédem v čolnič, ki se začne premikati, in ko pride na rob strmine, se spusti v nižino, kakor bi ustrelil pušico. Kar sapa mi zastane od hitrosti. Spodaj pa se čoln zareže v vodeno gladino in kakor blisk plava po jezeru na drugi breg, odkoder jaz nadaljujem svoje potovanje in pridem med celo zbirko panoram in cirkusov, ki s kričečimi podobami in napisi vabijo, da si oglej človek svetovna čuda. Tu se vidi najmočnejši človek sveta,

ki vsakoga podere in z zobmi dvigne cellega konja, a kdor njega vrže ob tla, dobi tri funte šterlingov. Nasproti se vidijo vsa mesta sveta ali pa koza z dvema glavama — vse na izbiro, kar hočeš. „Le noter! Le noter!“

Zdelo se mi je, da sem videl že ves svet, le Trifan Fjodorovič se je v zemljo udril in je izginil.

Sredi palače sedi na visokem konju lord Roberts, ki je premagal Bure. Še živemu so Angleži postavili bronast spomenik, ki je dvakrat večji od njega samega. Ne verjamem, da bi se bil stari Roberts v resnici kdaj tako moško držal v boju, kakor tu v Kristalni palači, kjer ni treba prav nič poguma nikomur, ki je plačal vstopnino.

Truden od dolge poti krenem na levo proti steni. Tam stoji velikanki lesen voz, podoben vozovom nomadov, ki pod njegovo streho vozijo s seboj vse svoje premoženje. Napis mi pove, da je to voz Krügerjev, v katerem se je bivši predsednik Transvaalske republike vozil med vojsko po deželi, dokler ni angleški denar zadušil burske hrabrosti.

Za vozom pa stoji stegnjen top z dolgo cevjo. Kdo ni slišal o njem? To je „Dolgi Tomaž“, ki so ga Buri vlačili po gorah in dolinah, da je grmel na Angleže. Zdaj je upokojen brez penzije in žalostno gleda po dvorani med veselo množico, angleška mladina se mu pa smeje v črno žrelo. Ubogi Tomaž! Nič življenja ni v njem in glasu nima več, le črno oko in dolg vrat sta mu še ostala.

Kar se pa nekaj zgiblje pod „Dolгим Tomažem“. Ali je oživel? Ali hoče zopet na vojsko?

„Slava Bógu, Jevgenij Osipovič, slava Bógu“, mi zadoni nasproti vesel glas. „Mislil sem že, da ste umrli in da vas nikdar več ne vidim. A vot! Vy zdjês! ¹⁾ Harašó! Kak poživate? Zdorovy li Vy?“ ²⁾

In preden sem mu mogel odgovoriti na toliko vprašanj, me je objel in poljubil na

¹⁾ Vi ste tukaj.

²⁾ Kako se Vam godi? Ste li zdravi?

lice s tako silo, da se mi je zdelo, kakor bi bil poleg mene počil „Dolgi Tomaž“.

„In kako je Vaše zdravje junaško?“ ga vprašam, ko se mu izvijem.

„Slava Bógu! Blagodarjú Vas! Zdrav kakor riba v vodi!“

„Pa kaj delate tukaj pri tem starem topu?“

„Vot, to serjoznoje djelo! ¹⁾ Kako so ljudje čudni, da postavljajo sem topove! Na kraj veselja in vživanja stavijo smrtna orožja! Kolika sirovost! To ni lepo, ampak barbarsko, in kaže, da nimajo človeškega srca. Kdo se more veseliti, če vidi pred seboj znamenja krvi in krute ošabnosti, ki ne pozna usmiljenja do trpljenja! Vojska je greh, in nihče ne sme vzeti v roke smrtnega orožja, da bi končal življenje bližnjemu in pehnil v nesrečo nedolžno rodbino.“

Držala sva se za roki in šla proti odprtemu prostoru, kjer je igrala vojaška godba. Sedla sva k mizi, in naročil sem dva čaja.

„Čelovjêk ²⁾“, je pristavil Trifan Fjodorovič, „pa brez ruma!“

„Ne bojte se“, pravim, „tudi tu se kakor na Ruskem pije čaj vedno brez alkohola. To je zdravo, in Trifan Fjodorovič je živi dokaz, da se s tem doseže krepka in čila starost.“

„Da“, pravi on, „jaz ne pokusim ne vina ne piva, tobaka ne zapalim in ženske ne pogledam. Tako si človek ohrani zdravje in pamet, slava Bógu!“

„Pa kako je bilo na Španskem? Vi ste seveda videli borbo z biki!“

„Videl, videl. Tfu, to je krvava zabava! Biki so pomorili dva človeka in pet konj, preden so jih poklali, da ne govorim o ranjencih. In ljudje temu ploskajo, se veselê, kakor divje živine in ščujejo živali in ljudi, da se naj pobijejo. Ni ljubezni v svetu, in to je njihov propad. Ej, častni knez ³⁾, človeštvo hodi daleč od Boga.“

Natakar je prinesel čaj, kruha s sirovim maslom in zelenjadi na krožniku.

¹⁾ To je resna stvar.

²⁾ Natakar.

³⁾ Na Ruskem naslov katoliškega duhovnika.

„Glejte, kolika množica ljudi“, mu rečem, kažoč z najinega vzvišenega prostora doli na vrveče življenje po palači. „Vse se giblje in hiti za trenutkom, ki beži pred nami.“

„In ti ljudje so žrtvovali tisoče nedolžnih ljudi, da so se obogatili z njihovo posestjo. Ti ljudje imajo denar in plačujejo druge ljudi, ki so za to izučeni, da morijo vsakoga, ki se ustavlja njihovi samopašnosti.“

Trifanu Fjodoroviču se je zresnil obraz. Prej otročje naiven, je govoril vedno bolj odločno, a glas se mu je tresel melanholično.

„Ti ljudje se oblačijo v svilo in nosijo zlate verižice“, je nadaljeval polglasno, „oni imajo tvornice, v katerih od jutra do večera izdelujejo zanje bogastvo reveži, ki hodijo v strganih oblačilih in nosijo umazano perilo. Ti jedó najboljšo hrano in dajejo psom beli kruh in meso, ko njihovi delavci stradajo trde skorje in se niti ne upajo jesti svežega kruha iz strahu, da ne bi snedli več, nego premorejo njihovi dohodki. Ti stanujejo v bogatih hišah, prevlečenih z dragocenimi preprogami, in spijo v mehkih posteljah mnogo dalje, nego je potrebno za počitek, a oni, ki se trudijo zanje, živé v zaduhlih prostorih, brez zraka in svetlobe, spijo malo, stisnjeni na tesnem, ter se pokrивajo z odrgnjeno obleko. In to vse naredi le kruta sila, ki so jo oni vpeljali, in ki grozi s smrtjo vsakomu, ki se ustavlja tej krivični naredbi.“

Pokusil sem zelenjavo, podobno prav drobnemu radiču. Zdelo se mi je, kot bi jedel travo. Izpil sem nekoliko čaja ter dejal:

„Trifan Fjodorovič! Kjer je solnce, tam je tudi senca; a kako to, da se je Vaše veselje nad svetom izpremenilo tako hitro v žalost nad njim?“

„Veselje?“ je dejal tiho, in njegovo oko se je uprlo v mene z globoko melanholijo. „Jevgenij Osipovič, kaj je veselje? Ali ni vsako veselje le lahna svilnata meglica, ki jo odžene vsak vetrič, da se pokaže izpod njega rjava in trudapolna gruda? Ljudje se radujejo, a njihovo veselje je greh.“

Potegnil je z roko čez čelo. Siva brada mu je segala globoko na prsi.

„Ali obsojate vsako veselje?“ ga vprašam.

Ozrl se je v mene z globokim pogledom, kakor bi hotel izliti iz njega ves žar svoje duše. Lahno se je nagnil, da se je njegova brada dotaknila moje roke, in z mehkim glasom dejal:

„Knez častni! Jaz sem duhoborec!“

Ali je bila to bolestna izpoved? Ali je bilo ponosno priznanje? Prijel sem njegovo roko in rekel:

„Govorite, Trifan Fjodorovič, govorite! Izlijte svoje misli svobodno v prijateljsko besedo! Jaz spoštujem Vaše prepričanje! Kaka je Vaša vera?“

„Ne ustavljam se zlu!“

„Vi ste čitali grofa Tolstega?“

„Lev Nikolajevič je božji človek.“

„A kako hočete premagati zlo, ako se mu ne ustavljate?“

„Bog je ljubezen, a ljubezen ne pozna sile. Vsaka sila je greh.“

Pod nami je krepko zaigrala vojaška godba, in polni akordi so plavali med zelenjem ter elektrizirali šetajoče se poslušavce.

„Glejte, Jevgenij Osipovič, ti ljudje rabijo umetna sredstva, da se razveseljujejo, in dražijo svoje živce, ker se silijo k veselju. A v sili ni sreče, ampak najžalostnejša propast. Vsa družba pa je osnovana na sili. In zato ni srečna, ampak trpi v svojem grehu.“

„Brez vsake sile ne bo obstala nikdar nobena država“, opomnim. „Vladar bo moral vedno imeti tudi moč, da prisili one, ki se ustavljajo.“

„Vladati je greh. Nihče se ne sme povzdigovati nad druge. Tudi vojska je greh in greh je iti v vojake.“

„Po Vašem nauku ne bi smel nihče braniti svoje domovine. In če bi Rusija imela kako vojsko, ali ne bi smeli slušati vojaki carja in iti v boj za svojo državo?“

„Ne“, odvrne starec. „Človek ne sme ubiti človeka. To je najvišja postava, in vsi izgovori, s katerimi se silijo ljudje k uboju, so grešni. Kaj je domovina? Če govori eden ruski jezik, drugi pa turški, ali se morata zato pobijati? In če se je kdo učil državnih

postav, ali sme zaradi tega tlačiti druge in jim ukazovati?“

„A potem je država nemogoča.“

„Država je greh, ker država je nasilstvo.“

„A brez države ne bi bilo varnosti.“

„Vse bi bilo varno, ako bi se ljudje ljubili, in se ne bi nihče povzdigoval nad drugim ter hotel živeti od njegovih žuljev. Vsako izrabljanje delavne sile bližnjikove je greh. Zato je greh zidati tovarne in siliti ljudi po pogodbi, da delajo za druge. To je suženjstvo naše dōbe, ki rodi revščino in greh.“

„A potem ne bi bilo nikakega napredka. Če ne bi ljudje znali deliti dela in rabiti strojev, bi zaostali vedno na najpreprostejši stopinji kulture.“

„To bi bilo ravno prav. Kar ni preprosto, je greh. In ta toli hvaljena kultura, kaj je to drugega, nego izkvarjena narava, ki boleha za hudo boleznijo? Poglejte novo lep-slovje! Vse je polno vživanja in nenravnosti. Ljudje govoré, da se s književnostjo omikajo, a po njej postajejo le lascivni in nesramni. Ali so umetniki kaj boljši? Njihove slike so skoro vse nenravne, in iz njih se vidi, kako mora biti njihovo življenje, saj vsak slika le to, kar vedno gleda. Jevgenij Osipovič, umetnost je greh, eden največjih grehov! Ali je to človeštva vredna omika, če ubogi ljudje delajo na polju in se trudijo, pa pride človek s carsko kapico in jim zarubi borno imetje, da se iz te krvave revščine živé ljudje, ki pišejo samo na papir brez pravega namena in brez vsake koristi?“

„Vi ste torej zoper davke?“

„Davke plačevati je greh, ker se s tem podpira suženjstvo ljudstva.“

„Pa če od Vas zahteva država davek, kaj storite?“

„Jaz ne plačam nič. Tirjajo me, a jaz molčim. Potem pridejo in si sami vzamejo. A jaz puščam vse, ker greh je, protiviti se zlu. Pride čas, ko bo ljubezen zmagala nad silo, in tedaj bomo vsi enaki. Bog je duša stvarstva, in Bog je ljubezen. Vse, kar je in živi, je dolžno ljubezni, in nič ne sme delati drugemu sile.“

„A v naravi je vendar zakon boja“, ugovarjam, „žival je rastline, človek kolje živali in jih vživa.“

„To ni prav, Jevgenij Osipovič“, reče moj tovariš. „Meso jesti je greh.“

„A kako naj potem živimo?“

„Ne stori nikomur nič žalega! Tudi živali ne! Vse je proti ljubezni, kar je sila.“

„Ali pa ni človek gospodar vsega stvarstva?“

„Človek je del prirode, in ljubezen je postava, ki mora edina vladati. A to ni tista ljubezen, o kateri pišejo v povestih, ampak božanstvena ljubezen, ki je duša sveta. Ljudje se veselijo in ženijo in mislijo le vsak na svojo osebno korist. Vsak bi moral delati za blagor vsega človeštva, ne pa le zase in za svoje.“

„A oče mora skrbeti za svojo rodbino, za ženo in otroke.“

„Skrbeti za rodbino bolj kot za splošnost, je greh. Tudi ženiti se je greh.“

„Čujte, Trifan Fjodorovič, ali upate Vi, da se bo kdaj svet ravnal po vaših načelih?“

„Jaz ne vem, ker ljudje gredo svoja pota, v pogubo. A srečni ne bodo popolnoma, dokler se ne bodo ravnali po teh naukih, ki so zapisani v njihovih srcih. So nekateri, ki v njih živi žar božanskega spoznanja. Slava Bógu! A malo jih je, in zato se človeštvo pogublja.“

Pogledal je zopet s sanjavim očesom v daljavo.

Spodaj je pa veselo zasvirala godba, in pisana množica se je izprehajala med oleandri z glasnim smehom . . . (DALJE.)

ANTON MEDVED:

PTICAM SELIVKAM.

Zopet se vračate ptice
z gorkega juga:
Bodi mi srčno pozdravljena pevkinj
nežna zadruga!

Kadar vas gledam, poslušam,
ljubice moje,
žalost navda me, ali veselje,
ali oboje.

Mine pomlad, in jeseni
dvignete krila:
Zopet se v krajih vam solnčnih posmeje
stvarnica mila.

Moje srce pa zavetja
gorkega nima.
Tuj mi je dom, tujina domača,
tu in tam zima.

J. K.:

RODBINSKI PRIIMKI NA SLOVENSKEM.

NAPRAVLJENI IZ KRAJEPISNIH IMEN.

(DALJE).

8. BRČNIK, Št. (: Brdce v celjskem okr.).
9. BRIŠNIK, Št. (: Briše, okraj Vransko in Laško).
10. BREŽNIK, Št. (: Breg v mnogih štajerskih okrajih).
11. BRDNIK, Kor. in Št., glej Berdnik!
12. BREZNIK, Št., Kor. in G., ponemčeno WRESSNIG, Ljublj. (: Brezje, Brezno i. dr. v premnogih slov. okrajih).
13. BREZOVNIK, Št. (: Brezova in -ovo v raznih okrajih).
14. BRODNIK, D., Kor. in Št. (: Brod v krškem, novomeškem, žužemperškem, celovškem okraju; nadalje Brode, okraj Konjice in Šmarije na Štaj.).
15. BUČNIK, Štaj. Buče in Bučje, okraj Kozje.)
16. BUKOVNIK, Št. in Gor. (: Bukovje v raznih štaj. okrajih).
17. CESTNIK, N. in Štaj. (: morda Cesta, okraj Ajdovščina in Celje).
18. CVETREŽNIK, Pr. (: Cvedrež v kanal-skem okraju).
19. ČERTVEŽNIK, Št. (: morda Čretves v konjiškem okraju).
20. ČRETNIK, Št. (: Čret, Čreta, Črete v raznih štaj. okrajih).
21. DEŽNIK, Št. (: morda Dežno v treh okrajih na Štaj.).
22. DOBOVIČNIK, Št. (: Dobovica v celjskem okraju).
23. DOBROVNIK, Št. in Kor. (: Dobrovlje, okraj Vransko, ali Dobrova v mnogih štaj. in kor. okrajih).
24. DOVNIK, Št. (: Dol in Dole v premnogih št. okrajih).
25. GABERŠNIK, Št. (: Gabrec in Gabreče na Štaj.).
26. GEREČNIK, Št. (: Gerečja vas v ptuj-skem okraju).
27. GRMADNIK, Št. (: Grmada v brežiškem okraju).
28. GLABAČNIK, GLOBAČNIK, Št. (: Globoč(e) v radgonskem okraju).
29. GLANČNIK, Kor. (: Glanča, Glanče in Glanc na Kor.).
30. GLINIK, Kor. (: morda Glinje, okraj Borovlje?)
31. GLOBELNIK, D. (: Globelj v ribniškem okraju).
32. GLOBOČNIK, G. in Št. (: Globoče in Globoko v raznih štaj. okrajih; Globoko tudi v radoljiškem okraju na Gor.).
33. GODNIK, GODNIG, Prim. (: morda Godje v sežanskem okraju).
34. GOMILNIK, Št. (: Gomila in Gomile v raznih št. okrajih).
35. GOLČNIK, G. (: Golice v kamniškem, Golice v litijškem okraju).
36. GOLOVERŠNIK, Štaj. (: Goli vrh v celjskem okraju).
37. GORIČNIK, G. in Kor. (: Gorica, Gorice, Goriče na Kor. in Gor. v mnogih okr.).
38. GORNIK, D., Kor. in Štaj. (: Gora v raznih št. okrajih, v ribniškem okraju in Dol. in v rožanskem na Kor., ali Gore v trbiškem in celovškem okraju ali Gor(e)nja vas v raznih dolenj. okrajih ali Gorje v celovškem, rožanskem in radoljiškem okraju).
39. GRADIŠNIK, Kor. in Štaj. (: Gradiše, okraj Trg ali Feldkirchen na Kor.; Gradišče, Gradiše, Gradiš v raznih štaj. okrajih).
40. GRADNIK, Pr. (: Gradno v goriškem okraju).
41. GROBELNIK, GROBLNIK, Štaj., Kor. (: Gróbelno, okraj Celje in Šmarije na Štaj.).
42. GRIČNIK, Štaj. (: Grič, okraj Kozje, Brežice in Konjice na Štaj.).
43. GRMADNIK, Štaj. (: Grmada v brežiškem okraju).
44. GRUBELNIK, Kor., GRUBELJNIK, Št., = Grobelnik.
45. GRUŠOVNIK, GRUŠONIK, Št. (: Grušovje v raznih okrajih na Štaj.).

(DALJE.)

SLOVENSKA.

Knezova knjižnica. Zbirka zabavnih in poučnih spisov. Izdaja „Slovenska Matica“. XI. zv. Uredil Fr. Levčič. V Ljubljani 1904. — Letošnji zvezek obsega dve povesti. Prva je Cankarjeva „ljubezenska zgodba“ „Križ na gori“.

Opojni vzduh Cankarjeve domišljije preveva tudi v tej povesti vsako vrsto. Kakor omamljen sledi čitatelj tem nejasnim podobam, poslušša te sanjave besede in sočuvstvuje s temi ljudmi, ki so napol sence, napol živa bitja. To so ljudje iz Globeli, samotne kotline, ki je na vse strani zabita in ločena od sveta. Oni si želé vun iz Globeli v svet, da se razširijo in da najdejo novo polje za svoje delovanje. Glavni junak je „umetnik“ Mate, prava Cankarjeva postava; on je izprijen študent, „lump“, „vagabund“, ki spi pod kozolcem in propade v slabi družbi. A dvigne ga podoba Hance, cerkvenikove hčere iz Globeli. V to osebo je Cankar vlil vso nežnost svojega talenta. Namesto dejanj so mu čuvstva, ki so opisana s tako dušeslovno fineso, da smemo imenovati Hanco eno najboljših Cankarjevih ustvaritev. Tudi smo s presenečenjem srečali tu prvega človeka iz mesa in krvi v Cankarjevih povestih — Amerikanca Toneta. Vsa moč je v dialogih, ki so pa vsaj v prvem delu mnogo preveč gostobesedni. Sicer tudi v tej povesti Cankar zliiva nad slovensko „inteligentno“ družbo ostri žolč svoje satire in ji ne prizanaša z udarci, od pijanega učitelja in nenravne koketne učiteljice do „klavrnega pevskega zbora“ čitalnice na deželi. Vendar sta dve stvari, po katerih se dviga ta Cankarjeva povest visoko nad prejšnje običajne njegove stvari: Hanca je slikana kot нравno nepokvarjeno bitje, kot „angel varuh“, in ko gre iz Globeli v neznani svet iskat službe in bodočnosti, ne lega nad njo tema obupnosti, ampak Cankar vidi, da je „zrastel nad Globeljo na zlatordečem ozadju silen križ, koprneč na nebu, in v radostni slutnji je zušumelo drevje“. Tako se zlivajo vsi ti polzvočni, boječé trepetajoči glasovi bolnih duš v

sklepen harmoničen akord, ki ga sicer le slutimo, a ki nas zadovoljuje.

Ali pomeni ta radostna slutnja novo dōbo tudi Cankarju? Naj gre za Hanco in Matetom!

Vsa drugačna je druga povest. Pisatelj ki se je skrtil za imenom L. Devetaka, nam je napisal „Spomine gospoda Ignacija Brumna“. Nismo našli v teh „Spominih“ niti najmanje originalnosti, a še manj estetičnega okusa, da o morali niti ne govorimo. Gospod „Devetak“ nam pove svoj namen takoj izpočetka. Pokazati nam hoče, da so mnogočislani narodni prvaki podli ljudje, take propalice, da se mora vsakdo od njih s studom obrniti, kdor dvigne zastor od njihovega zasebnega življenja. Gospod „Devetak“ naj nosi sam odgovornost za to svojo trditev! Mi samo konstatiramo, da je njegova povest z vsakega stališča pod vsako kritiko. Vsaka poteza je sirova in neotesana, o tehniki ni niti govora; izrazi so banalni, pripovedovanje prostaško in vsebina gnusna. Obžalujemo, da je tak izdelek izšel v „Knezovi knjižnici“.

Dr. E. L.

Slovenci v šomodski županiji na Ogrskem. Zgodovinska, narodopisna in književna črtica. Napisal Anton Trstenjak. Cena 1 K. V Ljubljani 1905. Založil A. Trstenjak. Str. 115. — Poučno delo nam je podal tu gospod pisatelj, ki je prehodil kraje, katerih prebivalstvo popisuje. Po zadnjem ljudskem štetju bi bilo na Ogrskem 74.535 Slovencev z zaladski, v železni in v šomodski stolici. Seveda je to število še mnogo večje v resnici. Pisatelj popisuje po vrsti Taranj, Hrvate v šomodski županiji, slovenske izselce, Šurd, Štefana Kuzmića in njegove rojake ter prodiranje Mažarov v slovanske vasi. Z nekako posebno simpatijo popisuje protestante, ki pa niso zabranili pomažarjenja ogrskih Slovencev. Na črti od Dunaja do Zemuna je poleg Slovencev še 188 552 Hrvatov in 434 661 Srbov, skupaj 697.748 Slovanov. Žalostno, da so te narodnosti na Ogrskem dandanes popolnoma pod gospodstvom Mažarov! Knjigi je pridejan zemljevid Slovencev v šomodski županiji na Ogrskem.

Illustrierte Weltgeschichte, herausgegeben von Dr. S. Widmann, Dr. P. Fischer u. Dr. W. Felten. München. Allgemeine Verlagsgesellschaft. — Dobili smo prve tri sešitke tega znamenitega in lepega dela, ki popisujejo eno najvažnejših dôb svetovne zgodovine: Francosko revolucijo in Napoleonove vojske. Velika prednost te zgodovine je, da se popisujejo dogodki z vso objektivnostjo, a silno živahno in zanimivo.

Pisatelji se ozirajo v prvi vrsti na ideje tedanjih časov, iz katerih je nastala revolucija, in se varujejo protiverskih tendenc, s katerimi so po navadi pisane take knjige. To delo priporočamo vsem, zlasti, ker je okrašeno z lepimi zgodovinskimi slikami umetniške vrednosti. Izšlo bo v štiridesetih zvezkih po 1.20 K (se naroča v „Katoliški bukvarni“ v Ljubljani).

Kruci na Spodnjem Štajerskem.

Marib. 1905. Založil Murški. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru. Str. 68. — K dvestoletnici slovenske zmage nad Kruci je izšla knjižica, ki popisuje Kruce in njihova grozodejstva. Dr. Fr. Kovačič popisuje najprej razmerje avstrijskih deželâ do Ogrske v XVII. stoletju v točnem zgodovinskem pregledu, potem pa sledi M. Slekovičev spis o Krucih. Ti so dobili svoje ime od „križarjev“ (cruciati),

ogrskih kmetov, katerih se je čez 10.000 dvignilo, da gredó nad Turka. A njihov vodja Jurij Dosa jih je vodil proti grajščakom, ropal in plenil, kar se je dalo. Odtlej so imenovali take roparje sploh „Kruce“. Hodili so mnogo let plenit na Štajersko. Naša slika, ki jo ponatiskujemo baš iz te knjižice, nam kaže po mnenju pisateljevem tak boj s Kruci na Murskem polju l. 1683.

Župnik Pornat vodi svoje ljudi v boj, da brani Krucem prehod čez Muro. Slika je visela čez sto let v župnijski cerkvi sv. Križa, in zdaj je v Ljutomeru.

Golica in Kadilnikova koč.

Zgodovinske in potopisne črtice. Spisal dr. Jos. C. Oblak. V Ljubljani 1905. Tiskali in založili J. Blasnik nasl. Str. 90. — V tej knjižici imamo življenjepis hribo lazca Fr. Kadilnika in njegova „Popotna pisma“, ki so zanimiva kot začetki slovenskega planinskega slovstva.

Janežičeva slovnica.

Spisal Gabriel Maj-

cen k petdesetletnici „Slovenske slovnice“ Antona Janežiča. V Ljubljani. Tiskala „Katoliška tiskarna“ 1905. Str. 160. Ta knjižica je izšla kot ponatisk iz „Dom in Sveta“.

Osebna dohodnina. Četrto poglavje zakona z dné 25. okt. 1896. št. 220 držav. zak. o neposrednih osebnih davkih s pojasnili, za-

DEKLICA IZ ROŽNE DOLINE.

devnimi odločbami c. kr. upravnega sodišča in raznimi vzorci. Uredil in sestavil **Valentin Žun**, c. kr. davčni nadzornik. V Kranju 1905. Izdalo društvo „Pravnik“. Cena K 1.20. — Koristna in potrebna knjižica!

HRVAŠKA.

I. S. Turgenjev: **Oci i djeca**. Preveo Mirko Divkovič. U Zagrebu. Izdala „Matica Hrvatska“. 1904.

Leta 1893. je začela podajati „Matica Hrvatska“ svojim članom vsako leto nov književni dar: „Slovensko knjižnico“, ki prinaša prevode iz vseh slovanskih jezikov. Izmed dvanajstih snopičev, ki so izšli do lanskega leta, obsega pet snopičev izbrane pripovedi velikega ruskega književnika Ivana Sergijeviča Turgenjeva. Roman „Oci i djeca“, ki ga je prinesla „Slovenska knjižnica“ v prevodu I. 1904., spada med Turgenjevove socialno-politiške takoimenovane nihilistične romane in je izšel l. 1862. v mesečniku „Ruski vestnik“. Pisatelj nam slika v njem stremenje nove stranke, ki se je pojavila v VI. desetletju minulega stoletja in hotela prevreči ves obstoječi družabni red tužne Rusije. Začetniki te struje so se navzeli hegeljanizma in francoskega socializma ter so se lotili z vsemi močmi dela na socialnem polju. V romanu „Oci i djeca“ nam kaže Turgenjev na podlagi lastnih opazovanj in izkušenj prepad, ki je zijal med staro generacijo, ki je bila prepojena z nekim bolnim abstraktnim idealizmom, in med novo, katere zastopnik je glavni junak v romanu, zdravnik Bazarov. Ta je pisatelju najbolj simpatična oseba v tem delu in Turgenjev se strinja z njim v vsem, izvzemši njegove nazore o umetnosti. Zakaj je naslikal Bazarova kot sovražnika umetnosti, nam pove v svojih literarnih spominih iz leta 1869., ko pravi: „Ko sem slikal Bazarova kot nasprotnika umetnosti, nisem imel pri tem hudobnega namena, da bi bil žalil mlado generacijo, temuč storil sem to zato, ker sem imel pred očmi nekega znanca, zdravnika D., in ker sem isto opazil tudi pri drugih osebah njegovega stanu. ‚Življenje jih je napravilo take‘, sem si mislil; jaz nisem imel pri tem namena koga dražiti ali pa si izmišljovati, temuč hotel sem naslikati neko gotovo osebo“. Mladorusi ali nihilisti, kakor jih že imenujemo, so se jezili nad Turgenjevom, ker kaže v celem romanu veliko razliko med Bazarovimi teorijami in praktičnim življenjem njegovim. Dalje so mu zamerili tudi besedico „nihilist“, katero je on prvi rabil. V

zgoraj omenjenih spominih pravi, da s to besedico ni mislil žaliti mladorusov, temuč da je rabil besedo zato, ker se mu je zdela najprimernejša. V celem romanu se kaže gorka ljubezen pisateljeva do tlačenega ruskega mužika, čigar dušo je Turgenjev tako natančno poznal; v 13. poglavju pa nam izborna slika emancipirano rusko ženo Evdoksijo Kukšinovo.

Gotovo spada ta roman med najboljše Turgenjevova dela in brez dvoma med najboljše proizvode ruskega realizma. Mirko Divkovič je podal Hrvatom jako dobro prestavo, ki se z lahkoto čita; vse tuje izraze je pojasnil pod črto in istotam prestavil vse latinske, angleške in francoske stavke, katere govore različne osebe v romanu. Slovenci imamo prestavo tega romana že od leta 1888. izpod peresa Ivana Gornika.

A. M.

Milan Marjanović — **Karijera**. Roman naših dana. — Na Rieci 1905. Naklada „Novog lista“. Str. 487. Ciena 2 krune. — Pred dvema letoma nam je Marjanović napovedal v svojih „Fragmentih“ s patetično gesto in samozavestnim obrazom svoje „obračanje k velikoj umjetnosti života“ od „zapadno-europske dekadentske, intimne umjetnosti“. Radovedno smo čakali dela „velike umjetnosti življenja“, toda zadnji njegov roman nas je prepričal, da ga najbrže nikdar ne dočakamo. Če bi pa imela biti njegova „Karijera“ delo „velike umjetnosti života“, potem je že vse eno, če ostanemo pri starem — pri „dekadentski, intimni umjetnosti“. Kajti to njegovo delo kaže še popolnoma jasno mnoge napake tiste struje, katero je hotel pisatelj s „Fragmenti“ zapustiti. Menimo zlasti tisto moderno razkosanost in raztrganost, tisto dekadentno tavanje med svetovnimi naziranjmi, tisto onemoglost in pešanje moške volje in energije. Pisatelj nam je pokazal množico značajev — bolje ljudi — in niti enega med njimi ne bi mogli imenovati lepega in prikupnega. Vsi se pehajo za karijerami, ki so jim edini vzor, edina sreča, kateri vse žrtvujejo. Po čudnem naključju so vsi ti ljudje npravno propali in še po čudnejšem naključju stoji npravna propalost v tesni zvezi s karijero: Vsi napravijo dobro karijero, edini Steberski, ki zavoľjo fizične impotence ne more biti nemoralen, ta gre v prezgodnji — pokoj. Da smo hudobni, bi rekli, da je to edina misel, ki smo jo dobili iz celega dolgega romana. Niti eden žarek ne posveti v to temo. Glavni junak Ivo Mikec je zastopnik cele te po karijeri stremeče družbe: brez dela, brez prepričanja, brez misli, z lepim geslom: „Enkrat živimo!“, hlepeč le po zabavi in udobnosti, npravno propal in onemogel človek — ta mož doseže lepo karijero. Ničesar

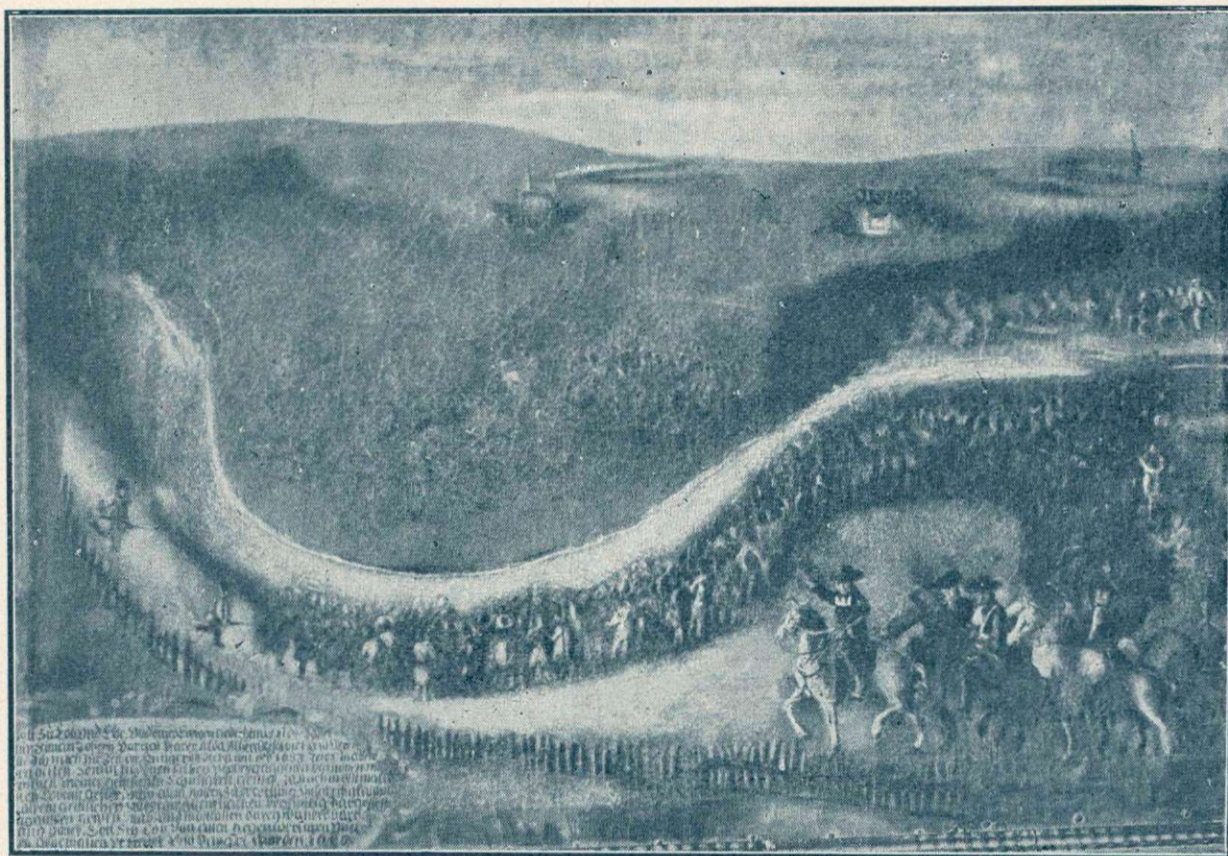
ne bi imeli proti temu: sistem je tak, in taki ljudje imajo pot pred seboj. Toda Marjanovič je dosledno in do skrajnosti negativen. Nasproti Ivo Mikcu postavi Mirka in Jelico. Mirko nasprotuje Mikcu pri volitvah in dela za opozicionalno stranko, a Marjanovič nam s slastjo razlaga, da je Mirko „navdušen norec“ in njegov šef, ki ga kandidira opozicija, „prebrisan lopov“, ter nam z veseljem pripoveduje, kako Ivo Mikec z orožniki razžene shod opozicionalne stranke. In Jelica, ki jasno vidi napačno pot, po kateri ji hodi brat Ivo, ta Jelica, s katero edino moremo simpatizirati — taista Jelica pride in pravi resignirano: „Ivica je pametnejši od nas vseh.“ Marjanovič seveda stoji na svojem visokem in

stanejo ljudem še po viharju življenja, če bi hotel narodu kopati grob, da pade vanj obnemogel in izmozgan — a teh namenov bi ne mogli pripisovati z mirno vestjo niti Marjanoviču.

IZ DRUGIH KNJIŽEVNOSTI.

Ecclesiae Lavantinae synodus dioeclesana, quam a. D. 1903 coadunavit Michael Napotnik, princeps-episcopus Lavantinus. Marburgi 1904. Sumtibus pr. ep. Ordinariatus Lavantini. Typis typographiae s. Cyrilli. Str. 918.

BOJ S KRUCI L. 1683.

(Po stari sliki v Ljutomeru.)

nedotakljivem stališču vestnega poročevalca in zasmejal se nam bo veselo in zadovoljno: „Kaj morem jaz za to, če je življenje tako? Taki so ljudje, taka je kariera — in kako naj bo njena slika drugačna? Jaz, gospôda, tega ne odobravam, le kot zanesljiv pisatelj slikam in posnemam. Življenje je tako in taka je velika umetnost življenja.“ Prepirati bi se mogli o tem, ali je res življenje tako, kot nam ga je narisal Marjanovič. A tudi če je tako, bi smel dosleden človek ostati v tej struji „velike umetnosti življenja“ le tedaj, če bi hotel namenoma in sistematično ubijati v ljudeh zadnje ostanke moči in energije, če bi hotel dosledno moriti tiste nežne in redke cvetke idealizma, ki po-

— Ta obširna knjiga, spisana z najskrbnejšo natančnostjo, obsega obširen popis škofijske sinode, v katerem so zlasti pomenljivi sinodalni sklepi, ki določujejo pravila za vse cerkveno življenje v lavantinski škofiji. Tu so vzorna navodila za čitanje Sv. pisma, o pravi in napačni reformaciji, o verskem odpadu, o socialnem vprašanju in raznih načinih, kako se udeležuje cerkev njega rešitve. Posebno važna in času primerna so določila o krščanski demokraciji in o delu med ljudstvom, o katoliški organizaciji, o boju proti alkoholizmu, o raznih katoliških društvih. O bogoslužju je določeno vse z največjo natančnostjo, kakor tudi o duhovnem uradovanju. Knjiga je res spomenik

apostolske gorečnosti in vneme za katoliško življenje, pravi „codex“ za duhovnike lavantinske škofije.

Geschichte der Musik in Wien. Von dr. Josef Mantuani. Erster Theil. Von der Römerzeit bis zum Tode des Kaisers Max. Mit vielen in den Text gedruckten Illustrationen und Notenbeispielen, zwei Tafeln und einem Anhang von 54 Musikstücken. Wien 1904. Druck und Verlag von Adolf Holzhausen, k. u. k. Hof- und Universitätsdruckerei. Vel. 4°. Str. 458.

S posebnim ponosom smo vzeli v roke to izredno knjigo. Pisatelj je naš rojak, znan že po svojih glasbeno-zgodovinskih delih, in da je ravno Slovenec spisal zgodovino dunajske

G. pisatelj začenja z rimsko dōbo. Glasba starih Rimljanov, zlasti na dvoru Marka Avrelija, znanega cesarskega filozofa, daje pisatelju priložnost, da razpravlja o starorimskih godalih in pihalih, nato pa se bavi z glasbo prvih krščanskih časov. V markantnih potezah popisuje prehod od starorimske do prve krščanske kulture in glasbo kot izraz te nove omike. Petje, gledišče, narodne pesmi in umetno pesništvo cerkveno in posvetno, latinsko in nemško, krščansko in pogansko, mu dajejo dovolj priložnosti, da dobi gradivo tudi za splošnovažne kulturne sodbe. Zgodovinski viri se pomnože od Rudolfa Habsburškega dalje. Ravno avstrijske dežele so ono torišče, na katerem se dajo zasledovati početki vseh vrst pesništva in glasbe — od pravljicne epike do cerkvene pesmi in

KRALJEVI GRAD WAWEL V KRAKOWU.

glasbe, nam je ravnotako v čast, kakor da je pred štirimi stoletji Ljubljčan Jurij Slatkonja kot dunajski škof reformiral glasbo na dvoru in v cerkvi.

Starinsko društvo dunajsko izdaja monumentalno delo „Geschichte der Stadt Wien“, in dr. Mantuani popisuje zgodovino dunajske glasbe, katere prvi del — do smrti cesarja Maksimilijana I. — je ravnokar izšel. Dr. Mantuani je pokazal v tej knjigi svoje silno obsežno zgodovinsko znanje, ki ni le strokovno glasbeno, ampak obsega ves kompleks kulturno-zgodovinskih vprašanj. Knjiga je osnovana na najširšem temelju in bo živo zanimala vsakega kulturnega zgodovinarja.

nežne lirike ali celo politične satire. Mnogo jako zanimivih podrobnosti za početke nemške pesniške umetnosti je tu nabranih, s katerimi se ne moremo obširneje baviti. A za nas je zanimiv tudi ta del, ker je vplival gotovo tudi na naše kraje in podal snov marsikateri pesmi, ki je nastala pri nas. Zanimive so latinske pesmi iz tega časa, n. pr.:

Ludunt super gramina
virgines decorae,
quorum nova carmina
dulci sonant ore . . .
Ergo nostra concio
psallat cum tripudio
dulci melodia . . .

Vpliv Italije je bil silno močan tudi na Dunaj, in ta vpliv je šel čez naše kraje. Zato je za nas važno posebno to, kar piše gospod pisatelj o cerkveni glasbi v akvilejskem patriarhatu. Cerkev je dala s sveto mašo, z breviarijem in z liturgičnimi spevi mnogo novih elementov za razvoj narodne in umetne pesmi, ker je pri bogoslužju sodelovalo tudi ljudstvo. Tudi ljubavne latinske pesmi so bile tedaj često prikrojene po vzorcu cerkvenih himnov. Gospod pisatelj razpravlja potem, kako so cerkvene pesmi vseh vrst, zložene za razne cerkvene čase in pobožnosti, prihajale med ljudstvo.

Geza pl. Fejervary,
novi ogrski ministrski predsednik.

Najstarejše „glasbene matice“ so bile cerkvene bratovščine, katerih prvo nahaja gospod pisatelj na Dunaju v XIII. stoletju. Kmalu so nastale igre, ki so predstavljale v prvi vrsti biblične motive, naslanjaje se na katoliško bogoslužje. Za enoglasnim petjem nastopa večglasna pesem. V cerkvah so nastopile orglje; pri sv. Štefanu na Dunaju so jih imeli že l. 1334. Dalj časa se pomudi gospod pisatelj pri „meistersängerjih“, ki so pevali svoje pesmi ob sprem-

ljevanju glasbil. Potem pridejo na vrsto plesavci, godci in potujoči pevci. Med njimi so bili ljudje vsake vrste, kakor priča pesem:

Secta nostra recipit
iustos et iniustos
claudos atque debiles,
senio combustos,
bellosos, pacificos,
mites et insanos,
Boemos, Teutonicos,
Sclavos et Romanos.

Torej so bili najbrže tudi Slovenci med to pisano pojočo družbo. Njihova nramnost je bila različna, kakor tudi njihove pesmi:

Tales versus facio,
quale vinum bibo;
nihil possum facere,
nisi sumpto cibo.

Tako se je poleg nabožne in resne umetnosti razvijala že tedaj lehkomišelnost in dovtipna pesem. Proti takim godcem so nastopili cerkveni zbori, ki so obsojali nenramnost in opominjali posebno duhovnike, da se naj ne družijo s takimi „umetniki“.

Teoretični pouk v petju se je gojil ob cerkvah v posebnih šolah. Od Rudolfa I. dalje se vedno bolj množé cerkvene pevske in glasbene šole, pozneje gojé glasbo tudi vseučilišča, katerih dijaki so se vežbali v prvi vrsti v cerkvenem petju, potem pa gojili tudi kratkočasno glasbo. Ne moremo se spuščati v podrobnosti, a omenimo le „Dvorno kapelo“, ki je imela odločilni vpliv na glasbo in katere prvi voditelj je bil Slovenec Slatkonia.

Hvaležni smo gospodu pisatelju, da se je obširnejše ozrl na tega zanimivega moža. Slatkonia, ki je prevajal svoje ime tudi v „Goldpferd“ ali „Chrysippus“, je bil rojen v Ljubljani dne 21. marca 1456. Bil je ljubljanski kanonik in dvorni kaplan cesarja Maksimilijana I. L. 1499. je postal novomeški prošt, leta 1500. župnik v Št. Rupertu, l. 1503. je postal stolni prošt v Ljubljani, 1513 pa dunajski škof. Neminljivih zaslug si je pridobil za glasbo. Bil je cesarjev zaupnik in je izvrševal njegove ideje. Umril je 26. aprila 1522. in je pokopan v stolnici svetega Štefana.

Priloge v glasbenih zgledih in slikah pojasnjujejo besedilo knjige, ki je res monumentalnega pomena za glasbo naše države, in kakor kaže naš površni pogled, ni brez zanimivosti za našo domovino.

Željno pričakujemo nadaljevanja.

Dr. E. Lampe.

NAŠE SLIKE.

Pulj (str. 385.) je avstrijsko vojno pristanišče na strateško jako važnem kraju koncem istrskega polotoka. Velika in po naravi jako zavarovana luka je močno utrjena, in ravno zdaj se utrdbe še izpopolnjujejo in avstrijska vojna uprava se trudi, da naredi iz Pulja vojno pristanišče prve vrste.

„Morska zvezda“ (str. 393.) je fantazija našega slikarja g. J. Vavpotiča. Morje šumi in valovi se penijo, iz teme pa vstaja nad valovi kakor zračna megla svetla prikazen, mistična „morska zvezda“, tolažnica v nevarnosti in upanje v viharju.

Towerski most je popisan v „Londonskih izprehodih“. Stavba tega mostu je stala do 30 milijonov kron. Most se ravnokar vzdiguje, da more velika ladja pluti pod njim. Tačas hité pešci čez zgornji most. To je prvi londonski most, ker pred njim je Temza podobna velikemu zalivu. Stavba s stolpi v ozadju je „Tower“, londonski „grad“, nekdanja kraljeva stolica, potem ječa in vojašnica, zdaj pa zgodovinski muzej in stanovanje umirovljenih vojakov.

„Sv. Tomaž“ (str. 409.) je Mencingerjeva slika Gornjem gradu na Štajerskem. (Podpis se glasi po zmoti „Sv. Anton“, kar se naj blagohotno popravi!). Objavili smo to sliko iz krasne Stegenškove knjige o dekaniji gornjegrajski. Slika krasi grajsko kapelo gornjegrajsko in dr. Stegenšek pravi o njej, da je ena najboljših slik tedanje slovenske umetnosti (slikana je l. 1756). Apostol je slikan v viziji. Nad njim je znamenje, od katerega izhaja svetloba. Vsa razporeditev je jako lepa, svetloba dobra, obrazi plemeniti.

Tomaž Hren, katerega sliko vidijo naši čitatelji na str. 432, (original je last ljubljanskega knezoškofa), je vladal ljubljansko škofijo v težavni dobi, ko je bilo naše ljudstvo zbegano po protestantovskih agitatorjih. Vse svoje sile je posvetil ta res apostolski mož nalogi svojega življenja, da privede vse Slovence zopet v katoliško cerkev. Bil je visokoizobražen mož, brezmadežnega življenja, odločen in neutrudno delaven. Natančneje je pisal o njem M. Prelesnik v predlanskem „Katoliškem Obzorniku“.

Kaj je novega? (str. 433). Časopisje prodira že v vse sloje in tudi v delavnice. Kaj je novega? To vprašanje se ponavlja vsak dan, kadar pride določena ura, ob kateri prinese pismonoša ali raznašavec težko pričakovani dnevnik. In tedaj se poiščejo brzo-

javke o vojskah, o volitvah, o parlamentarnih debatah, in stotere dnevne novice. Kaj bi ljudje dandanes počeli brez listov? V delavnici, ki jo kaže naša slika, zoložili naročnino za dnevnik. Česar ne premore eden, to dosežejo združene moči, velja tudi v tem slučaju Kaj je novega? vprašajo vsi, in eden vzame list ter čita na glas. Da bi le bilo vedno kaj veselega!

Deklica iz Rožne doline, ki nas pozdravlja na str. 441., je pa še bolj zanimiva letos, ker je iz koroškega kraja, ki ga združuje že s Kranjsko ravnokar izkopani karavanški predor, skozi katerega se bomo kmalu vozili iz gorenjske doline na koroško stran.

Geza pl. Fejervary je novi ogrski ministrski predsednik, ki pa nima sreče. Ogrska je v revoluciji

Fran Levec.

— to je gotovo dejstvo. Dolgo časa ni mogel vladar dobiti nikogar, ki bi prevzel vodstvo vlade, a zdaj je postal ministrski predsednik bivši minister za deželno brambo Fejervary. Že imenovanje starega generala, ki je na glasu, da je odločen pristaš svojega kralja, je razburilo opozicijo. Ko je pa odgodil parlament s kraljevim pismom, je parlament zaničeval kraljevi ukaz in zboroval dalje. Bližajo se podobni časi, kakor so bili l. 1848.

Kraljevi grad Wawel v Krakovu je starodaven spomenik poljske slave. Tu so včasih stanovali poljski kralji ter so tu pokopani. A propadla je poljska slava, in z njo tudi Wawel. Zadnji čas je služil za vojašnico in je pri tem mnogo trpel. Zdaj

se je pa vdal cesar prošnjam rodoljubnih Poljakov, in sklenil, da se Wawel restavrira. Priredili bodo v njem umetniški in zgodovinski muzej, en del bo določen za stanovanje cesarju, kadar pride v Krakov. Cesar in gališka dežela dasta na leto vsak po 100.000 K za restavracijo. Zgradbo Wawela je pričel Boleslav I. 1245., nadaljeval jo je Kazimir Veliki. Od l. 1510 do 1533. ga je prezidal Zigismund I. Jagelo v italijanskem renesančnem slogu in je bil do leta 1610. stolica poljskih kraljev. Wawel je velikanska zgradba z dvema utrjenima stolpoma.

Fran Levec.

Letos je bil zopet izvoljen za predsednika „Slovenske Matice“ g. Fr. Levec, c. kr. deželni šolski nadzornik.

JAPONSKA PEHOTA V MOTJENSKEM SEDLU.

Rojen je bil 4. julija 1846. na Ježici pri Ljubljani. Po končanih modroslovskih študijah v Gradcu je bil suplent na realki od l. 1873.—1877., in profesor do l. 1901. Potem je deloval kot c. kr. okrajni šolski nadzornik v Radovljici od l. 1886.—1889. in od l. 1892. do 1895., v Ljubljani od l. 1889.—1901. Kot ravnatelj je bil na c. kr. učiteljišču v Ljubljani od l. 1901. do 1903., in od l. 1893. dalje je c. kr. deželni šolski nadzornik.

Ni naš namen, da bi naštevati vse Levčeve spise po raznih listih (pr. Glaser: „Zgodovina slovenskega

slovstva“ IV. 207). Omenjamo le, da si je pridobil posebne zasluge za našo književno zgodovino kot življenjepisec. V mlajših letih je bil tudi pesnik. Leta 1881. je ustanovil „Ljubljanski Zvon“, ki ga je urejeval deset let. Izdal je tudi dela odličnih pisateljev, n. pr. Levstika in Erjavca, in se bavil tudi z jezikoslovjem in domačo zgodovino.

V odbor „Slovenske Matice“ je bil izvoljen leta 1882. in je postal po Marnovi smrti leta 1893. njen predsednik, kar je zdaj že dvanajsto leto.

„Slovenska Matica“. Letošnje volitve v odbor „Slov. Matice“ so nam donesle neljubo presenečenje. Doslej smo bili navajeni, da smo smatrali „Slovensko Matico“ kot splošno narodno, v strankarskih ozirih nevtralnno društvo. Zato so bile volitve ponavadi mirne; izstopivši odborniki so se zopet volili, in le za nove odbornike so se potegovale razne literarne stranke. Zato tudi udeležba pri volitvah ni bila ponavadi velika. Letos je pa stranka „mladih“ s tajno agitacijo vrgla nekaj starih odbornikov, in sicer smo čitali v listih, da so se namenili, najprej pometati duhovnike iz odbora in se potem polastiti društva popolnoma. To je seveda taka stvar, h kateri ne smemo

molčati. V listu nismo hoteli ravno zato nikdar „Slovenske Matice“ kot društva kritizirati, ker smo se izogibali vsake polemike, dobro vedoč, da je vsaka kritika pri takih „nevtralnih“ društvih jako delikatna stvar; povedali smo svoje mnenje odbornikom vsikdar osebno, a nismo o tem pisali. Da po tradicionalnem načinu volitev niso prišli v odbor vsikdar slovstveniki, ki bi bili društvu v korist, je res, in vsaj delno pomlajenje odbora bi bilo umestno. A to se naj doseže na ta način, da se v „Matici“ sami po dogovoru vseh literarnih struj določijo kandidati, ki se

predložé javnosti. Tak odbor bi dvignil zaupanje v „Matico“, bi poživil in osvežil njeno delovanje, pridobil v pisateljskih krogih dobre moči in določil književni program. To se nam zdi edina pot, ki bi „Matici“ pridobila nazaj že odpadle člane in sotrudnike ter pridobila novih.

† Vladimir Levec: **Pettauer Studien.** (*Untersuchungen zur älteren Flurverfassung.*) III. Abteilung. To delo, ki ga je prirejal rajni Vladimir Levec še na smrtni postelji za tisk, je izdal v „Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien XXXV.“ Bd. II. u. III. H. (1905) rektor graške univerze dvorni svetnik Luschin von Ebengreuth.

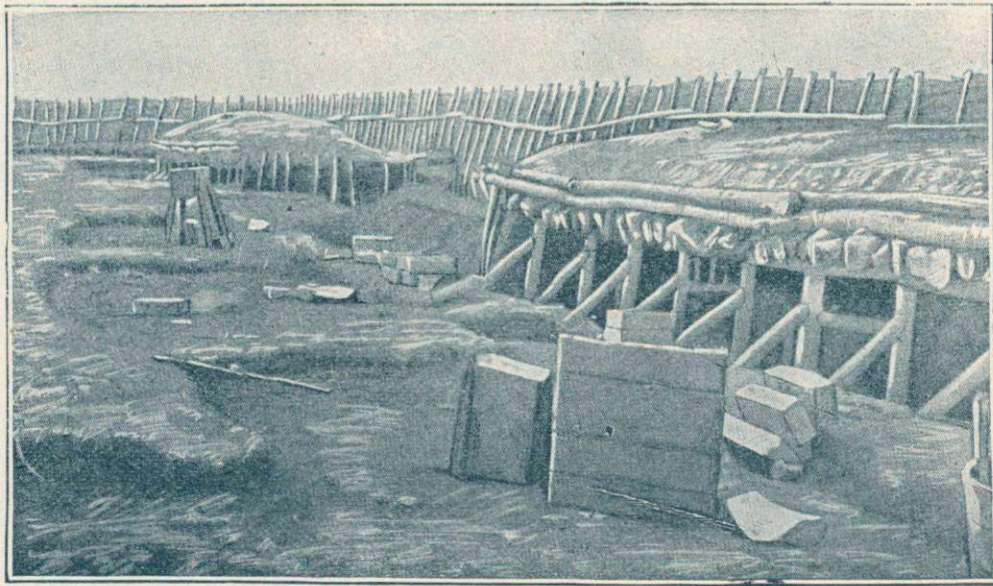
Slovensko narodopisje. Jako natančno sestavljeno bibliografijo slovenskega narodopisja od leta 1898.—1904. je spisal dr. Janko Šlebinger v „Zeitschrift für österreichische Volkskunde“. (X. Jg. 1904, VI. Heft.) Ocene razprav, ki se tičejo slovenskega narodopisja, je prejšnja leta v istem časopisu pisal prof. dr. Matija Murko. — Dela Rusa Haruzina o slovenski kmetski hiši ocenjuje v istem časopisu (Jg. 1905 1. und 2. H.) dr. Ivan Merhar. Najnovejša razprava o slovenski kmetski hiši je članek J. R. Bünkerja v „Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien“ (1905 I. Heft): „Windische Fluren und Bauernhäuser aus dem Gailtale in Kärnten.“ — Pisatelj pa niti ni zmožen slovenskega jezika! Zato je razprava v terminološkem oziru slaba. F. K.

Posvetovanje o glagolici v Rimu. Katoliška cerkev, ki smatra edinost v veri kot najpotrebnejšo stvar, zahteva zaradi tega edinost v bogoslužju. Zato je določila, da se nekatera najbistvenejša bogoslužna opravila vrše v latinskem jeziku. A Vzhod, ki je imel že v najstarejših časih svoje bogoslužje, preden je bil še izpreobrnjen latinski zapad, si je ohranil svoj bogoslužni jezik in svoje obrede. Ker so Slovani na

meji med Vzhodom in Zapadom, se ni čuditi, da se ravno med njimi bije borba za bogoslužni jezik. Iстина je, da je bil staroslovenski bogoslužni jezik v starih časih bolj razširjen, nego dandanes. Italijani in avstrijska vlada so delali na to, da ga popolnoma uničijo, in zato je prišlo večkrat do velike nezadovoljnosti med hrvaškim prebivalstvom ob Adriji. Da se stvar uredi, se je zadnji čas največ trudil krški biskup Mahnič. Papež Pij X. je poklical letos v Rim škofe iz nadškofije goriške, zadrške in zagrebške, da se o tem posvetujejo in svobodno oddajo svoje mnenje. Predsedoval jim je kardinal Serafin Vanutelli. Slovenski in hrvaški škofje so pridejali svojim izjavam dr. Luka Jeličevo delo „Monumenta Glagolitica“, v katerem je zbrano vse zgodovinsko gradivo o tem vprašanju. Sklepne konference se je udeležil tudi papež Pij X. osebno. Odločilni sklep bo izdal sveti oče v posebnem pismu v obliki breva ali „motu propria“.

☪

Świat słowiański. Miesięcznik pod redakcją dra. Feliksa Konecznego. (Kraków, redakcja ul. Wiślna 5. Admin. w Księgarni G. Gebethanera II. 5—ki.) Vseslovanska revija v poljskem jeziku! To je veselo znamenje in prav iz srca smo hvaležni „Slovanskemu društvu“ v Krakovu, da je iz njega izšla velika ideja, da je začel izhajati ta list. Poljaki v Avstriji, ki imajo mnogo visokoizobraženega razumništva, in ki so nam Jugoslovanom po značaju in po vzgoji najbližji slovanski narod, si pridobe mnogo zaslug, ako ustvarijo vseslovansko glasilo v Avstriji, ki bi se oziralo na vse naše narode in na vse naše kulturne potrebe. Želimo listu le dobrih in zanesljivih izvestiteljev, da najde pravo pot skozi pisani mozaik stoterih slovanskih strank in strančic!

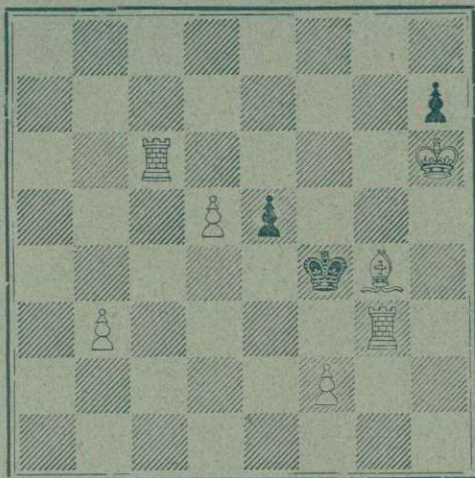
RUSKI ZAKOPI V MANDŽURIJI.

ŠAH.

Naloga 193.

A. Uršič.

(Original.)

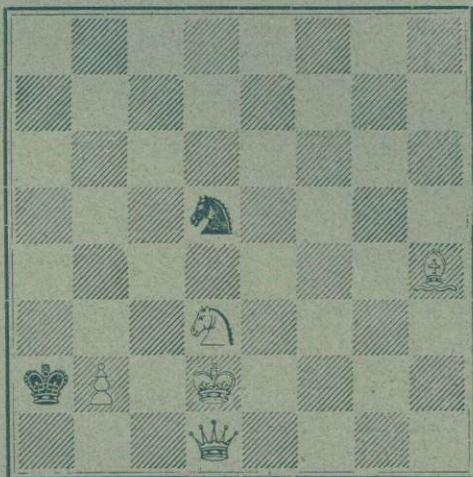

Mat v tretji potezi.

Naloga 194.

Dr. Palkoska E.

(Original.)

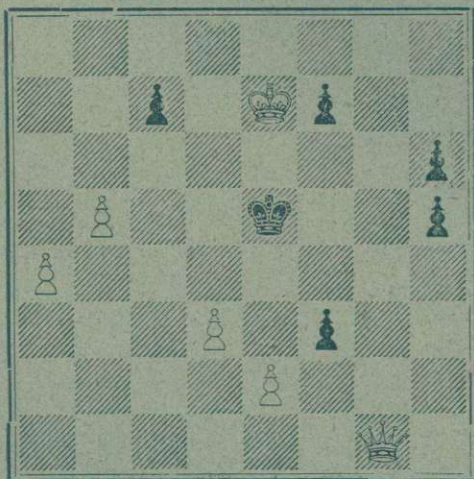

Mat v tretji potezi.

Naloga 195.

V. Cisař.

(Narodní listy Nr. 160.)

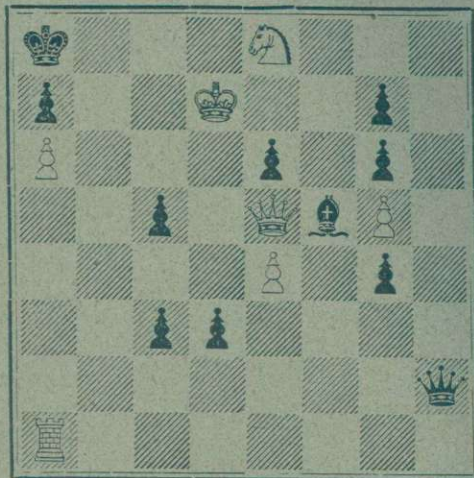

Mat v tretji potezi.

Naloga 196.

E. Eylmann.

(D. Schachzeitung Nr. 10758.)

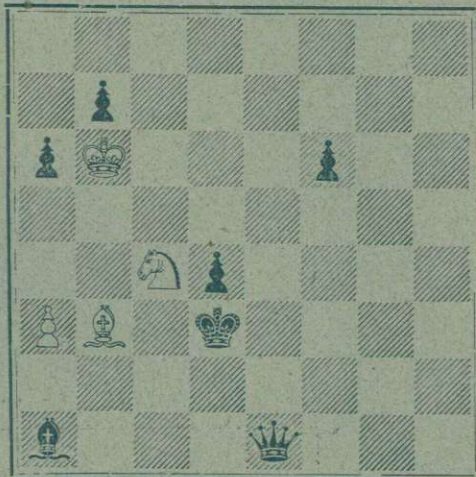

Mat v tretji potezi.

Naloga 197.

O. Nemo.

(W. Schachzeitung Nr. 1176.)

Mat v tretji potezi.

Rešitev nalog v št. 4. 1905.

Štv. 180. 1. Th1, h6. 2. Lh2! itd. 1—Kh6, 2. h5 itd. — Štv. 181. 1. Df6, K61. 2. Db6+ itd.; 1—Ka2. — 2. Df2 itd.; 1—d5; 2. Kc2 itd.; 1—g5. 2. Kb3 itd. — Štev. 182. s črnim pešcem e2 1. Dh6, Kb4. 2. Dd6+ itd.; 1—K62, 2. Dd2+ itd. — Štv. 183 1. Sd4 ♘. 2. LS mat. — Štv. 184. 1. Dab ♘. 2. SD. mat.

Listnica.

Vsem šaholjubom: V nalogi 192 je hl beli kralj! — F. L. v Ž. Originalne ideje venaki obliki dobimo pri talentih in — plagiatorjih! — H. P. v Lj. Zakaj ne prinesemo kaj iz „Zlate Prahe“? Ker v svojem visokem šahovskem Olimpu prezira — brate in sobrate. Zato se nečemo predrzniti z žaljivim ponatisom! Scienti pauca! — Vprašani naslov: Jur. dr. A. K. Praga 32 II. V Barmenu so dovolili mestni očetje 1000 mark za šahovski turnir, ki se začne v avgustu (10—12.) Ponatis iz „Dom in Sveta“ je bil v „W. Schachzeitung“ in „Nědele“. Zdravi!

NOVE MUZIKALIJE.

Šest pesmi za glas s spremljevanjem klavirja zložil Anton Lajovic, op. 5. Izdala in založila „Glasbena Matica“. V Ljubljani, 1904.

Postne pesmi za mešan zbor in orglje zložil P. Hugolin Sattner ord. ff. Min. V Ljubljani 1905. Založil frančiškanski samostan. Cena partituri K 1.50, glasovi K 1.50.

Tri pesmi za en glas s spremljevanjem klavirja zložil Anton Lajovic, op. 7. zvez. I. Založil L. Schwentner v Ljubljani. Cena K 2.50.

Regina coeli za mešan zbor in spremljavo orgelj ali orkestra zložil Ig. Hladnik, op. 49. Cena partituri 1 K, instrumentalnim glasovom v prepisu 3 K. Založil skladatelj. Novo mesto.

Letni časi. Spevoigra. Dvo- in triglasni zbori s samospevi, dvospevi, z deklamacijami, uravnani za spremljevanje na klavirju ali harmoniju. Slovenski mladini poklonil

Anton Kosi. Založil izdajatelj (A. Kosi, učitelj v središču na Štajerskem).

Slovenske narodne pesmi. Nabral in četveroglasno postavil Martin Bajuk. Četrtri zvezek. Izdala in založila „Glasbena Matica“ v Ljubljani.

Missa in tono psalmi. Comp. Emerich Beran. Cena 1 K.

Album slovenskih napevov (Album de chants natisnaux slovènes). 50 slovenskih narodnih napevov za klavir priredil Fran Gerbić. III. zvezek. Založil L. Schwentner v Ljubljani. Cena 3 K.

30 napevov k mašni pesmi „Pred Bogom pokleknimo“ i. t. d. Vglasbil in nabral Valentin Stolzer, b. šolovodja. V Ljubljani 1905. Založil Val. Stolzer. Natisnili J. Blasnika nasl.

Sveta maša. Vglasbil v hvaležni spomin Ant. Mart. Slomšekiu itd. Val. Stolzer, b. učitelj. V Ljubljani 1905. Založil Valentin Stolzer. Natisnili J. Blasnika nasl.

RAZPIS STROSSMAYERJEVE USTANOVE.

V spomin in slavo velikemu Slavjanu vladiki Josipu Juraju Strossmayerju ustanovilo je „Pisateljsko podporno društvo“ v Ljubljani „Strossmayerjevo ustanovo“ in je določilo za letos v ta namen 50 kron. Do te ustanove imajo pravico podpore potrebni slovenski pisatelji. Vabimo torej svoje tovariše na književnem polju, kateri mislijo na to ustanovo, naj se pismeno oglasé do 1. avgusta 1 1905.

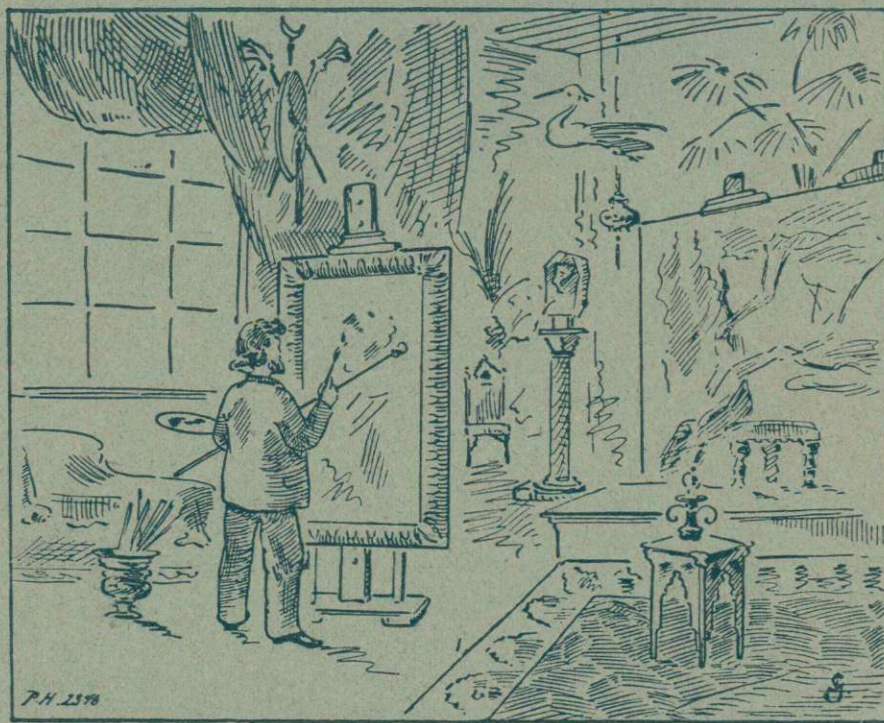
V Ljubljani, dné 24. junija 1905.

Pisateljsko podporno društvo.

Anton Trstenjak, podpredsednik.

SKRIVALNICA.

Kje je model?